

**KORUYUCU AİLE GÖZÜYLE KORUYUCU AİLE
SİSTEMİ BURSA İLİ ÖRNEĞİ**

Günçer İNCE DAĞCI

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Mustafa MACİT
2024
Her Hakkı Saklıdır**

TC.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Günçer İNCE DAĞCI

KORUYUCU AİLE GÖZÜYLE KORUYUCU AİLE SİSTEMİ
BURSA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mustafa MACİT

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "KORUYUCU AİLE GÜZÜYLE KORUYUCU AİLE SİSTEMİ BURSA İLİ ÖRNEĞİ" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

Günçer İNCE DAĞCI
Aslı ıslak imzalıdır
13.12.2024

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mustafa MACİT danışmanlığında, Günçer İNCE DAĞCI tarafından hazırlanan bu çalışma 13/12/2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa MACİT

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Lokman CERRAH

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Fatih ÖZTAŞ

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	8
I. ARAŞTIRMA PROBLEMİ.....	2
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
III. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	6
A. Çalışma Grubu.....	7
B. Veri Toplama ve Analiz.....	7
IV. ARAŞTIRMA KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	9

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TARİHSEL VE TOPLUMSAL BİR FENOMEN OLARAK KORUYUCU AİLE

1.1. SOSYAL POLİTİK BAĞLAM.....	11
1.1.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı	15
1.1.2. Koruyucu Aile ve Çocuk Koruma Politikası Olarak Koruyucu Aile Sistemi..	22
1.1.3. Koruyucu Ailenin İşlevleri, İçeriği ve Sorumlulukları	27
1.1.4. Koruyucu Aile Sisteminin Hukuki ve Yasal Dayanakları	32
1.2. TARİHSEL ARKAPLAN VE YASAL ÇERÇEVE.....	37
1.2.1. Avrupa ve Amerika’da Koruyucu Aile Sistemi; Tarihsel ve Toplumsal Seyri.	37
1.2.2. Türkiye’de Koruyucu Aile Sisteminin Tarihi	39
1.2.3. Türkiye’de Koruyucu Aile Sisteminin Hukuki Temelleri ve İlk Uygulama Örneği.....	40
1.2.4. Koruyucu Aile Yönetmeliğine Göre Koruyucu Aile Uygulama Süreçleri	45
1.2.5. Koruyucu Aile ve Gönüllülüğün Rolü	48
1.3. İSLAM DİNİ VE TARİHİNDEKİ YERİ	52
1.3.1. Kuran ve Sünnet Bağlamında Kimsesiz Çocukların Değeri ve Korunma Kriterleri	53
1.3.2. Tebenni Kavramı ve Osmanlı Hukukundaki Yeri.....	60

1.3.3. Diyanet İşleri Başkanlığının Koruyucu Aile Sistemine İlişkin Değerlendirme ve Uygulamaları	63
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

KORUYUCU AİLELER GÖZÜNDEN KORUYUCU AİLE SİSTEMİ: İLGİLİ DENEYİM VE EYLEMLER

2.1. KORUYUCU AİLE OLMANIN NEDENSEL VE AMAÇSAL MOTİFLERİ	66
2.1.1. Merhamet ve Dini Sorumluluk.....	67
2.1.2. Bakım Ödeneği.....	69
2.1.3. Biyolojik Çocuk Sahibi Olamama.....	70
2.1.4. Sosyal Sorumluluk ve Vatandaşlık Bilinci.....	71
2.1.5. Dernek vb. Sosyal Ağların Etkisi	72
2.2. KORUYUCU AİLE OLDUKTAN SONRA YAŞANAN DENEYİMLER	73
2.2.1. Artan Sorumluluk- Hissedilen Yetersizlik	73
2.2.2. Fedakârlık.....	75
2.2.3. Çelişkiler ve Endişeler	76
2.3. KORUYUCU AİLE SÜRECİNE UYUM VE DEĞİŞİM	78
2.3.1. Aile Bireylerinin Tutum ve Tepkileri.....	78
2.3.2. Gündelik Yaşamın Dönüşümü	80
2.3.3. Çocuğun Aileye Kattıkları; Bereket ve Rızık.....	81
2.4. ÇOCUKTA GÖZLENEN DEĞİŞİMLER	82
2.4.1. Aidiyet ve Uyum	83
2.5. TEPKİLERE RAĞMEN KORUYUCU AİLELİK: AKRABALARIN TEPKİ VE DEĞERLENDİRMELERİ	84
2.5.1. Aile İçi Olumlu Tepkiler	85
2.5.2. Aile içi Olumsuz Tepkiler	86
2.6. ÇEVREDEN GELEN OLUMSUZ TEPKİLER	87
2.6.1. Başkasının Çocuğuna Bakma.....	87
2.6.2. Keyfi Bozmak, Başa Dert Almak.....	88
2.6.3. Mahremiyet; Sorunlar ve Çözüm Stratejileri	89
2.6.3.1. Rol Model Olmaya Çalışmak	90
2.6.3.2. Süt Annelik.....	92

2.7. BAKIM SÜRECİNDE ETKİN DEĞERLER.....	92
2.7.1. Ahlaklı Olması	93
2.7.2. Eğitimli Olması	93
2.7.3. İyi İnsan Olması	94
2.8. RİSK VE TEHDİTLER.....	95
2.8.1. Küçük Çocukların Gelişimi.....	96
2.8.2. Çocuklarda Öğrenme Zorlukları	96
2.8.3. Çocuklarda Görülen Davranış Bozuklukları	98
2.8.4. Çocuğun Aileye Bağlanabilmesi	99
2.8.5. Çocukların Tekrar Kuruma Dönme Korkusu.....	101
2.8.6. Koruyucu Ailelik Hakkında Toplumsal Önyargılar ve Çocukların Sosyal Korunumu.....	102
2.8.7. Sağlık Problemleri.....	103
2.8.8. Kurum Bakımında Büyümüş Çocuklarda Davranış Sorunları	105
2.8.9. Şiddete Eğilimli Olmaları.....	107
2.8.10. Öz Aile ile Koruyucu Aile Salınımında Duygusal Gerilimler	109
2.8.11. Engelli Çocuklar.....	111
2.9. KORUYUCU AİLE OLMANIN ANLAMI.....	112
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA	121
EKLER.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	132

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KORUYUCU AİLE GÖZÜYLE KORUYUCU AİLE SİSTEMİ, BURSA İLİ
ÖRNEĞİ

Günçer İNCE DAĞCI

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mustafa MACİT

2024, 132 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mustafa MACİT

Doç. Dr. Lokman CERRAH

Doç. Dr. Fatih ÖZTAŞ

Sosyopolitik bir fenomen olan koruyucu aile sistemi, Cumhuriyet tarihinden günümüze kadar toplum yapısındaki değişimlere paralel yenilenerek güncelliğini koruyan bir sistemdir. Öz ailesi yanında çeşitli sebeplerle örselenen çocuk sosyal devlet tarafından sorumluluğunu üstlenilerek çocuk için en uygun olan koruyucu nitelikte bir aile yanına verir. Koruma altına alınan çocuğun koruyucu ailesi yanında sevgi ve güven ortamında büyümesini sağlayarak, topluma tekrardan kazandırılması, sosyal devlet ve toplum açısından oldukça önem arz etmektedir.

Koruyucu aile hizmeti modern zamanlara ait bir fenomen olsa da mağdur çocuğun hamiliği, kadim bir fenomendir. Mağdur çocuğun hamiliğinde rol oynayan motiflerin önemli bir kısmının ise sosyokültürel olduğu gözlenmektedir. Böyle bir gözlemden hareketle ele alınan bu çalışmanın temel amacı koruyucu aile olma deneyimlerinin fenomenolojik bir analizini yapmaktır. Çalışmamız Bursa'da yaşayan 14 koruyucu aile ile yapılan mülakatlara dayalı verilerin fenomenolojik analizi ile sınırlıdır. Araştırma sonucunda koruyucu ailelerin ilgili deneyimlerinde sosyoekonomik, kültürel ve dini motiflerin nedensel ve amaçsal bir çerçevede etkili olduğu çeşitli sosyokültürel ortam ve bağlamların bu deneyimi ve ilgili eylemlerin içeriğini ve yapısını etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Din, Koruyucu Aile Sistemi, Koruyucu Aile, Korunma İhtiyacı Olan Çocuk, Gönüllülük.

ABSTRACT**MASTER THESIS****PROTECTIVE FAMILY SYSTEM FROM THE PERSPECTIVE OF
PROTECTIVE FAMILIES, THE EXAMPLE OF THE PROVINCE BURSA****Günçer İNCE DAĞCI****Advisor: Prof. Dr. Mustafa MACİT****2024, 132 pages****Jury: Prof. Dr. Mustafa MACİT****Assoc. Prof. Dr. Lokman CERRAH****Assoc. Prof. Dr. Fatih ÖZTAŞ**

The protective family system, which is a sociopolitical phenomenon, is a system that has been updated in parallel with the changes in the social structure from the history of the Republic to the present day. A child who is subjected to adverse conditions in their biological family for various reasons is taken under the responsibility of the welfare state and placed with a protective family deemed most suitable for the child. Ensuring that the child under protection grows up in an environment of love and security with the protective family and is reintegrated into society is of great importance for both the welfare state and society. Although protective care is a modern-day phenomenon, the guardianship of the vulnerable child is an ancient phenomenon. It has been observed that many of the factors influencing the guardianship of the vulnerable child are sociocultural in nature. The main purpose of this study, based on such an observation, is to make a phenomenological analysis of the experiences of being a protective family. Our study is limited to the phenomenological analysis of data based on interviews with 14 protective families living in Bursa. The findings of the research reveal that socioeconomic, cultural, and religious factors play a causal and purposive role in the relevant experiences of protective families. Additionally, various sociocultural settings and contexts were found to influence the content and structure of these experiences and related actions.

Keywords: Sociology of religion, Religion, Protective Family System, Protective Family, Children in Need of Protection, Volunteering.

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
bkz.	: Bakınız
cc.	: Celle Celalühü
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
Hız.	: Hazreti
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KA	: Koruyucu Anne
KAGEM	: Kadın Aile Ve Gençlik Merkezi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
RG	: Resmi Gazete
sav.	: Sallalahü Aleyhi Vessellem
SED	: Sosyal Ekonomik Destek
SHÇK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Koruma
SHK	: Sosyal Hizmetler Kanunu
s.	: Sayfa Sayısı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vb.	: Ve Benzeri

ÖNSÖZ

Modernleşmenin beraberinde getirdiği sosyo-kültürel ve ekonomik değişim, aile kurumunu derinden etkilemiş ve bu değişime uyum sağlayamayan bazı aileler, çocuklarının hayatlarında geri dönülmez hasarlara yol açmıştır. Ailenin çocuğun maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayamaması, dahası çocuğun istismara uğramasına sebep olması, çocukların yaşlılarına kıyasla hayata dezavantajlı bir başlangıç yapmalarına neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca bireylerin değil, aynı zamanda toplumun geleceği için de ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Tarihsel süreçte, korunmaya muhtaç çocuklar, toplumun kendi dinamikleri ve dayanışma gelenekleri içinde korunmuştur. Ancak Cumhuriyet sonrası dönemde, artan nüfusa paralel olarak korunma ihtiyacı olan çocuk sayısının çoğalması, bu çocukların devletin himayesine alınmasını zorunlu kılmıştır. Sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak anayasal dayanaklarla şekillendirilen koruyucu aile sistemi, bu çocukların aile sıcaklığına en yakın ortamda yetişmelerini amaçlamaktadır. Koruyucu aile sistemi, travmatik geçmişe sahip çocukların hem fiziksel hem de duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını ve sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılmasını hedefler. Bu bağlamda, koruyucu aile statüsü verilen aileler, devlete emanet edilen çocukların çocukluk dönemlerini sağlıklı bir şekilde geçirmelerini sağlayarak onların yeniden hayata tutunmalarına yardımcı olmaktadır. Bu araştırma, söz konusu sistemin işleyişini, koruyucu ailelerin deneyimlerini ve dini değerlerin bu süreçteki rolünü inceleyerek, koruyucu aile sisteminin toplumsal ve dini boyutlarını anlamayı amaçlamaktadır. Bu araştırma, bilinçli ve gönüllü olarak koruyucu aile olmayı seçen ailelerin, devletin koruması altındaki çocukların kendi yaşamlarına dahil olma süreçlerinde edindikleri deneyimler çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmanın ilk bölümünde, sosyopolitik bir olgu olarak koruyucu aile sistemi kavramsal boyutlarıyla incelenmiş; korunma ihtiyacı olan çocuk, koruyucu aile kavramı, sistemin toplum ve devlet açısından işlevi, hukuksal dayanakları ve dinî değerler perspektifinden koruyucu aile olmanın yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, sistemin temelini oluşturan “gönüllülük esası” vurgulanmıştır. Bu araştırmayla elde edilen bulguların alan yazınına katkı sağlayacağı ve bu alanda yapılacak gelecekteki bilimsel çalışmalara yön vereceği ümit edilmektedir. Çalışma süresince sabırla rehberlik eden, takıldığım yerlerde tavsiyelerde bulunan kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mustafa MACİt'e ve yardımını

esirgemeyen araştırma görevlisi Semanur GÜRBÜZ TEPELER hanıma ve her daim beni destekleyen eşim Erdal DAĞCI'ya teşekkür ederim.

Erzurum-2024 Günçer

İNCE DAĞCI

GİRİŞ

Koruyucu aile sistemi, modern sosyal politikaların önemli bir unsuru olarak, korunmaya muhtaç çocukların güvenli ve sağlıklı bir ortamda büyümelerini sağlamak amacıyla geliştirilen aile temelli bir bakım modelidir. Bu sistem, aile bütünlüğünü kaybetmiş ya da ihmal ve istismara uğramış çocukların, öz ailelerinin şartları düzelene kadar, gönüllü koruyucu aileler tarafından geçici bir süreyle bakım altına alınmasını öngörmektedir. Bu bağlamda, sistem sadece çocuğun fiziksel bakımını değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını da karşılayan bir yapı olarak işlev görür.

Koruyucu aile sistemi, aynı zamanda sosyokültürel ve sosyopolitik değişimlerin bir göstergesi olarak toplumların dönüşümünü yansıtır. Modernleşme süreçleriyle birlikte, geleneksel aile yapılarında yaşanan değişimler, koruyucu aile sisteminin önemini artırmıştır. Korunmaya muhtaç çocuğun, ailesel yoksunluklarına rağmen, sağlıklı bir toplumsal birey olarak yetişebilmesi için koruyucu aile sisteminin etkisi büyüktür. Bu sistemin, sosyolojik olarak sağlıklı bir toplum inşasındaki rolü, üzerinde durulması gereken bir olgudur.

Dini değerlerin, kültürün koruyucu ailelerin üzerindeki etkisi, koruyucu aile sistemine gönüllü katılımını artıran ve sistemin toplumda yaygınlaşmasını sağlayan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, din ve sosyal hizmetler yönüyle koruyucu aile sistemi arasındaki bağın daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu araştırmanın konusu, koruyucu ailelerin gözünden modern sosyal politikalar içerisinde önemli bir yere sahip olan koruyucu aile sistemini, dini ve sosyolojik dinamikler açısından incelenmesidir. Çalışma, korunmaya muhtaç çocukların, aile temelli bir bakım modeli olan koruyucu aile sistemiyle desteklenmesi sürecinde, dini öğretilerin ve sosyolojik değişimlerin etkilerini ele almayı amaçlamaktadır. Koruyucu aile sisteminin, korunmaya muhtaç çocukların ihtiyaçlarını karşılamada toplumun gönüllü katılımına dayalı bir model olarak işlevselliği, dini motivasyonlar, kültürel değerler ve toplumsal normlarla ilişkilendirilerek incelenecektir. Araştırma, Türkiye'deki koruyucu

ailelerin, dini inançların ve ahlaki sorumlulukların etkisiyle bu sisteme nasıl yaklaştıklarını ve deneyimlerini anlamaya odaklanmaktadır. Özellikle gönüllülük, merhamet ve mahremiyet gibi dini ve toplumsal kavramların koruyucu aile olma sürecindeki belirleyici rolleri ve koruyucu aileler tarafından nasıl yorumlandıkları analiz edilecektir. Bu bağlamda, çalışma, koruyucu ailelerin deneyimlerini dini değerler ekseninde değerlendirerek koruyucu aile sistemi ile toplumsal dinamikler arasındaki ilişkileri ortaya koymayı hedeflemektedir.

I. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Bu araştırmanın temel problemi, “koruyucu aile sistemi ile ilgili deneyim ve eylemlerin içeriği ve yapısı nedir/nasıldır?” sorusu etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın alt soruları şunlardır:

1. Koruyucu aileler hangi deneyimleri yaşamışlardır yaşamaktadırlar ?
2. İlgili deneyimlerde ortaklık ve benzerlikler nelerdir?
3. Hangi ortam veya durumlar ilgili deneyimleri etkilemiştir etkilemektedir ?
4. İlgili deneyimin eylemlerin arka plandaki nedensel ve deneyimi ve eylemi koordine eden amaçsal güdüler nelerdir ?
5. Dini inanç ve motiflerin ilgili deneyimler içerisindeki yeri nedir nasıldır?
6. Aileler söz konusu deneyimi ve ilgili eylemleri nasıl algılayıp değerlendirmektedirler?

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın temel amacı, Bursa’da gönüllü olarak koruyucu aile sistemine dahil olan 14 ailenin, koruyucu aile sistemine dair deneyimlerini din sosyolojisi perspektifinde anlamak ve yorumlamaktır. Çalışma, ailelerin ilgili deneyimlerinin içerik ve yapısını nasıl kavradıklarını, dini motivasyonlarının ne ölçüde etkili olduğunu ve dinin koruyucu aile sistemi içindeki yerini fenomenolojik bir perspektifle ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, koruyucu aile sisteminin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dini ve kültürel temellerle nasıl ilişkilendirildiği sorusuna yanıt aranmaktadır.

Araştırmanın önemi, koruyucu aile sisteminin sadece bir sosyal politika aracı değil, aynı zamanda dini ve ahlaki değerlerle şekillenen bir toplumsal fenomen olarak ele

alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada, koruyucu ailelerin günlük yaşam pratikleri, karar alma süreçleri ve sistem içindeki rollerinin, dini öğretiler ve kültürel motiflerle nasıl harmanlandığı analiz edilecektir. Böylece, koruyucu aile sistemi ile din arasındaki ilişkinin yapısı ve bu ilişkinin ailelerin koruyucu rolünü nasıl şekillendirdiği daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir.

Literatürde koruyucu aile sisteminin farklı yönleriyle yapılan bilimsel çalışmalar, bu alanda önemli bir birikim oluşturmıştır. Aşağıda, farklı disiplinlerde gerçekleştirilen bilimsel çalışmalardan bazı örnekler sunulmuştur. Örneklerin seçiminde, saha çalışmasına dayanması ve çeşitli perspektiflerden bakış açılarını değerlendirmesi temel ölçüt olarak benimsenmiştir. Bu yaklaşım, disiplinler arası karşılaştırmaların yapılabilmesi ve farklı toplumsal dinamiklerin daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine olanak sağlamaktadır.

2007 yılında Fatma Kahraman tarafından sosyoloji ana bilim dalında “*Türkiye’de çocuk refahı alanında koruyucu aile hizmeti Sakarya ve Kocaeli örneği*”,¹ 2014 yılında Sabiha Kuş tarafından “*Koruyucu aile hizmeti ve toplumsal farkındalık Çanakkale ili örneği*”,² 2016 yılında Tuğba Koç tarafından “*Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin etkinliğinin artırılmasına yönelik çözüm önerileri, Türkiye-Hollanda karşılaştırması*”³ sosyal hizmetler alanında, 2019 yılında Zuhale Şahin Kaya tarafından “*Uzmanların gözünden Türkiye’de koruyucu aile programı üzerine bir değerlendirme*”⁴ sosyal hizmetler alanında, 2019 yılında Hatice Nurperi Sayın tarafından “*Koruyucu ailede yetişen çocukların gözüyle koruyucu ailelerin değerlendirilmesi*”⁵ sosyal hizmetler alanında, 2020 yılında Aygöl Sarıbay tarafından “*Türkiye’deki koruyucu ailelerin*

¹ Fatma Kahraman, *Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti Sakarya ve Kocaeli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kocaeli 2007.

² Sabiha Kuş, *Koruyucu Aile Hizmeti ve Toplumsal Farkındalık Çanakkale İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı, Çanakkale 2014.

³ Tuğba Koç, *Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmetinin Etkinliğinin Artırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri, Türkiye-Hollanda Karşılaştırması*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Manisa 2016.

⁴ Zuhale Şahin Kaya, *Uzmanların Gözünden Türkiye’de Koruyucu Aile Programı Üzerine bir Değerlendirme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Kasım Karataş), Ankara 2019.

⁵ Hatice Nurperi Sayın, *Koruyucu Ailede Yetişen Çocukların Gözüyle Koruyucu Ailelerin Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı İstanbul 2019.

motivasyonları deneyimleri ve ihtiyaçları”⁶ psikoloji alanında, 2019 Selin Kitiş tarafından “*Kalpten bir ev koruyucu aile müdahale programını çocuk ve ailelerin üzerindeki etkisi*”⁷ psikoloji alanında, 2021 Alperen Calapoğlu tarafından “*Koruyucu ailelikte seçim ve eşleştirme süreçlerinin bütünleşik bir bilgi sistemi ile değerlendirmesi*”⁸ bilim ve teknoloji alanında, 2023 yılında Ayşe Pehlivan tarafından “*Türk hukukunda koruyucu aile kurumu*”⁹ hukuk alanında, 2023 yılında Pelin Çalışkanoğlu Ekşi “*Koruyucu ailelerin koruyucu olma motivasyonları altında yatan sebepler ve sosyal destek algılarının incelenmesi*”¹⁰ sosyal hizmet alanında 2022 yılında Sinem Haliboğlu tarafından “*Koruyucu aile olmaya karar vermeye de etkili olan faktörler koruyucu aileler üzerine nitel bir araştırma*”¹¹ sosyal hizmetler alanında yapılan yüksek lisans tezlerinden örnekler verilebilir.

Ayrıca 2020 de Bilge Abukan tarafından “*Travmatik deneyimi olan çocuklara yönelik koruyucu aile hizmetinin profesyonellerin gözünden değerlendirilmesi; bir uygulama model önerisi*”¹² psikoloji alanında, 2020 de Beyhan Doğan tarafından “*Alman çocuk koruma sisteminde Türkiye’de ailelerin kültür ve güç bağlamında koruyucu aile olma deneyimi*”¹³, 2022 de Ayşe Betül Tanrıverdi tarafından “*Koruyucu aile üzerine*

⁶ Aygül Sarıbay, *Türkiye’deki Koruyucu Ailelerin Motivasyonları Deneyimleri ve İhtiyaçları*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı İstanbul 2020.

⁷ Selin Kitiş, *Kalpten bir Ev Koruyucu Aile Müdahale Programını Çocuk ve Ailelerin Üzerindeki Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul 2019.

⁸ Alperen Calapoğlu, *Koruyucu Ailelikte Seçim ve Eşleştirme Süreçlerinin Bütünleşik bir Bilgi Sistemi ile Değerlendirmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilişim Sistemleri Ana Bilim Dalı, Burdur 2021.

⁹ Ayşe Pehlivan, *Türk Hukukunda Koruyucu Aile Kurumu*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı İstanbul 2023.

¹⁰ Pelin Çalışkanoğlu Ekşi, *Koruyucu Ailelerin Koruyucu Olma Motivasyonları Altında Yatan Sebepler ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı, İstanbul 2023.

¹¹ Sinem Haliboğlu, *Koruyucu Aile Olmaya Karar Vermeye de Etkili Olan Faktörler Koruyucu Aileler Üzerine Nitel bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Burdur 2022.

¹² Bilge Abukan, *Travmatik Deneyimi Olan Çocuklara Yönelik Koruyucu Aile Hizmetinin Profesyonellerin Gözünden Değerlendirilmesi; bir Uygulama Model Önerisi*, (Doktora Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Odaklı Sosyal Hizmet Bilim Dalı, Ankara 2020.

¹³ Beyhan Doğan, *Alman Çocuk Koruma Sisteminde Türkiye’de Ailelerin Kültür ve Güç Bağlamında Koruyucu Aile Olma Deneyimi*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı, Ankara 2020.

sosyolojik bir araştırma”¹⁴ sosyoloji alanında, 2023 de Ayşe Zeynep Berk Akbaş tarafından *“Koruyucu aile çocuklarında psikopatoloji ve davranış sorunlarını yordayıcı etkenler”*¹⁵ psikiyatri alanında yapılan doktora tezleri örnek olarak verilebilir.

Ayrıca koruyucu aile ve sistemi hakkında son zamanlarda yazılan kitapları şöyle sıralayabiliriz: Türk Diyanet Vakfı yayınlarından *“koruyucu aile olmak”*, Şule Akgül’ün *“küçüklerin evlat edinilmesi ve koruyucu aile kavramı”*, Saliha Okur Gümrükçüoğlu’nun *“Osmanlı devletinde evlat edinme ve koruyucu aile”*, KAGEM yayınevinin *“hazreti peygamber döneminden günümüze yetimlerin himaye edilmesi koruyucu aile olmak”*, Beyhan Sümer’in *“kalpten doğan çocuklar”* kitaplarıdır.

Literatürde koruyucu aile sistemine yönelik çalışmaların genellikle sosyal hizmetler, psikoloji ve sosyoloji ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir. Koruyucu aile sistemini bilinçli şekilde tercih eden ailelerin dinle olan ilişkisini ele alan bir sosyolojik çalışmanın literatürde yer almaması, bu alanda bir boşluğun bulunduğunu ortaya koymaktadır. Oysa, gönüllülük esasına dayanan bu sistemin temelini oluşturan ailelerin karar alma süreçlerinde dini değerlerin rolünün anlaşılması, sistemin sürdürülebilirliği ve işlevselliği açısından kritik öneme sahiptir. Din sosyolojisi perspektifinden yapılacak böyle bir analiz, koruyucu aile hizmetlerinin sadece hukuki ve sosyal boyutlarını değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel zeminini de daha iyi kavramayı mümkün kılacaktır.

Bu araştırma, koruyucu ailelerin karar alma süreçlerinde dini öğretilerin ve değerlerin etkisini anlamayı amaçlamakta ve sistemin toplumsal kabulü üzerindeki etkilerini irdelemektedir. Çalışmanın ortaya koyacağı sosyolojik veriler, toplumun dönüşüm sürecinde dini değerlerin gönüllülük temelindeki hizmetlere katkısını somutlaştıracaktır. Ayrıca, üretilecek sonuçlar koruyucu aile hizmetlerinin toplumsal uyumunu artıracak, hizmetin devamlılığına katkı sağlayacak ve uygulayıcı kurumlar için yeni politikalar geliştirme yönünde yol gösterici olacaktır.

Böyle bir perspektifle yapılacak bir çalışma hem literatürdeki eksikliği giderecek hem de koruyucu aile sisteminin niteliğini artırmaya yönelik yenilikçi öneriler sunacaktır.

¹⁴ Ayşe Betül Tanrıverdi, *Koruyucu Aile Üzerine Sosyolojik bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sivas 2022.

¹⁵ Ayşe Zeynep Berk Akbaş, *Koruyucu Aile Çocuklarında Psikopatoloji ve Davranış Sorunlarını Yordayıcı Etkenler*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, İstanbul 2023.

Özellikle devletin, toplumun iç dinamiklerini ve değer sistemlerini dikkate alarak çocuk refahı politikalarını geliştirme çabalarında bu araştırmanın sağlayacağı katkı oldukça değerli olacaktır. Koruyucu aile hizmetinin gelecekte daha etkin ve toplumun tüm katmanlarına uygun hale getirilmesi için bu araştırma, temel bir referans noktası olmayı hedeflemektedir.

III. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Koruyucu aile sistemi, toplumun sosyal gerçekliğini yansıtan ve bireylerin yaşanmış deneyimlerine dayalı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistem, bireyler tarafından bilinçli olarak şekillendirilmiş, sosyal nedenlere bağlı ve belirli amaçlarla anlamlı bir düzlemde inşa edilmiş bir fenomen olarak değerlendirilmektedir.

Schütz'ün fenomen tanımından hareketle¹⁶ koruyucu aileliği “*bilinç sahibi aktörler tarafından bir takım sosyal nedenler ve eylemde güdülen, amaçlar çerçevesinde öznelerarası bir bağlamda bilişsel olarak inşa edilen; öznel bakımdan anlamlı ve aralarında ortaklıklar ve benzerlikler bulunan deneyimlere, bilince/bilinçlere konu gerçeklik*” olarak tanımlayabiliriz. Böyle bir tanımlama girişiminin yörüngesinde bu çalışmada, koruyucu aile fenomeninin; ilgili deneyim ve eylemlerin içeriğini ve yapısını ortaya çıkarmak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji/olgubilim deseni tercih edilmiştir. Olgubilim (fenomenoloji) deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olamadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Ancak bu tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tamamiyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamıyla kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur.¹⁷

¹⁶ Fenomen, “... bilinç sahibi aktörler tarafından bir takım sosyal nedenler ve eylemde güdülen, amaçlar çerçevesinde öznelerarası bir bağlamda bilişsel olarak inşa edilen; öznel bakımdan anlamlı ve aralarında ortaklıklar ve benzerlikler bulunan deneyimlere, bilince/bilinçlere konu gerçeklik ...” Alfred Schütz, *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler*, Ankara 2018

¹⁷ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2013, 72-82.

Fenomenoloji, Husserl'in öncülüğünde, bir fenomenin özünü – onu o yapan temel özellikleri – incelemeyi amaçlar. Gerçeklik, her zaman kendine yönelmiş bilinç tarafından bilinen bir şeydir. Kişilerin bir fenomenle ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamı, özü/özleri vardır. Bu deneyimlere bilince/bilinçlere odaklanarak özü/özleri tanımlamak, derinlemesine bir anlayış kazanmak gerekir.¹⁸

A. Çalışma Grubu

Fenomenolojik araştırmalarda, bilgi toplanacak bireylerin, araştırılan fenomeni doğrudan deneyimlemiş, bu olguyu yaşamış ve deneyimlerini ifade edebilecek bireyler olması gereklidir.¹⁹ Çalışma grubumuz, koruyucu aile sistemiyle ilgili deneyimlere sahip, bu süreci bizzat yaşamış ve söz konusu deneyimleri anlatabilecek koruyucu aile statüsündeki bireylerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, fenomeni derinlemesine anlamak amacına uygun veri toplamak üzere zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına izin veren amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.²⁰

Araştırma, Bursa'nın Yıldırım, Mudanya, Osmangazi, Nilüfer ve Gemlik ilçelerinde yaşayan aileler ile gerçekleştirilmiştir. Bu ilçelerden seçilen 14 koruyucu aile, koruyucu ailelik sisteminde uzun yıllar bulunmuş ve bu süreçte çeşitli deneyimler yaşamış ailelerdir. Araştırma grubu, söz konusu fenomenle ilgili zengin bilgi birikimi sunabilecek, süreç boyunca karşılaştıkları zorlukları, duygusal tepkilerini ve değer yargılarını ifade edebilecek bireylerden oluşmaktadır.

B. Veri Toplama ve Analiz

Fenomenolojik araştırmalarda, öncelikli ve en etkili veri toplama aracı görüşme yöntemidir. Araştırmanın temel amacı, insanların belirli bir olguyu nasıl tecrübe ettiklerini ve dünyayı nasıl yorumladıklarını anlamaktır. Bu bağlamda, verilerin yoğun etkileşim, derinlemesine ve birebir görüşmelere dayalı mülakat ile toplanmalıdır.²¹

¹⁸ A. Schütz, *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler*, 2018; John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 2018; Michael Q. Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, 2018; Hüseyin Bal, *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, 2016.

¹⁹ J. W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*; M. Q. Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*; A. Yıldırım ve H. Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.

²⁰ A. Yıldırım ve H. Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 135.

²¹ J. W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*; M. Q. Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*; A. Yıldırım ve H. Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 78.

Araştırmamızda da bu amaç doğrultusunda ve elde edilen verilerin karşılaştırılmasını mümkün kılmada işlevsel olması nedeniyle yüz yüze, bireysel ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda yarı yapılandırılan sorular, uzman hocamızın rehberliğinde geliştirilmiş ve nihai biçimini almıştır. Görüşmeler, katılımcıların uzun yıllara yayılan deneyimlerini ayrıntılı ve derinlemesine ifade etmelerine olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. Bu süreç, bireylerin yaşam pratiklerini ve toplumsal bağlamda şekillenen deneyimlerini anlamayı hedefleyen bir yaklaşımı benimsemektedir.

Çalışma grubumuz, kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Katılımcılarla öncelikle telefon aracılığıyla ön görüşmeler yapılmış ve kendilerine bu araştırmaya gönüllü katkı sağlamak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Araştırmaya katılmayı kabul eden 14 aile ile ikinci görüşme için randevu alınmıştır. Ancak beş aile, çeşitli hassas sebeplerden dolayı ikinci görüşmeyi kabul etmemiştir. Bursa'nın farklı ilçelerinde yaşayan toplam 14 koruyucu aileyle mülakat gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin on biri katılımcıların evinde, biri camide ve ikisi internet aracılığıyla yapılmıştır.

Katılımcılara, isimlerinin kod adı ile gizleneceği ve kimlik bilgilerinin hiçbir şekilde ifşa edilmeyeceği konusunda güvence verilmiştir. Araştırma sürecinde, katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri için güvenli ve samimi bir ortam sağlanmıştır. Görüşmelerin süresi 50 ile 90 dakika arasında değişmiştir. Katılımcıların on biri ses kaydına izin vermiş, bir katılımcı önce izin vermiş ancak daha sonra yalnızca not alınmasını tercih etmiştir. İnternet üzerinden yapılan iki görüşmede de not alma yöntemi kullanılmıştır.

Ses kayıtları, katılımcıların izni alınarak kaydedilmiş ve ardından transkript edilmiştir. Ses kayıtları üç kez dikkatle dinlenmiş ve içerikler analiz edilmiştir. Gözlem tekniği, özellikle görüşmelerin yapıldığı doğal ortamlarda kullanılmış ve katılımcıların sözlü ifadelerinin yanı sıra beden dili de analiz edilmiştir. Doğal ortam gözlemleri, analizlere derinlik kazandırmıştır.

Verilerin doğruluğunu karşılaştırmak ve desteklemek amacıyla doküman inceleme yöntemi de kullanılmıştır. Bu kapsamda, kitaplar, tezler, makaleler, raporlar, kurum istatistikleri ve videolar gibi kaynaklardan faydalanılmıştır. Elde edilen verilerin

karşılaştırılması ve yorumlanması süreçlerinde, bu dokümanlar önemli bir referans oluşturmuştur.

Fenomenolojik araştırmaların amacı, bir olgunun özünü ve yapısını derinlemesine anlamaktır. Bu süreç, olgunun tanımlanmasını, kişisel önyargılardan sıyrılmayı ve doğrudan deneyimlemiş bireylerden veri toplanmasını içerir. Araştırmamızda, elde edilen veriler betimsel içerik analizine²² tabi tutulmuştur. Bu çerçevede öncelikle görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları katılımcıların ifadelerini tam olarak yansıtmayı amacıyla kelimesi kelimesine transkript edilmiştir. Bu süreçte, görüşme sırasında kullanılan dilin doğal akışı korunmuştur. Elde edilen transkriptler bir araya getirilmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda bir analiz çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çerçeve, verilerin düzenlenmesi ve analiz edilmesi için bir temel sağlamıştır. Transkript edilen veriler dikkatlice okunmuş ve katılımcıların ifadelerinde sıkça tekrar eden veya önemli görülen anahtar ifadeler ve kavramlar belirlenmiştir. Bu süreçte, katılımcıların deneyimlerini anlamada kritik olan kavramlara odaklanılmıştır.

Anahtar kavramlar arasındaki ilişkiler dikkate alınarak temalar oluşturulmuş; temaların ilgili deneyim ve eylemlerin içeriği ve yapısını yansıtmadığı duyarlılığı dikkate alınarak temalar arası ilişkilere odaklanan bir analiz gerçekleştirilmiştir. Böylece katılımcıların neyi ve nasıl deneyimledikleri detaylı bir şekilde betimlenmiştir. Fenomenin içeriği ve yapısı, katılımcı ifadelerine dayalı olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu süreçte, görüşmelerden alınan doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen veriler, yapılan gözlemler ve ilgili literatür ile karşılaştırılmıştır. Bu sayede, verilerin tutarlılığı ve anlamlı bir bütün oluşturması sağlanmıştır. Betimsel analiz yöntemi ile elde edilen veriler, katılımcıların koruyucu aile olgusuna ilişkin deneyimlerini ve bu deneyimlerin özünü anlamaya yönelik kapsamlı bir bakış açısı sunmuştur.

IV. ARAŞTIRMA KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, 2019-2020 yılları arasında Bursa’da ikamet eden 14 koruyucu aile ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin fenomenolojik betimsel analizi ile sınırlıdır.

²² A. Yıldırım ve H. Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 256

Çalışma yalnızca Bursa ilinde ikamet eden koruyucu ailelerle sınırlandırılmıştır; bu nedenle sonuçlar, Türkiye'nin diğer bölgelerindeki koruyucu aile deneyimlerini temsil etmeyebilir.

Çalışma grubunu oluşturan 14 koruyucu aile, koruyucu aile olgusuna dair çeşitli perspektifler sunsa da daha geniş bir katılımcı kitlesine dayalı genellemeler yapılamaz. Araştırma, yalnızca koruyucu aile sisteminin dini ve sosyolojik bağlamlarına odaklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TARİHSEL VE TOPLUMSAL BİR FENOMEN OLARAK KORYUCU AİLE

1.1. SOSYAL POLİTİK BAĞLAM

Yaşadığımız bu çağda, insan hakları olgusu, tüm değerlerin üzerinde evrensel bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. İnsan, yeryüzündeki tüm canlılar arasında kendini geliştirebilen, yetkinliğini artırabilen ve değer üretebilen en önemli varlıktır. Bu nedenle, insan onurunu ve itibarını korumayı merkeze alan sosyal devlet anlayışı, modern toplumların yönetiminde temel bir ilke haline gelmiştir.²³

Toplumlar, bireylerin farklı eğitim seviyeleri, sosyoekonomik statüleri ve rollerine bağlı olarak sosyal farklılaşmaların yaşandığı dinamik yapılardır. Devletler, bu farklılaşmaların doğurduğu sorunları azaltmak ve toplumsal uyumu güçlendirmek için sosyal politikalar geliştirir. Sosyal politikaların planlanması, uygulanması, finansal olarak desteklenmesi ve sürdürülebilir bir organizasyon halinde yürütülmesi, sosyal devlet anlayışının temel gerekliliklerindendir. Bu politikaların temel amacı, toplumsal kimliğin korunması, güvenlik ve huzurun sağlanması, gelir dağılımında adaletin tesis edilmesidir. Bununla birlikte, bazı sosyal hizmet türlerine vatandaşların aktif katılımı sağlanarak, devlet-vatandaş iş birliği modeli geliştirilir. Böylelikle, daha etkili, hızlı, güvenilir ve ekonomik çözümler üretilmesi mümkün hale gelir.²⁴

Sosyal devlet, insanın yüksek yararını ve refahını öncelikli hedef olarak kabul ettiğinden politikalarında insanı merkeze koyarak, bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik her türlü yatırımı önemsemektedir. Bu anlayışla, bireylerin temel haklarının korunması ve sosyal adaletin sağlanması için bütçelerinden ciddi kaynaklar ayırmaktadırlar. İnsan merkezli politikalar, yalnızca bireyin yaşam standartlarını yükseltmekle kalmaz; aynı zamanda toplumun genel refahına katkı sağlayarak ekonomik ve sosyal kalkınmayı destekler.²⁵

²³ Leman Erdal, “Türkiyede Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli”, *Sosyo Ekonomi*, 22/22, 2014, 174.

²⁴ Mehmet Bulut, “Mâli Bakış Açısından Türkiye’de Koruyucu Aile Uygulaması”, *Anasay*, Sayı 20, 2022, 97-122.

²⁵ Kenan Ören, *Sosyal Politika*, İstanbul 2017, 15.

Bir devletin ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyesinin belirleyicilerinden biri, insan faktörüdür. Medeniyet seviyesi yüksek olan bir ülkenin, güçlü bir beşerî sermayeye sahip olması beklenir. Beşerî sermaye, yalnızca ekonomik kalkınmayı destekleyen bir araç değil, aynı zamanda toplumsal huzurun ve dayanışmanın temel dayanağıdır. Medenilik seviyesi yüksek olan bir ülkenin beşerî sermayesi güçlü olacaktır.²⁶

Sosyal devlet, toplum problemlerinin meydana getirdiği adaletsizliği düzeltme, dezavantajlı bireylerin şartlarını tespit etme, önleme ve destek gibi hususlarda müdahale eder. Sosyal politika anlayışıyla oluşturan sistemle vatandaşın refahını arttıran hükümet politikaları kurumsallaşır ve ülkede sosyal bir sorun çıkmadan önce önlemeyi başaran ekonomik aktör olur.²⁷

İnsan haklarını merkeze alan sosyal devlet anlayış, bireyi güçlü kılmayı, toplumsal yapılar içerisindeki etkinliğini artırmayı ve huzur ortamını güvence altına almayı hedeflemektedir. Bu hedeflere ulaşmada, devletlerin sunduğu sosyal hizmetler kritik bir role sahiptir. Sosyal hizmetler, bireylerin toplumsal yapıya uyum sağlamalarını kolaylaştıran, onların gelişimine katkıda bulunan ve değişen toplumsal dinamiklere karşı dayanıklılık kazanmalarına yardımcı olan araçlardır. Toplumla birey arasındaki bağları güçlendirmek, bireylerin toplum içerisindeki rollerini etkinleştirmek ve sosyal kolektif bilinci artırmak, sosyal hizmetlerin temel hedefleri arasında yer alır. Aynı zamanda, insan haklarını ve bireyin saygınlığını koruma, devlet kaynaklarının adil bir şekilde dağılımını sağlama gibi işlevlerle de sosyal hizmetler, modern devlet anlayışının temel taşlarından biri olarak kabul edilir. Toplumun refah seviyesi, sosyal hizmetlerin etkinliğiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle, sosyal hizmetlerin etkin bir şekilde uygulanması, modern devletlerin hem insani hem de yapısal anlamda güçlenmesini sağlar.²⁸ Türkiye’de sosyal hizmetler, Sosyal Hizmetler Kanununun 2828 sayılı SHK’nın 3. Maddesinde şöyle tanımlanmıştır “*Sosyal hizmetler kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi ve sosyal yoksunlukların giderilmesine ve gereksinimlerinin karşılanmasına sosyal sorunların önlenmesi ve çözülmesine*

²⁶ L. Erdal, “Türkiyede Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli”, 173.

²⁷ Serdar Yay, “Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet”, *Dergipark*, 3(9), 2014, 147-162.

²⁸ L. Erdal, “Türkiyede Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli”, 173-176.

yardımcı olmasını amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür."²⁹ Bu bağlamda sosyal hizmetin çalışma sahalarından biri çocuk refah alanıdır ve Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı bu alanda aile ve kurum temelli hizmetler vermektedir.³⁰ Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde, koruyucu aile hizmetleri, dezavantajlı grupların topluma kazandırılmasında önemli bir rol oynar. Bu hizmetler, çocukların haklarına saygı göstererek toplumsal adaleti teşvik eder ve toplumdaki sınıf eşitsizliklerini azaltmaya yardımcı olur. Ayrıca, farklı sosyal ve kültürel gruplardan gelen çocuklara sevgi dolu bir yuva sunarak toplumsal çeşitlilik ve hoşgörüyü teşvik eder.

Sosyal devlet dezavantajlı grup içindeki çocuğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı çocuk hizmetleri müdürlüğü bünyesinde korumaya alır. Devletin koruma altına aldığı çocukların ekseriyetle ihmal istismar alkol uyuşturucu, cinsel taciz, terk edilme gibi ciddi sebepleri vardır.³¹ Çocuğun onurlu bir yaşama kavuşması, toplum içinde hak ve sorumluluklarını bilen, aktif bir birey ve vatandaş olarak huzur ve güven içinde yaşamını sürdürebilmesi, onun sağlıklı bir aile ortamında yetişmesine bağlıdır. Aile, çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı, kişisel gelişimini tamamladığı temel kurumdur. Bu bağlamda, korunmaya muhtaç bir çocuğun iyilik hali için bir yuvada büyümesi hayati önem taşır.

Modern hukuk sistemlerinde çocuğun, biyolojik ailesiyle yaşama hakkı temel bir ilke olarak güvence altına alınmıştır. Ancak, çocuğun öz ailesi tarafından ihmal edilmesi, istismara uğraması, şiddet görmesi ya da sömürülmesi durumunda, çocuğun aile içerisinde kalması üstün yararına aykırı kabul edilir. Bu gibi durumlarda, dezavantajlı durumda olan ve acil koruma ihtiyacı duyan çocuklar, sosyal devletin sorumluluğunda koruma altına alınır. Koruyucu aile modeli, kurum bakımına kıyasla çocuklar için daha ideal bir çözüm sunan ve aile ortamında bakım sağlama hedefiyle öne çıkan bir sosyal hizmettir.³²

Koruyucu aile sistemi, bu noktada devreye giren bir sosyopolitik mekanizma olarak dikkat çeker. Bu sistem, yalnızca çocuğun ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı

²⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, SHK 3. Madde, Erişim Tarihi:10.12.2023.

³⁰ Yavuz Selim Kaymakcı, "Koruyucu Aile Hizmet Modeli İle İlgili Yapılan Çalışmaların Sosyal Sermaye Bağlamında Analizi", *Dergipark*, 2(2), 2021, 122-136.

³¹ Zeynep Tezel, Barış Demirel, Zuhale Şahinkaya, "Ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenler ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemi", *Dergipark*, 19(43), 2018, 15-20.

³² Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku*, Ankara 2016, 109.

zamanda biyolojik ailesinin durumunu düzeltmeye yönelik bir çaba içerir. Çocuğu koruma ve öz aileye destek sağlama işlevleriyle koruyucu aile sistemi hem bireysel düzeyde hem de toplumsal düzeyde önemli faydalar sunar. Koruyucu aile sistemi, çocuğun sağlıklı bir ortamda büyümesini sağlayarak, onun fiziksel ve duygusal iyiliğini güvence altına alır. Aynı zamanda, toplumun sosyal dayanışma ruhunu güçlendirir ve bireylerin sorumluluk bilincini artırır. Devletin sosyal politikaları arasında önemli bir yere sahip olan bu sistem, korunmaya muhtaç çocukların geleceğe umutla bakabilmelerini sağlarken, toplumsal refah ve huzurun artmasına da katkı sunar. Ayrıca sosyal devlet korunma ihtiyacı olan çocuklar için en yüksek hizmeti sağlarken, çocuk başına maliyetin düşmesine sebep olur³³

Toplumun yapısında meydana gelen sosyal kırılmalara bir yanıt olarak, devletin aile ve çocuk sorunlarına sunduğu alternatif bir sosyal hizmet modeli, toplumun temel yapı taşı olan aile içerisinde çocuğun kimliğinin korunmasını, onurlu ve refah içinde bir yaşam sürmesini hedefler. Sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi, devletin sürdürülebilirliği ve geleceği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, koruyucu aile sistemi yalnızca bireysel bir sosyal hizmet değil, aynı zamanda toplumun genel refahını artırmaya yönelik bir mekanizma olarak değerlendirilir.

Koruyucu aile fenomeninin Türkiye'deki ilk uygulanmasından itibaren bu fenomene yüklenen anlam, yaşanan ve sürekli bir dönüşen sosyal kültürel etmişimle hem uygulama hem de hukuki anlamda değişime uğramıştır. Bu olgu modern zamanların küresel değişimlerine göre oluşmuş muhtaç çocuk kavramına sosyal devletin sunduğu bu çözüm, çocuğun yalnızca barınma veya bakım ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda güven, aidiyet ve destek gibi temel insani duyguları deneyimlemesini sağlayarak, uzun vadeli bireysel ve toplumsal faydalar sunar. Koruyucu aile modeli, çocuğun hayatında bir dönüm noktası yaratma potansiyeli taşıyan etkili bir sosyal destek mekanizmasıdır.

Bakanlığın çocuğun refahı ilkesiyle koruyucu aile hizmet modeline verdiği önem sebebiyle son yıllarda koruyucu aile uygulamalarında artış olmuştur. Ayrıca hizmet modeli ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında son 10 yılda artış göze çarpmaktadır.

³³ L. Erdal, "Türkiyede Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli", 173-176.

Fakat günümüzde tüm bu çalışmalara rağmen korunmaya ihtiyacı olan çocukların kurum bakımı hizmet modelinde daha fazla olduğu görülür.³⁴

1.1.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı

Korunma ihtiyacı olan çocuklar, temel bakım, güvenlik ve gözetim gibi temel ihtiyaçlarının ihmale uğradığı, bu nedenle sosyal, bedensel, ahlaki ve zihinsel gelişimlerinin olumsuz etkilendiği çocuklar olarak tanımlanır. Bu çocuklar, ihmal ve istismar nedeniyle sağlıklı bir birey olarak yetiştirme sürecinde çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Yetişkinlik döneminde de bu olumsuzlukların izlerini taşıma potansiyeli, bu gruptaki çocukların korunmasının önemini artırmaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocuklar, yalnızca bireysel anlamda zarar gören bireyler değildir; aynı zamanda toplumun geleceği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, bu çocukların korunması ve rehabilitasyonu, devletin sosyal politikalarının temel önceliklerinden biridir.³⁵

Sosyal Hizmetler Kanunu'na göre, korunma ihtiyacı olan çocuklar, fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişimleri ya da kişisel güvenlikleri tehlike altında olan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamdaki çocuklar, anne veya babası bulunmayan, her iki ebeveyni belli olmayan, ebeveynleri tarafından terk edilen yahut ebeveynlerinin ihmalî sonucunda fuhuş, dilencilik, alkol veya uyuşturucu madde kullanımı gibi olumsuz sosyal davranışlara ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan veya başıboş bir yaşama sürüklenen çocukları içermektedir. Bu tanım, korunma ihtiyacı olan çocukların maruz kaldığı riskleri belirleyerek, sosyal devletin bu grubu koruma altına alma sorumluluğunu açıkça ifade etmektedir.³⁶

Aile ve toplumun sorumluluklarını yerine getiremediği durumlarda, devlet, çocuğa “korunma ihtiyacı olan çocuk”³⁷ statüsü vererek, çocuğun bakım ve gözetimini üstlenir ve tüm ihtiyaçlarını karşılar. Bu süreçte, çocuğun korunma ihtiyacını tespit etmek amacıyla ilgili kurum tarafından görevlendirilen sosyal hizmet uzmanları, çocuğun

³⁴ Yavuz Selim Kaymakçı, “Koruyucu Aile Hizmet Modeli İle İlgili Yapılan Çalışmaların Sosyal Sermaye Bağlamında Analizi”, *Dergipark*, 2(2), 2021, 122-136.

³⁵ Burak Küsmey, “Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal ve Alternatif Hizmet Modelleri bir Temellendirme”, *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 4 (3), (2020), 201-225.

³⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, SHK 3. Madde, B. Bendi, Erişim Tarihi: 10.12.2023.

³⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140219-1.htm>, Kanun 6518, 30. Madde, Sayı:28918, Erişim Tarihi:19.02.2014.

durumu hakkında kapsamlı bir değerlendirme yapar ve sosyal inceleme raporu hazırlar. Bu rapor çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal durumunu ayrıntılı bir şekilde ele alır. Sosyal inceleme raporunun hazırlanmasının ardından, ilgili mahkemenin onayı ile çocuğa koruma kararı verilir. Koruma kararı alınan çocuklar, ilk aşamada yaşlarına uygun olarak çocuk yuvalarına veya yurtlara yerleştirilir. Bu süreçte çocuğun korunma ihtiyacını tespit etmekle ve yetkili kurumlara bildirimde bulunmakla yükümlü olanlar arasında mahalli mülki amirler, sağlık kurum ve kuruluşları, köy muhtarları, genel kolluk kuvvetleri, belediye zabıta memurları ve çocuğun ebeveynleri bulunmaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocukların bulunması, durumlarının incelenmesi ve gerekli hizmetlerin sunulması, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünün temel görevleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla çocukların üstün yararını gözeterek onların güvenli ve sağlıklı bir ortamda yaşamalarını temin etmeyi amaçlar.³⁸

Haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı alınan çocuklar, Çocuk Destek Merkezleri tarafından sağlanan rehabilitasyon hizmetleriyle desteklenir ve mümkün olan en kısa sürede ailelerine veya yakın çevrelerine dönmeleri hedeflenir.³⁹ Rehabilitasyon sürecinde, çocuğun kuruma gelmesine neden olan olumsuzlukların yarattığı yıkıcı etkilerin azaltılması öncelikli amaçtır. Bu kapsamda, çocuğun sosyal hayata yeniden uyum sağlaması ve doğru davranış kalıpları geliştirmesi için psikososyal destek hizmetleri sunulur.⁴⁰ Çocuğun korunma kararı, reşit oluncaya kadar devam eder. Bu süreç boyunca, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, çocuğun ihtiyaçlarına ve durumuna göre üç temel hizmet modeli sunar: kurum bakımı, koruyucu aile hizmeti veya evlat edinme. Her bir hizmet modeli, çocuğun üstün yararını gözeterek, onun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimini desteklemeyi amaçlar. Bu sistem, çocukların bireysel ihtiyaçlarına uygun çözümler sunarak, onların sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılmalarını hedefler.

Çocuk araştırma paradigmalarından birine göre, çocukluk, çocuğun kontrolü dışında birçok çevresel, toplumsal ve kültürel etkiye maruz kalması nedeniyle başlı başına

³⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm>, KAY, Sayı: 28497, Erişim Tarihi:14.12.2012.

³⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>, Çocuk destek merkezi yönetmeliği Sayı : 29310, Erişim Tarihi:25.03.2015.

⁴⁰ B. Küsmez, "Korunma ihtiyacı olan çocuklar için kurumsal ve alternatif hizmet modelleri bir temellendirme", 201-225.

korunmaya muhtaç bir süreç olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, çocukların içinde büyüdükleri toplumun yetişkinleri tarafından çocukluklarının nasıl yapılandırıldığı, onların yaşam koşullarını ve ihtiyaçlarını anlamada kritik bir öneme sahiptir.⁴¹ Bir çocuğun ebeveynlerinin varlığı ya da yokluğu, ekonomik durumunun iyi veya kötü olması, suça itilmiş olup olmaması, bir engelinin bulunması gibi bireysel farklılıklar ne olursa olsun, her çocuğun korunmaya ihtiyacı vardır. Bunun temel nedeni, çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim süreçlerini tamamlamamış olması nedeniyle savunmasız ve risk altında kabul edilmesidir.⁴²

Çocuklar, hayatta kalmaları, büyümeleri ve gelişimlerini tamamlamaları için korunmaya ve desteğe muhtaç bireylerdir. Onların tüm maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu öncelikle öz ailelerine aittir. Aile, çocuğun temel bakım, beslenme, eğitim ve güvenlik gibi haklarını sağlamakla yükümlüdür; bu, çocuğun en doğal hakkıdır. Ayrıca, aile, bireyin duygusal ve manevi gelişiminde en önemli sosyal destek kaynağıdır.

Aile, çocuğun sadece fiziksel değil, sosyal, ahlaki ve vicdani gelişimi için de temel bir eğitim ortamıdır. Çocuk, aile içinde sosyalleşme becerileri edinir, sağlıklı iletişim ve paylaşma değerlerini öğrenir. Aile, aynı zamanda çocuğa birlikte yaşama kültürü ve demokrasi değerlerini tanıtarak, bu değerleri içselleştirmesini sağlar. Bu süreç, çocuğun birey olma yolculuğunda hem kendini hem de diğerlerini anlamasını destekler ve onun topluma katkı sağlayan bir birey olarak yetişmesine temel oluşturur.⁴³

Günümüz bilimsel araştırmaları çocuğun büyümesi ve bakımı için en verimli ortamın kendi ailesi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.⁴⁴ Ancak 21. yüzyılda küreselleşme, hızlı iletişim ve değişen toplumsal roller, geleneksel aile yapısını derinden etkilemiştir. Kırsaldan şehirlere geçişle birlikte yoksulluk, boşanmalar ve şiddet gibi sorunlar, ataerkil yapıdan çekirdek aileye geçiş sürecini hızlandırmıştır. Türkiye’de

⁴¹ Kadir Canatan – Ergün Yıldırım, *Aile Sosyolojisi*, İstanbul 2013, 156.

⁴² E. Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 454.

⁴³ İlge Yağmurlu-Yasemin Sandıkçı-Mehmet Harma, *VI. Aile Şurası Komisyon Raporları ve Bildiriler*, Ankara 2014, 80-81.

⁴⁴ Erol Neşe, Şimşek Zeynep, *Korunma Gereksinimi Olan Çocuklar Kurum Bakımı ve Koruyucu Aile Sistemi Koruyucu Aile Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı*, Ankara 2008, 151-152.

gelenek ve modernizmin bir arada yaşandığı sosyal yapı, aile kurumunda değişimlere neden olsa da, aile, toplumsal işlevini ve önemini korumaya devam etmektedir.⁴⁵

Toplum içinde bir çocuğun acilen korunma ve bakım altına alınmasını gerektiren durumlar arasında en önemli sebeplerden biri ebeveyn kaybıdır. Bunun yanı sıra, ebeveynlerin çocuk bakımı sorumluluğunu yerine getirmelerine engel olan kronik fiziksel hastalıklar, ağır psikiyatrik sorunlar, zihinsel engeller, hapis cezaları, fuhuş, şiddet, yoksulluk nedeniyle terk, evsizlik, fiziksel veya cinsel istismar gibi ciddi durumlar da bu kapsamda değerlendirilmektedir.⁴⁶

Çocuk ihmal ve istismarı hem dünya genelinde hem de Türkiye'de sıklıkla karşılaşılan ve çözümü zor olan sosyal bir olgu olarak güncelliğini korumaktadır. Her ne kadar bu sorunun önüne geçebilmek amacıyla yasalar oluşturulup çeşitli önlemler alınmış olsa da, çocukların ihmal ve istismara maruz kalması tamamen engellenememektedir. Bu durum, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Gelecek nesli oluşturacak çocukların, fiziksel, duygusal ve psikolojik zarar görmeleri, onların sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılmasını zorlaştırır.⁴⁷

Dünya Sağlık Örgütü, çocuk istismarını, çocukların fiziksel, duygusal veya psiko-sosyal gelişimine zarar veren her türlü kötü muamele olarak tanımlamaktadır.⁴⁸ Her yıl dünya genelinde yaklaşık 1,6 milyon çocuğun istismara ve ihmale uğradığı, 15 yaş altı 41.000 çocuğun ise cinayet nedeniyle hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Türkiye’de Ege Üniversitesi çocuk koruma biriminde 2009-2010 yılları arasında yapılan incelemede 89 çocuktan %24.7 fiziksel istismara, % 49 cinsel istismara, % 11.2 duygusal istismara, % 14.6 ihmale maruz kaldığı tespit edilmiştir.⁴⁹

Çocuğun ihmal ve istismara uğraması hem dış hem de iç sebeplere bağlı olabilir. Ekonomiye, sosyal çevreye, kültüre, dini anlayışlara bağlı sebepler, ailede ciddi kaygı,

⁴⁵ L. Erdal, “Türkiyede Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli”, 173-176.

⁴⁶ Caner Yavuz, *Korunmaya Muhtaç Çocukların Koruma ve Bakım Altına Alınma Nedenleri*, T.C. 9 Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi Danışmanı: Hediye Küçükkaragöz), İzmir, 2016.

⁴⁷ Müne Aktay, “İstismar ve İhmalin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Tedavisi”, *GPD*, 1(2), (2020), 169-184

⁴⁸ <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-%C3%A7ocuk-istismari-ve-aile-i%C3%A7i-%C5%9Fiddet-ara%C5%9Firmasi-%C3%B6zet-raporu-2010>, Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması, UNICEF Özet Raporu 2010, Erişim Tarihi: 05.06.2024.

⁴⁹ M. Aktay, “İstismar ve İhmalin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Tedavisi”, 169-184.

endişeyle kendi öz çocuğunu ihmal ve istismar edebilir. Örneğin yoksulluğun getirdiği yeterli beslenememe, barınma yetersizlikleri, sağlıklı ev ortamının olmayışı, dış sebeplere örnek olarak verilebilir.⁵⁰

Çocuk istismarı, çocuğun öz ailesi veya bakımından sorumlu kişiler tarafından kasıtlı olarak zarar görmesine neden olan eylemleri kapsar. Bedensel zarar verme, cinsel istismar, menfaat sağlama amacıyla kullanma, eğitim hakkının engellenmesi gibi durumları içerir. İstismar, çocuğun fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne ciddi zararlar veren aktif bir eylemdir. Çocuk ihmali ise, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması durumudur. Barınma, beslenme, sağlık hizmetleri, sevgi ve rehberlik gibi gereksinimlerin karşılanmaması, çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkileyen ihmalkâr davranışlar arasında yer alır.⁵¹

Fiziksel ihmal, çocuğun fiziksel gelişiminin engellenmesi ve temel ihtiyaçlardan mahrum bırakılmasıyken, fiziksel istismar, çocuğa kasıtlı olarak zarar verilmesidir. Darp, yanık izleri, morluklar veya annenin hamilelik sırasında alkol ve uyuşturucu kullanması gibi durumlar fiziksel istismar örnekleridir. Duygusal ihmal, çocuğun sevgi ve ilgi gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, duygusal istismar ise çocuğun sürekli aşağılanması, azarlanması ve baskı altında tutulmasıdır. Bu davranışlar, çocuğun özgüvenini zedeler, sosyal ve bireysel yaşamında derin olumsuz etkiler bırakır. Cinsel ihmal, çocuğun doğal cinsel gelişiminin önemsenmemesi ve cinsel sömürüye karşı korunmaması olarak tanımlanırken, cinsel istismar, çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel tatmin amacıyla kullanılmasıdır. Tecavüz, pornografi veya cinsel organlara dokunma gibi eylemler bu kapsamda yer alır. Cinsel istismarın çoğunlukla aile içi veya yakın çevrede gerçekleşmesi, olayların gizli kalmasına ve çocuğun hem bireysel hem de toplumsal yaşamında derin travmalara yol açar.⁵²

Duygusal ihmal, çocuğun sevgi ve ilgi ihtiyacının ailesi tarafından karşılanmaması anlamına gelirken, duygusal istismar, çocuğun sürekli aşağılanması, azarlanması, kınanması ve yoğun baskı görmesi şeklinde tanımlanır. Bu tür istismar, çocuğun

⁵⁰ K. Ören, *Sosyal Politika*, 241-244.

⁵¹ Zeynep Uğurlu, İpek Aksoy Gülsen, “Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması”, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 2014.

⁵² İslam Akçe, Hüseyin Doğan, “Cinsel İstismara Maruz Kalmış Çocuklar Üzerine bir Değerlendirme”, *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(2), 2020, 12-20

özgüvenini zedeler, anti-sosyal davranışlara yol açar ve öğrenme zorlukları, dikkat bozukluğu, kaygı gibi sorunlara neden olarak bireysel ve toplumsal yaşantısını olumsuz etkiler.⁵³

Sonuç olarak, çocuk ihmali ve istismarı, çocuğun temel haklarının ihlal edilmesiyle başlayan ve bireysel, toplumsal düzeyde geniş kapsamlı sorunlara yol açan ciddi bir sosyal sorundur. Bu durum, çocukların fiziksel ve duygusal iyilik hallerini koruyacak etkili politikalar ve mekanizmaların geliştirilmesini zorunlu kılar. Bu gibi durumlarda koruyucu aile modeli, öz ailenin çocuğa sağlayamadığı ihtiyaçları karşılayarak, çocuğa güvenli bir ortamda büyüme fırsatı sunan önemli bir sosyal hizmet mekanizmasıdır. Bu model, çocuğun fiziksel, duygusal ve psikolojik gereksinimlerini karşılayarak, travmatik geçmişin olumsuz etkilerinin sağaltılmasına ve çocuğun yeniden sosyal hayata entegrasyonuna olanak tanır.

Bir çocuğun ebeveynlerinden birinin veya her ikisinin kaybı, boşanma ya da anne ve babanın hayatta olmasına rağmen çocuğun ailesinden uzak kalması gibi durumlar, çocuğun bakım ve koruma ihtiyacını artırarak onu ihmal ve istismara açık hale getirebilir. Bu tür olumsuzluklar, çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimini derinden etkileyen travmalara yol açar. Parçalanmış aile yapısından gelen, şiddet ortamında büyüyen ya da anne ve babasının ihmali ve istismarına maruz kalan çocuklar, yaşadıkları olumsuz deneyimlerin etkisini yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde de taşırlar. Bu tür çocuklar, sağlıklı sosyal ilişkiler kurmakta, güven geliştirmekte ve bireysel kimliklerini inşa etmekte zorluklar yaşayabilirler. Olumsuz hatıralar ve travmalar, çocuğun kendi hayatını inşa etme sürecinde derin izler bırakabilir ve onun gelecekteki kararlarını, duygusal durumunu ve yaşam algısını olumsuz yönde şekillendirebilir.

Çocukların duygusal ve fiziksel olarak sarsıldığı her türlü ihmal ve istismar durumu, onların yaşama dair anlam dünyalarını ve değer sistemlerini derinden etkiler. Bu durum, çocuğun ruhsal dengesini bozarak ilerleyen yaşamlarında ciddi ruhsal hastalıklara (anksiyete, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu) yol açabilir. Çocukluk döneminde yaşanan bu tür travmatik deneyimler, bireyin özgüvenini, başkalarına güven duygusunu ve sosyal becerilerini olumsuz yönde etkileyerek, sağlıklı bir birey olarak gelişimini engeller. Dahası çocuk istismarı, öğrenilebilir bir davranış olarak nesiller boyu sürebilen

⁵³ K. Ören, *Sosyal Politika*, 241-244.

bir döngü haline gelebilir. İhmal ve istismara maruz kalan çocuklar, ilerleyen yaşlarında bu davranış kalıplarını kendi yaşamlarında yeniden üretebilirler. Bu durum, bugünün mağdur çocuklarının, gelecekte başkalarına zarar veren bireylere dönüşme riskini artırır.⁵⁴

Fiziksel ihmale maruz kalan çocuklar, yalnızca fiziksel olarak değil, aynı zamanda sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimlerinde de eksiklikler yaşar. Bu durum, çocukların sağlıklı iletişim kurmalarını zorlaştırır ve duygu yoğunluğu düşük, öfke ve şiddet içeren ilişki modelleri geliştirmelerine neden olabilir. İhmal, çocuğun kendisine değer verilmediği hissini pekiştirerek, değersizlik ve suçluluk duygularını tetikler. Bu duygusal yük, çocukların depresyona girme riskini artırır ve onların ruhsal sağlıklarını uzun vadede olumsuz etkiler. Araştırmalar, çocuklukta yaşanan travmatik deneyimlerin, depresyon, anksiyete (kaygı bozukluğu), yeme bozuklukları, davranış problemleri, intihar eğilimi ve madde kullanımı gibi ciddi ruhsal ve davranışsal sorunlarla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.⁵⁵

Çocuk ihmallerinde en sık görülen belirtiler eksik veya kötü beslenme, biyolojik bir nedene bağlı olmayan büyüme geriliği, sık sık kazaya uğrama, uyaran eksikliğine bağlı zihinsel gelişim geriliği, öğrenme güçlüğü, çocuğun hastalık durumlarında sağlık kurumuna başvurmada gecikme veya hiç başvurmama, tedaviyi yapmama ve çocuğu yeterli derecede kontrol etmeme sayılabilir.⁵⁶

Araştırmalar, çocukluk döneminde yaşanan travmalar, yoksulluk, ihmal, şiddet ve istismarın çocuğun zihinsel gelişimini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Aile içi çatışma ve ihmalin istismarın olduğu ortamlarda büyüyen çocukların başkalarının düşüncelerini anlamada, odaklanmada ve öz denetim sağlamada zorluk yaşadığı görülmektedir. Çocukluğun özellikle 3-5 yaş döneminde gelişen zihin anlama becerileri, sosyal ve bilişsel gelişimin temelini oluşturur. Bu dönemde, bilgi işleme, dürtü kontrolü ve odaklanma gibi zihinsel becerilerin yeterince gelişmemesi, çocuğun sosyal ilişkilerde ve davranışlarda zorluklar yaşamasına neden olabilir. Ayrıca, dil kullanımında ifade ve

⁵⁴ İlyas Özgentürk, “Çocuk İstismarı ve İhmal”, *International Jurnal of Human Sciences*, 11(2), 2014, 266-278

⁵⁵ M. Aktay, “İstismar ve İhmalin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Tedavisi”, 169-184

⁵⁶ Z. Uğurlu, İ. A. Gülsen “Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması”, 3-5.

anlamada güçlükler yaşanması da bu sürecin bir sonucu olarak öne çıkmaktadır.⁵⁷ Yine araştırma bulgularına göre, olumsuz aile koşullarından gelen ve devlet koruması altındaki çocukların sosyal ve bilişsel gelişimlerinin olumsuz etkilenebileceğini, ancak uygun rehabilitasyon programlarıyla bu durumun iyileştirilebileceğini göstermektedir. Planlı zihinsel gelişim destekleri, bu çocukların öğrenme ve sosyal iletişim becerilerini geliştirmekte, kavramsal farkındalıklarını artırarak “doğru-yanlış” gibi kavramları anlamlandırmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu tür müdahaleler, çocukların sosyal hayatta karşılaştıkları durumları daha iyi analiz edebilme ve bağımsız bireyler olarak güçlenme şansını artırmaktadır.⁵⁸

1.1.2. Koruyucu Aile ve Çocuk Koruma Politikası Olarak Koruyucu Aile Sistemi

Koruyucu aile yönetmeliğine göre hizmetin en kapsamlı tanımı : “suça sürüklenen veya suçun mağduru olup davranış bozuklukları sergileyen ve özel ilgi destek ve bakım gerektiren ve mahkeme kararı ile koruma ve bakım altına alınan çocuğu (özel zorlukları veya ihtiyaçları bulunan çocuk) öz ailesi yanına kısa sürede döndürme imkanı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilen çocuklara, tercihen temel anne baba eğitimleri ve koruyucu aile birinci kademe eğitimi almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımıdır.”⁵⁹

Koruyucu aile hizmeti ile amaç, koruma altına alınmış çocuğun zor dönemlerini örselenmeden geçirmesini ve normlara uygun sağlıklı bir hayat geçirmesini sağlamaktır. Koruyucu aile kurumla beraber çocuğa öz ailesi, okul içerisine ile ilişkilerini devam ettirmelerini sağlayarak yardımcı olur.⁶⁰ Koruyucu aile hizmeti herhangi bir olumsuz sebepten dolayı öz ailesi yanında yaşayamayan çocukların devlet denetiminde şartlara uygun aileler tarafından kısa veya uzun süreli bakılması ve yetiştirilmesidir.⁶¹ Koruyucu hizmet modelinde öz ailesi bulunan fakat ihmal ve istismara uğramış, çeşitli nedenlerle evlat edindirme şansını tümüyle yitirmiş olan, kız ya da erkek, sağlıklı ya da engel

⁵⁷ VI. Aile Şurası Komisyon Raporları ve Bildiriler, 60-81.

⁵⁸ VI. Aile Şurası Komisyon Raporları ve Bildiriler, 80-81.

⁵⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16840&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 06.12.2023.

⁶⁰ <https://www.aile.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.08.2024.

⁶¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 03.02.2024.

durumu olan, tek ya da kardeş olup, koruyucu aile yanına yerleştirilmeye uygun olduğu meslek elemanları tarafından tespit edilmiş çocuklar koruyucu aile yanına yerleştirilir.⁶²

Koruyucu aile sistemi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından organize edilmektedir. Koruyucu aile birimi, bu genel müdürlüğün bir alt birimi olarak faaliyet göstermekte olup, ilgili hizmetler Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri denetiminde yürütülmektedir. Sistem, uzman sosyal hizmet görevlileri ile gönüllü koruyucu ailelerin iş birliği içinde, korunmaya muhtaç çocukların mağduriyetlerini gidererek onları yeniden topluma kazandırmayı hedefleyen kapsamlı bir yapı ve ilişkiler ağıdır. Koruyucu aile hizmeti, Koruyucu Aile Yönetmeliği çerçevesinde belirlenen koşullara uygunluğu tespit edilen ailelerin, ilgili müdürlükle yaptıkları resmi ve yazılı bir sözleşmeyle başlar. Bu sözleşme hem ailenin hem de bakanlık birimlerinin çocuğa yönelik sorumluluklarını tanımlayan bir hukuki zemindir. Çocuğun sağlıklı bir ortamda büyümesi ve gelişimini sürdürebilmesi için koruyucu ailelerin bu sözleşme kapsamında düzenli olarak denetlenmesi ve uzmanlarca desteklenmesi sağlanır.⁶³

Koruyucu aile sisteminin işleyişi, birbirine bağlı dört ana unsurdan oluşur: ilgili bakanlık (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı), korunma ihtiyacı olan çocuk, koruyucu aile ve çocuğun öz ailesi. Bu unsurların her biri, sistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için birbirlerine karşı tanımlanmış hak ve sorumluluklara sahiptir.

- İlgili bakanlık, koruyucu aile sisteminin yasal çerçevesini belirleyen, uygulamasını denetleyen ve sürecin tüm aşamalarında rehberlik sağlayan birinci otoritedir. İl Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlükleri aracılığıyla, korunmaya muhtaç çocukların tespitinden itibaren, çocuğun bakım, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar tüm süreçlerin yürütülmesini sağlar. Bakanlık aynı zamanda, koruyucu ailelerin eğitimini ve denetimini üstlenerek, çocuk için en uygun ortamın oluşturulmasını garanti eder.
- Koruyucu aile sisteminin merkezinde yer alan korunma ihtiyacı olan çocuk, öz ailesi tarafından ihmal veya istismar edilmiş, yeterli bakım görememiş ya da sosyal, fiziksel ve duygusal risklerle karşı karşıya kalmış bireydir.

⁶² <https://www.aile.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.08.2024.

⁶³ <https://koruyucu.ailevecalisma.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.04.2024.

- Koruyucu aile, çocuğun biyolojik ailesinden bağımsız olarak, çocuğun bakımını, eğitimi ve sağlıklı gelişimini üstlenen kişilerdir. Ancak koruyucu aileler, çocuğun velayetine sahip değildir ve bu nedenle yasal hakları sınırlıdır. Koruyucu ailelerin, çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve bakanlıkla iş birliği içinde hareket etme sorumluluğu bulunmaktadır. Aile, çocuğun öz ailesiyle ilişkilerinin sürdürülmesi konusunda da iş birliği yapar.
- Çocuğun öz ailesi, çocuğun bakım ve yetiştirilme görevini yerine getiremeyen ancak bu görevleri yeniden üstlenebilme ihtimali olan ebeveyn veya yakın aile bireyleridir.⁶⁴

Hizmetin en temel amacı çocuğun korunmasıdır. Hizmetin diğer bakım türlerine göre en büyük avantajı koruyucu aile üyelerinin aynı yuvada daima aynı kalmasıdır. Ebeveyn ile çocuk arasında ilişki sağlıklı, güvenli ve kuvvetli bir bağa sebebiyet verdiğinden ruh sağlığı açısından avantaj sağlar.⁶⁵ Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için en kabul gören bakım türü dünyada ve Türkiye’de koruyucu aile modelidir.⁶⁶ Koruyucu aile korunma ihtiyacı olan çocuklar için toplumla kaynaşma ve aileye dönebilme fırsatı sunan ara bir sistem olma sebebiyle devlet sosyal politikası gereği dezavantajlı çocuklara korunma tedbiri vererek aileye benzeyen en iyi ortamda yetişme olanağı sağlayan koruyucu aile modelini teşvik etmiştir.⁶⁷

Devlet bu sistemle amaçladığı hedeflere ulaşabilmek için koruyucu aile yönetmeliğini en ideal hale getirilerek 14.12.2012 tarihinde resmî gazetede yayınlamıştır. Bu yönetmelikte koruyucu aile hizmetinin hukuki dayanakları, gerekli tanımları, amacı, kapsamı, verilir. Bunun yanında sürecin uygulama esaslarında bu hizmetten yararlanacak çocuğun tespiti, çocukla ailenin eşleştirilme şartları, koruyucu ailenin seçimi, çocuğun yerleştirilmesi, koruyucu ailenin görevleri, ailenin ve çocuğun izlenmesi, koruyucu aile komisyonu, çocuğun geri alınması şartları, koruyucu aile statüsünün iptali, çocuğun sağlık harcamaları, koruyucu aileye yapılacak ödemeler gibi esaslar belirtilmiştir. Bu yönetmeliğe göre koruma kararı verilen bir çocuğun koruyucu aileye verilme sebebi anayasada SHÇEK kanunu 23. maddesine dayanarak şöyle yapılmaktadır:

⁶⁴ <https://www.aile.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.08.2024.

⁶⁵ Z. Tezel, B. Demirel, Z. Şahinkaya, “Ailelerin Koruyucu Aile Olmaya Karar Vermelerinde Etkili Olan Etmenler ile Koruyucu Aile Olmanın Anlam ve Önemi”, 15-20.

⁶⁶ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 83; E. Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 454.

⁶⁷ L. Erdal, “*Türkiyede Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli*”, 171.

“Mahkemece korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi bu kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda olduğu kadar kurumun denetim ve gözetiminde bir koruyucu aile tarafından da yerine getirilebilir. Koruyucu aile korunmaya muhtaç çocuğun bakımını yetiştirilmesini gönüllü olarak üstlenebileceği gibi kurumca tespit edilecek ve ödenecek bir ücret karşılığında da yapılabilir koruyucu ailelerin seçimine çocukla ilgili sorumluluklarına kurumla olan ilişkilerine hizmetin işleyişine ve aileye bu hizmeti karşılığı ödenecek ücrete ilişkin esaslar bir yönetmelikte düzenlenir (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu 1983) denilmektedir.”

Her çocuk, dünyaya geldiğinde sağlıklı bir gelişim süreci geçirebileceği, sevgi dolu bir ortamda huzur ve güven içinde büyüyebileceği bir yuvaya ihtiyaç duyar. Çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve maddi gereksinimlerinin karşılandığı bu doğal ortam, onun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmasında temel bir role sahiptir.

Bilimsel araştırmalar, çocukların ancak sevgiyle beslenmiş, ihtiyaçları düzenli olarak karşılanmış ve güven içinde büyümüş bir aile ortamında sağlıklı bireyler olarak yetiştirebileceğini ortaya koymuştur. Sevgi ve şefkatin doyuma ulaştığı, güven hissiyle çevrili bir ev ortamı, çocuğun özgüvenini, empati duygusunu ve sosyal becerilerini güçlendiren temel unsurlardır.⁶⁸ Toplumsal gerçeklikte, her çocuğun sağlıklı bir ortamda büyümesi her zaman mümkün olmayabilir. Fakirlik, anne ve babanın zihinsel, bedensel ya da ruhsal yetersizlikleri, ihmal ve istismar, evlilik dışı çocuklar, şiddet, göçe bağlı kültürel değişiklikler ve aile içi uyumsuzluklar, aile yapısını yıpratır ve çocukların sağlıklı bir ortamda büyümesini engelleyen faktörlerdir. Bu tür olumsuzluklar, ailelerin çocuklarına yeterli bakım ve koruma sağlayamamalarına neden olabilir. Bu tür durumlarda, çocuğun maddi ve manevi olarak mağduriyet yaşamamasını önlemek adına, devlet devreye girerek çözüm üretir. Öz ailenin yaşam koşulları düzelene kadar, çocukların ebeveyn özelliklerine sahip başka bir aile tarafından bakımı sağlanır. Bu yaklaşım, çocuğun güvenli bir ortamda büyümesini ve gelişimini desteklerken, aynı zamanda biyolojik ailenin toparlanmasına olanak tanır. İşte bu noktada devletin mağdur çocuğun sorumluluğunu paylaştığı koruyucu ailenin tanımını şöyle yapar:

⁶⁸ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 60-70.

*“Koruyucu aile çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocuklarımızın kendi aile ortamlarında eğitim bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak ücretli veya gönüllü statüde devlet denetiminde paylaşan, hissettikleri toplumsal sorumluluğu gösteren uygun aile ya da kişilerdir.”*⁶⁹ Ayrıca koruyucu aile yönetmeliğinin madde 4-E bendine göre koruyucu aileyi şöyle tanımlar : *“Bu yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre il müdürlükleri denetiminde kısa veya uzun süreli bedelli veya bedelsiz olarak çocuk bakımını üstlenen çocuğun aile ortamında yaşamını sağlayan öz aile baba yerini tutabilecek aileler veya kişileri ifade eder.”* Kısa bir tanım gerekirse koruyucu aile, çocuğun öz ana babası yerine ana babalık rolünü üstlenen ailedir. Bu süreçte çocuğun biyolojik ailesi ile ilişkisi devam eder. Korunma kararı verilmiş çocuk, çocuğun öz ailesi ve koruyucu aile arasındaki denetimi, gözetimi ve iletişimi bakanlığın ilgili birimi tarafından yapılır.⁷⁰

Koruyucu ailenin temel üç görevi vardır. Birincisi koruması altına verilen çocuğun her türlü sağlıklı gelişimini sağlayan bakım işlevi, ikincisi çocuğun çevresinden zarar görmesini engelleyen koruma işlevi, üçüncüsü çocuğun yaşadığı sorunların sağaltılması sağlayan tedavi görevidir.⁷¹

İl müdürlüğüne şahsen veya e devletten başvuran koruyucu aile adayının T.C. vatandaşı ve ikametinin Türkiye’de olması gereklidir. Bireylerin yaş ortalaması 25 ila 65 arası olması, koruyucu aile adayında bulunması gereken şartlar ve koşullardır. Aynı zamanda ebeveynlerden herhangi birinin yaşı ile çocuğunun yaşı arasında en az 18 yaş fark olmalıdır. Eşlerden en az biri ilkokul mezunu olması gerekir ve ailenin mutlaka düzenli bir gelire sahip olması şartı aranmaktadır. İlk görüşmede koruyucu aile adaylarına koruyucu aile hizmeti hakkında tüm bilgiler verilir. Çocukların özellikleri hakkında aile bilgilendirildikten sonra uygun kişi ve aile ile ilk görüşme formu doldurulur ve hazırlanacak belgelerin 1 ay içerisinde toplanması istenir.

Koruyucu aile olmak için evli olmak gerekmez ve ailelerin kendi çocuklarının olması engel teşkil etmez. Başvuru süreci, detaylı bir değerlendirme ve takip mekanizmasıyla ilerler; aday ailelerin yaşam koşulları sosyal hizmet uzmanları tarafından

⁶⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16840&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 06.12.2023.

⁷⁰ Ayşe Nur Kılınç, “Türk Hukukunda Koruyucu Aile Sözleşmesi ve Koruyucu Aile ile Çocuk Arasındaki Hukuki İlişkinin Değerlendirilmesi”, *Dergipark*, 28 (3), (2020), 1217-1261.

⁷¹ E. Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 471-472.

ev ziyaretleri ve birebir görüşmelerle incelenir. Uygun aileler, çocuklarla eşleştirildikten sonra eğitim programlarına katılarak çocuk bakımına hazırlanır. Koruyucu aileler ilk dönemlerde aylık kontrollerle izlenir, süreç ilerledikçe bu kontroller azalır. Çocuğun temel ihtiyaçları devlet tarafından karşılanır ve biyolojik ailenin koşullarının düzelmesi durumunda çocuk öz ailesine dönebilir. Ancak, uygun bir ortam sağlanamazsa, koruyucu aile kalıcı bir çözüm olarak devam edebilir.⁷²

Koruyucu aile modelleri kendi aralarında 4 gruba ayrılır:

- a) Akriba ve yakın çevre koruyucu aile modeli: Çocuğun velisi veya vasisi dışında kan bağı bulunan teyze amca dayı hala dede ve nene gibi iletişim halinde olan, çocuğa sahip çıkmak isteyen akrabaların veya komşuların sağladığı bakım modelidir. Minimum düzeyde temel ana baba eğitimleri almaları çocukla kuracakları iletişim açısından önemlidir.
- b) Geçici koruyucu aile modeli: Çocuğun acil koruma gereken veya kendisi hakkında hizmet planı oluşturulmamış kuruma henüz yerleştirilmemiş geçici olarak bir aileyi yerleştirilmesidir.
- c) Sürekli koruyucu aile modeli: En yaygın koruyucu aile modelidir kendi ailesinin yanına kısa sürede dönme ihtimali olmayan ya da kalıcı olarak bir ailenin yanına yerleştirilemeyen ailelerin sağladığı bakımdır. Temel ana baba eğitimleri dışında koruyucu aile birinci kademe eğitimini alınması faydalı görülmektedir.
- d) Uzmanlaşmış aile modeli: Özel durumları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olacak özel eğitim almış, profesyonel seviyede bakım sağlayan ailelerdir. Özel ilgi ve bilgi gerektirdiğinden birinci ve ikinci kademe koruyucu aile eğitimi olmaları zorunludur.

1.1.3. Koruyucu Ailenin İşlevleri, İçeriği ve Sorumlulukları

Koruyucu aile sistemi, etkili bir şekilde işleyebilmesi için birbirleriyle sürekli iletişim ve iş birliği halinde olması gereken dört temel unsurdan oluşur: koruyucu aile, korunma ihtiyacı olan çocuk, çocuğun biyolojik ailesi ve sosyal hizmet uzmanı. Bu

⁷² <https://www.aile.gov.tr/ss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-aile-hizmeti/>, Erişim Tarihi: 10.12.2023.

unsurların uyum içinde çalışması, sistemin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlar. Ancak, bu unsurlar arasında en kilit ve önemli rolü koruyucu aile üstlenir. Koruyucu ailenin, çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve eğitim ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu vardır. Bu aileler, yalnızca çocuğun günlük bakımını üstlenmekle kalmaz, aynı zamanda onun travmatik geçmişini anlamaya ve duygusal yaralarını iyileştirmeye yönelik bir rehberlik sunar. Sistemin devreye girip korunmaya muhtaç çocuklara yardım edebilmesinin temel şartı, gönüllü koruyucu aile adaylarının varlığıdır. Koruyucu aileler, mağdur durumdaki çocuklara bireysel ilgi ve sevgi sunarak onların kendilerini güvende hissetmelerini sağlar. Aynı zamanda çocukların toplumla yeniden entegrasyonunu destekler.

Koruyucu aile sistemindeki çocuklar, genellikle ihmal ve istismara uğramış, travmatik geçmişe sahip bireylerdir. Bu durum, çocuğun fiziksel, duygusal ve psikolojik iyilik halini derinden etkiler. Travmatik deneyimler, çocukların güven duygusu geliştirme, aidiyet hissetme ve sağlıklı ilişkiler kurma süreçlerini zorlaştırabilir. Koruyucu ailelerin bu durumun bilincinde olarak sabırlı, anlayışlı ve bilinçli bir yaklaşım sergilemesi büyük önem taşır. Çocuğun yeni bir aile ortamına ve kurallara uyum süreci zaman alabilir; bu nedenle koruyucu ailelerin bu süreçte desteklenmesi kritik bir gerekliliktir. Koruyucu aile eğitimi, çocukların travmatik geçmişlerinin etkilerini en aza indirmek ve onların sağlıklı bir şekilde topluma kazandırılmasını sağlamak için önemli bir rol oynar. Bu eğitim, ailelerin çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını anlamasına ve uygun bir yaklaşım geliştirmesine olanak tanır. Aynı zamanda ailelerin kendi sınırlarını ve sorumluluklarını doğru bir şekilde kavrayarak hem çocuğun hem de kendi refahını koruma becerisini güçlendirir. Eğitim süreci, çocuğun güvenli, sevgi dolu ve istikrarlı bir ortamda büyümesine katkı sağlarken, koruyucu ailelerin çocukla uyum içinde bir yaşam kurmalarına destek olur.

Koruyucu aile, kendisine emanet edilen çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimini desteklemekle yükümlüdür. Çocuğun bakımını ve korunmasını sağlamakla birlikte, geçmişte yaşadığı travmaların etkilerini azaltmaya yönelik rehabilitasyon görevini de üstlenir. Bu nedenle, koruyucu aile olmak isteyen bireylerin bu sorumluluğun büyüklüğünü ve önemini kavramış olması, sürecin en temel gerekliliklerinden biridir. Koruyucu aile adayları, yalnızca kendi yaşamlarını değil, aynı zamanda aile içindeki dinamikleri, yakın akrabalarla olan ilişkileri ve sosyal çevrelerini

de bu sürece uyarlamak durumundadır. Aday ailelerin, ailelerine katılacak çocuğun çoğunlukla sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmemiş olma ihtimalini ve bu süreçte zorluklarla karşılaşabileceklerini öngörmeleri gerekir. Koruyucu ailede bulunması gereken özellikler arasında sabır, hoşgörü, problem çözme becerisi, tutarlılık ve yüksek sorumluluk bilinci yer alır. Bu özellikler, çocuğun uyum sürecini kolaylaştırır ve çocuğa istikrarlı bir aile ortamı sunar. Bununla birlikte, koruyucu ailenin kurumlarla sürekli iletişim halinde olması, denetim ve gözetim süreçlerine açık olması gerekmektedir. Ayrıca, çocuğun öz ailesiyle olan bağlarının tamamen kopmaması gerektiği bilinciyle hareket etmeli ve her durumda öz aileyle iş birliği içinde olmalıdır. Bu iş birliği, çocuğun gelecekteki yaşamını şekillendirecek bir uyum ve denge ortamı yaratmak için oldukça kritiktir.

Koruyucu aile sisteminde, koruyucu ailenin sorumlulukları oldukça geniş bir çerçeveye sahiptir. Koruyucu aile, yanına yerleştirilen çocuğun velayetine sahip değildir, çocuğun velayeti öz ailesine ait olmaya devam eder. Koruyucu aile, yalnızca çocuğun bakımını, yetiştirilmesini ve eğitimini sağlama görevini üstlenir ve bu sorumluluğu devlet ile paylaşır. Bu nedenle, koruyucu ailenin, çocuğun yanlarında geçici bir süre için bulunduğunu bilmesi büyük önem taşır. Çocuğun koruyucu ailenin yanında kalma süresi, öz ailesinin durumunun düzelmesine ya da başka geçerli sebeplere bağlı olarak kısa veya uzun süreli olabilir. Bu süre zarfında, koruyucu aileden çocuğun biyolojik ve psikolojik sağlığını koruyacak bir ortam sunması beklenir. Çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için ihtiyaç duyduğu fiziksel ve duygusal desteği sağlamak, bu süreçte en önemli önceliklerden biridir. Koruyucu aile, çocuğun belirli aralıklarla sağlık kontrollerine götürülmesini, herhangi bir sağlık problemi durumunda gerekli tedavi süreçlerini organize etmek için koruyucu aile birimi ile sürekli iletişim halinde olmasını sağlamalıdır. Ayrıca, çocuğun eğitime devam etmesi, akademik başarı göstermesi veya meslek sahibi olması için çaba sarf etmesi, koruyucu ailenin en temel görevlerinden biridir. Koruyucu aile sisteminde, çocuğun yeni ailesiyle tanışması ve diğer aile bireyleriyle birlikte yaşamaya başlaması, çocuğun yaşamında önemli değişimlere ve dönüşümlere yol açabilir.

- a) Koruyucu aile yaşam alanını paylaştığı çocuğun hayatına dokunarak yeni bir umutla hayata başlamasına vesile olabilir.

- b)** Çocuğun o zamana kadar geçirmiş olduğu travmatik durumların iyileşmesine veya silinmesine sebep olabilir.
- c)** Çocuk güvenli bir ortamda aile sıcaklığında büyüyeceğinden kendisini yalnız çaresizlik duygusu içinde hissetmeyecektir.
- d)** Çocuk duygularını kontrol etmeyi öğrenerek kendini doğru ifade etmesini sağlayabilir.
- e)** Çocuk önce kendisine öz saygısının artmasıyla etrafındaki insanlarla sağlıklı bağ kurmayı öğrenebilir.
- f)** Çocuğun duygusal, fiziksel, sosyal, mental yönden gelişeceği için yetişkinliğe geçişi kolaylaşabilir.
- g)** Çocuğun kendine ait odası eşyaları olacağından aidiyet duygusu gelişebilir.
- h)** Çocuk aile bireyleriyle dengeli ve sağlıklı bir iletişim kurmayı öğrenebilir ve sosyal öğrenme becerileri gelişebilir.⁷³

Kurum bakımı, devletin öz ailesi tarafından ihmal edilen, istismara uğrayan veya ailevi sebeplerle bakım ve koruma gereksinimi duyan çocuklar için geliştirdiği bir çocuk koruma modelidir. Bu modelde, çocukların fiziksel ve duygusal güvenliğini sağlamak amacıyla, ailelerinden ayrı bir ortamda yatılı olarak yaşamaları sağlanır. Kurumlar, çocukların tüm maddi ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte, onların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerine destek olmayı amaçlar. Bu çocuklar, farklı ailevi geçmişlere sahip, benzer durumlarla karşılaşmış çocuklarla bir arada toplu halde yaşamaktadır. Bu süreçte, çocuklara bakım hizmeti, kendileriyle biyolojik bir bağı bulunmayan profesyonel kişiler tarafından sunulmaktadır. Kurumlar, çocukların fiziksel gereksinimlerini karşılarken, eğitim, sağlık ve sosyal beceri gelişimlerini desteklemek için de çeşitli programlar uygular.⁷⁴

Kurum bakımında olan çocuklar, genellikle hayatlarında ciddi travmalar yaşamış, güvenli bir ortamda büyüme fırsatından mahrum kalmış, risk altındaki çocuk grubunu oluştururlar. Bu çocuklar, ihmal ve istismarın etkisiyle yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal yönlerden de derin yaralar almış bireylerdir. Her ne kadar

⁷³ <https://www.aile.gov.tr/chgm>, Başlık altında yazılanlar siteden faydalanarak yazılmıştır. Erişim Tarihi: 16.06.2024.

⁷⁴ Hasan Şenocak, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri”, Dergipark, 2006, 51-177.

kurum standartlarının iyileştirilmesiyle çocukların temel fiziksel ihtiyaçları karşılanmaya çalışılsa da, sevgi, kabul görme, bağlanma gibi temel insani duygusal ihtiyaçlar çoğu zaman yeterince karşılanamamaktadır. Aile ortamında sağlanabilecek birebir ilgi ve güven duygusu, kurum bakımında toplu yaşam koşulları nedeniyle sınırlı kalır. Bu eksiklik, çocukların kendilerini değerli ve güvende hissetmelerini zorlaştırarak, duygusal gelişimlerini olumsuz etkiler, dışarıdaki sosyal hayatla yeterince entegre olamadıkları için günlük yaşam deneyimlerinden yoksun kalırlar.⁷⁵

Bebeklik döneminde kurum bakımına alınan çocuklarda, “kurum hastalığı veya anne yoksunluğu sendromu” olarak adlandırılan bir durum ortaya çıkabilir. Bu sendrom, bebeğin sevgi, güvenli bağlanma ve birebir ilgi gibi temel duygusal gereksinimlerinin karşılanamaması sonucu gelişir. Özellikle bu kritik dönemde annenin veya birincil bakım verenin eksikliği, çocuğun bağlanma duygusunun zayıflamasına ve duygusal gelişiminin aksamasına neden olabilir. Bu tür durumlar, çocuğun sosyal ilişkiler kurma becerilerini, özgüvenini ve stresle başa çıkma mekanizmalarını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, fiziksel ve bilişsel gelişimde gerilikler, duygusal dengesizlikler ve davranış bozuklukları gibi uzun vadeli sorunlar ortaya çıkabilir. Bu durum, çocuğun kurum bakımında kalma süresinin mümkün olduğunca kısa tutulması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Zuhal Arnaz 1972’de, El hüseyini ve arkadaşları tarafından 1979’da yapılan kurum bakımı ile koruyucu aile arasında farkları ortaya çıkaran araştırmalar yapılmıştır. Araştırmalar, kurum bakımında büyüyen çocukların, koruyucu ailede yetişen çocuklara kıyasla duygusal, fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimlerinin daha zayıf olduğunu ve ihmal ile istismara uğrama risklerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kurum ortamında bireysel ilgi ve aile sıcaklığının sınırlı olması, çocuğun sağlıklı bir şekilde bağlanma ve güven duygusu geliştirmesini zorlaştırır. Sevgi temelli, sempatik, empatik ve sürdürülebilir bir iletişim kurulmadığında, çocukların duygusal ihtiyaçları yeterince karşılanamaz. Ayrıca çocuğun ortak yaşam alanlarında kendisine ait bir alanı veya eşyası olmadığında, birey olma bilinci desteklenmez ve çocuk, bir topluluk içinde birey olarak değil, edilgen bir varlık olarak konumlandırılır. Bu durum, çocuğun özne değil nesne

⁷⁵ E. Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 461.

olarak algılandığı bir çevrede büyümesine yol açar ve onun bağımsız düşünme, karar alma ve kendini ifade etme becerilerini olumsuz yönde etkiler.⁷⁶

Kurum bakımı ile koruyucu aile yanında bakılan çocuklar arasında yapılan araştırmalarında kurum bakımında olan çocuklarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukların stres seviyelerinin ve travmaya bağlı problemlerin daha yüksek olduğu da görülmüştür.⁷⁷

Klinik psikolog Neşe Erol'un kurumlar arası yaptığı araştırma sonuçlarına göre normal bir ailede yaşayan her yüz çocuktan 9'unda davranış bozuklukları görülmüyorken, korunma kararı olan çocuğun koruyucu aile yanında yaşandığında bu oran %12, yuva çocuklarında ise %47'dir.⁷⁸ Bu verilerin sonucuna göre kurumda bakım en son çare olarak görülmelidir. Ancak sebeplerin çeşitliliği, şartların uygunsuzluğu sebebiyle kurum bakımının tamamen kaldırılmasını imkânsız hale getiriyor. Önemli olan ailesi tarafından örselenmiş bir çocuğun kurum bakımında tekrar örselenmesini engellemek adına kurumda kalma süresini azaltmaktır.⁷⁹

Sonuç olarak çocuğun bir an önce birebir ilgi ve sevgi görebileceği bir aile ortamına geçmesi çocuğun geleceği açısından hayati önem taşır. Koruyucu aile modelinin bu bağlamda önemli bir alternatif olarak öne çıkması, çocuğun hem bireysel hem de toplumsal geleceği adına daha sağlıklı bir çözüm sunabilir.

1.1.4. Koruyucu Aile Sisteminin Hukuki ve Yasal Dayanakları

Koruyucu aile sistemi, Avrupa'nın tarihi deneyimleriyle şekillenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Öncelikle çocuk haklarının tanınma sürecinin aşamalar halinde geliştiği görülür. İlk aşamada, çocuğun bir birey olarak fark edilmesi ve toplumsal değer kazanması önem kazanmıştır. Bu farkındalığın ardından, çocukların temel hakları tanımlanmış ve onların korunması için hukuki ve sosyal politikalar geliştirilmiştir. Nihayetinde, çocuğu en ideal şekilde koruyacak sistemin, biyolojik ailesi dışında bir koruyucu aile ortamında yetişmesi olduğu anlaşılmıştır. Bu deneyimler, koruyucu aile

⁷⁶ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, Ankara 2014, 113-115.

⁷⁷ B. Küsmey, "Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar için Kurumsal ve Alternatif Hizmet Modelleri bir Temellendirme", 201-225.

⁷⁸ KOREV, *Koruyucu Aileler Gözüyle Koruyucu Ailelik Modelinin Değerlendirilmesi Çalışmayı Sonuç Raporu*, Ankara 2016, 8.

⁷⁹ E. Akyüz, *Çocuk Hukuku*, 441.

sisteminin gelişimini hızlandırmış ve bu modelin, dünya genelinde, özellikle de ülkemizde uygulanmaya başlanmasına ilham vermiştir.

Türkiye’de koruyucu aile sistemi, gönüllülük esasına dayanmakla birlikte, bu süreç oldukça titiz bir hukuki çerçeve içerisinde yürütülmektedir. Koruyucu aile olmaya başvuran ailelerin, başvurudan çocuğun aileye yerleştirilmesine ve sonrasındaki süreçlere kadar her adımı, ilgili mevzuat ve yasal düzenlemeler doğrultusunda gerçekleştirilir. Bu süreçte hem çocuğun haklarının korunması hem de koruyucu ailenin yükümlülüklerinin ve sorumluluklarının açık bir şekilde belirlenmesi, hukuki düzenin temel unsurlarını oluşturur. Sistemin şeffaflığı ve hesap verilebilirliği, aile ile devlet arasında güven ilişkisi oluştururken, aynı zamanda toplumda sistemin benimsenmesini ve kabul edilebilirliğini artırır.⁸⁰ Koruyucu ailelerin eğitimi, denetimi ve rehberlik süreçleri hukuki normlar çerçevesinde yürütülürken, çocuğun menfaatleri her zaman öncelikli olarak gözetilir. Bu yapı, sistemin yalnızca ulusal düzeyde değil, uluslararası kriterlere uygun bir şekilde işlenmesini temin eder.

Koruyucu aile sisteminin, dünya genelindeki standartlarla uyumlu bir şekilde yürütülebilmesi için, ülkemizde sistematik bir yapı geliştirilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının profesyonel katkıları ve hukuki süreçlerin titizlikle uygulanması sayesinde, çocukların güvenliği ve refahı ulusal ve uluslararası düzeyde izlenebilir hale gelmiştir. Avrupa’daki deneyimlerden esinlenerek oluşturulan bu sistem, çocukların en yüksek yararını gözetmeyi ve onların bireysel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar. Bu, Türkiye’nin sosyal hizmet alanında uluslararası standartlara uygun bir yapı oluşturduğunu ve çocuk haklarına verdiği önemi göstermektedir.

Koruyucu aile sisteminin temel hukuki dayanağı, çocuk haklarının uluslararası düzeyde tanınmasını sağlayan Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Bu sözleşme, dünya çocuklarının refahını artırmayı ve haklarını güvence altına almayı amaçlayan en kapsamlı uluslararası hukuki metinlerden biridir. Çocuk Hakları Sözleşmesi Türkiye’de 1990 yılında kabul edildikten sonra Ocak 1995 yılında 22184 sayılı RG yayınlanan 4058 sayılı kanunla kabul edilip yürürlüğe giren ulusal hukuki bir belgedir.⁸¹

⁸⁰ Kasım Karataş, “Türkiye de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine bir Değerlendirme”, *Dergipark Akademik*, 18(2), 2007, 7-20.

⁸¹ <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, Erişim Tarihi: 26.07.2024.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) 1. maddesi, her bireyi 18 yaşına kadar çocuk olarak tanımlayarak, sosyal devletlerin çocukları risklerden koruma yükümlülüğünü açıkça ortaya koyar. Çocukların ihmal ve istismarına karşı hak-temelli bir anlayışla hareket eden devletler, müdahale programları ve sosyal politikalarla çocukların temel ihtiyaçlarını belirler ve koruyucu mekanizmalar oluşturur. Çocuk hakları sözleşmesinin 27. maddesi, çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini sürdürebileceği uygun bir yaşam standardına sahip olma hakkını güvence altına alır. Bu maddeye göre, devletler öncelikle çocuğun bakım ve gelişiminden sorumlu olan ana babayı desteklemekle yükümlüdür. Aile, bu yükümlülüğünü yerine getirmekte zorluk çektiği takdirde devlet, barınma, giyim ve beslenme gibi temel ihtiyaçlar için aileye maddi yardım sağlayabilir. Bu düzenleme, hem çocuğun gelişiminin öncelikli olarak aile tarafından sağlanmasını hem de toplum ve devletin bu süreçte sorumluluk almasını gerekli kılar.⁸²

Koruyucu aile yönetmeliğinin hukuki dayanaklarından olan diğer bir madde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 20. maddesidir. Bu maddeye göre:

*“Geçici ve süreli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır. Taraf devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre uygun olan bakımı sağlayacaklardır.”*⁸³

Bu madde gereğince çocuk, öz ailesinin sorumluluğunu yerine getiremediği takdirde devletten koruma ve yardım görme hakkına sahiptir ve bakımı kendi ülke kanunlarına göre olacaktır. Bakım türü olarak da bakıcı aile yanına verme, evlat edinme veya uygun bir kuruma yerleştirme gibi seçeneklerinden biri olabilir.⁸⁴ Bir anne babanın asli görevi çocuğu mutlu bir şekilde hayata ve topluma kazandırmasıdır. Aile bu görevleri yerine getiremeyip velayet hakkını kötüye kullanıyorsa Türk Medeni Kanunu'na göre devlet çocuğun korunması için önlem alır.⁸⁵

⁸² İsmet Galip Yolcuoğlu, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi”, *Aile ve Toplum*, 5(18), 2009, 54-55.

⁸³ <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, Erişim Tarihi: 26.07.2024.

⁸⁴ L. Erdal, “Türkiyede Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli”, 181.

⁸⁵ Alper Uyumaz, “Türk Medeni Kanununa Göre Çocuğun İhmali ve Anne Babaya Karşı Korunması”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 14, 2016, 1971-2005.

Hâkim çocuğun koruma önlemleri kapsamında çocuğun refahı tehlikeye düşer anne babası bu duruma müdahale edemezlerse, çocuğu korumak amacıyla gerekli tüm tedbirleri alır. Ayrıca hâkim, aile yanında büyüyen bir çocuğun yeterli bedensel veya zihinsel gelişiminin sağlanamadığı ya da manevi olarak terk edildiği durumlarda, çocuğu başka bir aile yanına veya uygun bir kuruma yerleştirme kararı alabilir. Bu süreçte, yalnızca çocuğun ihtiyaçları ve güvenliği göz önünde bulundurulur. Hâkimin aldığı tüm önlemlere rağmen olumlu bir sonuç alınamaz ya da yetersiz kalırsa anne babadan velayeti kaldırır. Anne babanın çocuk yetiştirme hususundaki tecrübesizliği, çocukla ilgilenmemesi, sorumluluklarını yerine getirememesi, ciddi sağlık problemlerine sahip olması, çocuktan ayrı yerde yaşaması gibi uygun olmayan şartlar velayetin kaldırılması sebeplerindendir.⁸⁶

2828 sosyal hizmetler kanuna göre haklarında acil korunma kararı alınmış çocuğun bakımı ve yerleştirilmesi, yine bu kanuna göre düzenlenmiş kurumlarda yahut mahalli mülki amirin onayı alınmak suretiyle uygun bir aile yanında bakıma alınır. Reşit oluncaya kadar yetiştirilmeleri ve meslek sahibi olmaları sağlanır. Bu kanun uyarınca kurumda olduğu kadar kurum gözetiminde bir koruyucu aile yanında bakımı ve yetiştirilmesi yapılır.⁸⁷

Diğer bir önemli madde ise ASHB teşkilat ve görevleri hakkındaki kanun maddesine göre çocukların tüm ihmal ve istismardan korunup, sağlıklı gelişimini sağlamak, ülke bazında politika ve stratejileri belirlemek ve koordine etmek, sözü edilen çocuklar için sosyal hizmetler yürütmek, bu alanla alakalı tüm ilgili kurumlar ile sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapmaktır.⁸⁸ Çocuk koruma kanununa göre çocuk hakkında alınacak koruyucu ve destekleyici tedbirler öncelikli olarak çocuğun öz ailesi yanında danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma hizmetinin verilmesidir.⁸⁹ Türk medeni kanununa göre çocuğun her türlü gelişimi tehlike içindeyse ve manen terk edilmiş ise çocuk anne babasından alınarak bir aile yanına veya kuruma yerleştirilir.

⁸⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>, 346-347-348. Maddeleri, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

⁸⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, 22- 23. Maddeleri, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

⁸⁸ <https://www.aile.gov.tr/media/37660/athgm-yonerge-ekim-2017-son-hali.pdf>, Erişim Tarihi: 17.12.2023.

⁸⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf> , 5. Maddesi, Erişim Tarihi: 05.12.2023.

Modern çağda, çocukların haklarının korunması ve aile bireylerinin güvence altına alınması, devletlerin sosyal politikalarının temel hedeflerinden biri haline gelmiştir. Ancak, bu hedefin yalnızca yasa koyucuların çabasıyla gerçekleşmeyeceği açıktır. Yasalar, çocukların yaşadığı mağduriyetleri önleme konusunda önemli bir araç olsa da, geleneklerin ve toplumsal yapının bıraktığı boşlukları doldurmakta yetersiz kalabilir. Çocukların korunması için yalnızca hukuki düzenlemelerin değil, aynı zamanda toplumsal ve dini değerlerin bir arada işlemekte olduğu bir mekanizmanın gerektiği görülmektedir.

UNICEF toplantılarında⁹⁰ dünya liderlerinin çocuklar için daha iyi bir dünya yaratma sözü vermesi, çağımızda çocuk haklarına verilen önemi gösterse de, bu sözlerin yerine getirilmesi konusunda dünya genelinde hala ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle korunmaya muhtaç çocukların sayısındaki artış, her yıl rakamlarla ifade edilen bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, modern toplumların ahlaki ve manevi sorumluluklarını yerine getirme konusundaki eksiklerini ortaya koyar.

*“Çağımızda aile bireylerini korumaya çocukların haklarını gözetmeye çok önem veriliyor ancak bu işin tek başına yasalarla sağlanamayacağı açık. Çünkü yasalar geleneklerin bıraktığı boşluğu doldurmaya yetmiyor”.*⁹¹

Batı toplumlarında çocuğun korunmasına yönelik yapılan düzenlemeler, genellikle sosyal yapılarının tarihi gelişimlerine, ahlaki ve dini değerlerine, siyasi sistemlerine ve eğitim politikalarına dayanır. Bu düzenlemeler toplumların kendi dokuları ile uyumlu bir şekilde çocuk haklarını koruma mekanizmaları geliştirdiğini göstermektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinde koruyucu aile sisteminin hızla kabul görmesinin nedenlerinden biri, bu sistemin toplumsal yapıya uyumlu bir şekilde geliştirilmiş olmasıdır. Bu durum, toplumların kültürel, ahlaki unsurların sosyal politikaların uygulanabilirliğini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

⁹⁰ <https://www.unicef.org/croatia/en/world-childrens-day>, Erişim Tarihi: 26.06.2024.

⁹¹ Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, 111.

1.2. TARİHSEL ARKAPLAN VE YASAL ÇERÇEVE

1.2.1. Avrupa ve Amerika’da Koruyucu Aile Sistemi; Tarihsel ve Toplumsal Seyri

Koruyucu aile sisteminin tarihsel süreçleri ve kurumsallaşma yöntemleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, sistemin temel amacı ortak bir noktada birleşir. İhmal ve istismara uğrayan, sosyal, bilişsel ve psikolojik ihtiyaçları karşılanmayan çocukların bakımını ve himayesini sağlamak. Her ülke, kendi toplumsal yapısı, kültürel değerleri ve ekonomik koşulları doğrultusunda koruyucu aile sistemini şekillendirmiştir. Kurumsal yapılanmalardaki farklılıklar, bu sistemin uygulanış biçimini ve başarısını etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Örneğin, bazı ülkelerde koruyucu aile hizmetleri devlet kurumları tarafından doğrudan yürütülürken, diğer ülkelerde bu hizmet, sivil toplum kuruluşları veya dini organizasyonlar gibi farklı aktörler aracılığıyla sağlanmaktadır. Türkiye’de koruyucu aile hizmeti sunan devlet olmasına rağmen Almanya’da yarı resmi yarı özel olan gençlik dairesi, Hollanda’da yerel yönetimler, ABD’de farklı bağımsız kurum ve kuruluşlar, İngiltere’de ise yerel yönetimler ile bağımsız koruyucu aile ajansları tarafından hizmet veriliyor.

İngiltere’de korunma ihtiyacı olan çocukların refahı için kapsamlı bir sistemin oturması ve ideal hale gelmesi 1971 yılından sonra olmuştur. Bu konuda söz sahibi olan yerel yönetimler bu tarihten itibaren aktif rol almaya başlamışlardır.⁹² Yerel yönetimler, çocuklara kurumda ya da bağımsız bir koruyucu kurum (IFA) aracılığıyla bakım sağlar. Ayrıca bağımsız koruyucu ajanslar tarafından da koruyucu aile hizmeti sunulur. Bu özel ajanslar daha çok acil durumlarda ve ağır bakım tedavisi gerektiren durumlarda hizmet sunar. Bir araştırmaya göre İngiltere’de koruyucu aile sayısının artması çocuğu uygulanan şiddet, ihmal ve istismarlar sebebiyledir. Koruyucu ailelerin tümünün değerlendirmesi ve takibi bağımsız olan ‘ofsted’ kurumu tarafından yapılır. İngiltere’de koruyucu aile modelleri uzun dönem, kısa dönem, aile arkadaş veya akraba bakımı, tutuklu çocuklara yönelik bakım, çok boyutlu tedavi içeren bakım, acil durum bakımı, evlat edinmek için koruyucu bakımı, kısa süreli molalar, destekleyici köprü oluşturma, ebeveyn çocuk bakımı, kardeşler için koruyucu bakımındır. 11 tane koruyucu aile

⁹² Lale İzci, “Türkiye ve İngiltere’de Koruyucu Aile Sisteminin Karşılaştırılması”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 50, 2020, 140-163.

modelinin en ilginç ebeveyn çocuk bakım modelidir. Bu bakım modelinde çocuk yaşta ebeveyn olmuş gençlere, çocuklarını bakmalarına yardım neden koruyucu ailelerin olmasıdır. Koruyucu aileler başvurularını yerel otoriteler vakıflar ve bağımsız koruyucu aile ajanslarına yapar. Aday yaşı 21’den büyük olması şartı vardır. İngiltere’de yapılan bir araştırmaya göre 1.400 kişinin % 40 ı maddi sebeplerden koruyucu aile olduklarını, % 50 si koruyucu aile hizmetini home office çalışma tarzı olarak gördüğü tespit edilmiştir. İngiltere’de koruma adına çocukların çocukların %73,5 i koruyucu aile yanında kalmaktadırlar.⁹³

Hollanda’da bakım hizmeti sunan kurumlar belediyelerin sorumluluğundadır. Eyaletler ve yerel yönetimde gençlik, çocuk ve ailelere verilen hizmetleri belediyeler yapmaktadır. Koruyucu bakım hizmeti sunan kuruluşlar 28 tanedir. Bunlar farklı bölümlere baksalar da Hollanda bayrağı altında çalışırlar. Örneğin özel bir kurum 0-25 yaş arasında yalnızca hristiyan olan çocuklara koruyucu bakım hizmeti verir ve hristiyan kültürü doğrultusunda onlara yardımcı olurlar. İki ülke arasında en büyük fark Türkiye’de eğer çocuk koruyucu aileden alınma kararı almışsa bu duruma koruyucu ailenin itiraz hakkı yoktur. Fakat Hollanda’da koruyucu ailenin “*engelleme hakkıyla*” çocuğun elinden alınmasına itiraz edebilir. Hollanda’da koruyucu aile modelleri hafta sonu ya da tatillerde koruyucu aile, kriz anında devreye giren koruyucu aile, kısa süreli koruyucu aile, uzun süreli koruyucu aile, yakın çevre koruyucu aile modelleridir.

Hollanda’da korunma ihtiyacı olan çocuk yurtlar yerine hiç bekletilmeden uygun bir koruyucu aile yanına yerleştirilmektedir. Kişilerin veya ailelerin koruyucu aile başvurusu için öncelikle kurumun düzenlediği eğitimlere katılmak zorunludur. Bu eğitimlerde korunmaya muhtaç çocukların problemleri, eğitimi, hakları, beklentileri ve sorumlulukları hakkında bilgi alırlar. Hatta eğitim paketlerinde iki ev ziyareti dahil bulunmaktadır. Hollanda’da tek ebeveynler, eşcinseller, evlilik dışı beraber yaşayanlar koruyucu aile olabilirler.⁹⁴

Almanya’da 1903 yılında yürürlüğe girmiş olan “*Das Kinderschutz*” ilk çocuk koruma yasasıyla çocukların fabrikalarda nerelerde ve nasıl çalıştırabilme şartları

⁹³ Kasım Sayın, Figen Paşlı, “Almanya, İngiltere ve Türkiye’nin Koruyucu Aile Sistemlerinin Karşılaştırılması”, *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 2021, 194-215.

⁹⁴ Tuğba Koç, *Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmetinin Etkinliğinin Artırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri Türkiye ve Hollanda Karşılaştırması*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa 2016..

belirlenmiştir. Bu yasa 2003 yılında “*gençlik koruma yasası*” olarak düzenlenmiştir. Alman Gençlik Dairesi gençlerle ve çocuklarla ilgilenen yetkili kurumdur. Görevi ise aile bütünlüğünün korunması, çocukların iyilik hallerinin sağlanması, çocukların gelişimine uygun şartların oluşturulmasıdır. Çocukların öz ailelerinden ayrılma nedenleri arasında bakım eksikliği, ekonomik yetersizlikler, şiddet, sağlık problemleri ve biyolojik ailenin ölümü öne çıkmaktadır. Almanya’da, koruyucu aile sisteminde mahkemeler gerektiğinde ebeveynlerin çocuklarla iletişim hakkını kısıtlayabilir ve koruyucu aile olmak için Alman vatandaşı olma şartı bulunmaz. Farklı modeller arasında akraba koruyucu aile, kısa veya uzun süreli bakım ve uzmanlaşmış aile modelleri yer alırken, yaklaşık 81.412 çocuk bu hizmetten faydalanmaktadır. ABD’de ise koruyucu aile hizmetleri federal hükümet, eyalet ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanmakta olup, en yaygın nedenler arasında ebeveynlerin madde bağımlılığı gösterilmektedir. 2017’de ABD’de 438 bin çocuk koruyucu aile hizmetlerinden yararlanmış, hizmet modelleri arasında akraba bakımı, uzmanlaşmış tıbbi bakım ve acil durum koruyucu aile sistemi bulunmaktadır.⁹⁵

Avrupa ülkelerinde koruyucu aile sistemleri uzun yıllardır uygulandığından toplum tarafından benimsenmiş durumdadır. Koruyucu aile sayısının yüksek oluşu, ülkelerin sosyal hizmet politikaları, kültürel yaklaşımları ve çocuk koruma mekanizmalarının etkinliğiyle doğrudan ilişkili olabilir.

1.2.2. Türkiye’de Koruyucu Aile Sisteminin Tarihi

Modernleşen dünyada, insan ve çocuk hakları alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de korunmaya muhtaç çocuklar konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet öncesi Türk toplumu içinde, herhangi bir nedenle kimsesiz, yetim veya öksüz kalan bir çocuğun bakımını üstlenmek, bu çocuğu büyütmek ve ihtiyaçlarını karşılamak, toplumda hayır işleme ve insani bir görev olarak görülmekteydi. Bu tür gönüllü yaklaşımlar, dayanışmanın ve yardımseverliğin bir göstergesi olarak yaygındı. Ancak artan ihtiyaçlar karşısında bu gönüllü uygulamaların yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, modern bir devlet anlayışı çerçevesinde koruyucu aile hizmeti, devletin ve toplumun mağdur çocuk sorununa sunduğu kurumsal bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, mağduriyetlerin boyutları artan nüfus,

⁹⁵ <https://Dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/70840/1084697>, Erişim Tarihi: 01.06.2024.

sosyal ve ekonomik değişimler gibi nedenlerle daha görünür hale gelmiş ve devlet müdahalesi zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir. Ancak, Türkiye’deki koruyucu aile sisteminin tarihsel gelişimi incelendiğinde, sistemin birbirine bağlı ancak oldukça yavaş ilerleyen aşamalarla geliştiği görülmektedir.

1.2.3. Türkiye’de Koruyucu Aile Sisteminin Hukuki Temelleri ve İlk Uygulama Örneği

İlk olarak “korunmaya muhtaç çocuk” kavramı yasal düzenlemelere dahil edilmiştir. Bu çerçevede, çocukların korunması ve bakımının kurumsallaştırılması, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu gibi önemli mevzuatlar aracılığıyla devlet politikalarının bir parçası haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin 1961 Anayasası’nın 2. maddesinde “Türkiye sosyal bir hukuk devletidir” ifadesinin kullanılmasıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile UNICEF arasında imzalanan anlaşma gereği ilk defa Ankara’da başlatılan projeye 31.3.1961 tarihinde ilk koruyucu aile başvurusu kabul edilmiştir. Akabinde haziran ayında Türkiye’de ilk uygulama örneği olarak devlet korumasına alınan bir çocuk, koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir.⁹⁶

Türkiye’de koruyucu aile sistemine ilişkin ilk anayasal düzenleme, 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile yapılmıştır. Bu kanun, çocuğun haklarını koruma amacıyla, ebeveynlerin görevlerini yerine getiremedikleri durumlarda, çocuğun aileden alınması ve bir kuruma ya da başka bir aileye yerleştirilmesine yönelik yasal düzenlemeler içermektedir.⁹⁷ Ardından 1930 umumi Hıfzıssıhha kanununun çocuk Hıfzıssıhhası çocukluk ve gençlik koruma babı 156. ve 161. maddelerinde koruyucu aile hizmetiyle alakalı maddeler içermektedir. Yalnız koruma kararı verilmiş çocuğun ailenin yanına yerleştirilmesi görevi belediyelere verilmiştir.

“Nezdine 7 yaşımdan aşığı çocukları para mukabilinde bakmak üzere alan ve eşhasın evvela mahalli Belediyesinden müisâdei mahsusa alması mecburidir. Belediye heyeti sıhhiyesince bu gibi eşhasın ikametgahı ve sair şartları muvafık görüldüğü tasdik

⁹⁶ Nesrin G. Koşar, *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*, Ankara 1992.

⁹⁷ Abdullah Karatay, “Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü”, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, 2017, 409.

edilmeden bu müsaade ita edilmez. Bu gibi eşhasın ikametgahları da 158. maddede bahsedilen teftişe tabidir.”⁹⁸

27.5.1949 tarihinde TBMM tarafından 5387 sayılı ilk “*korunmaya muhtaç çocuk kanunu*” yürürlüğe girmiştir. 1955-1960 yılları arasında Sosyal Hizmetler alanında Sosyal Hizmetler akademisi, Sağlık ve Sosyal Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğüne batıdan gelen yabancı uzmanlar görevlendirilmiştir. Amerikalı Bernard Russell’in müşavir olarak görevlendirildiği Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğünde 1960’ta koruyucu aile hizmeti gündeme getirmiştir. Yapılan araştırmalarda özellikle küçük yaştaki korunma ve bakım ihtiyacı olan çocukların özel ilgiye ihtiyacı olduğu, kurum bakımının onlar için uygun bir ortam olmadığı savunularak kuruma alternatif olarak koruyucu aile hizmeti önerilmiştir. Böylece bu önerilerin ardından uygulama alanına geçilmiştir. Yapılan bu toplantılarda korunmaya muhtaç çocuğa yönelik kurumsal ve sosyal yardım hizmetlerinin yetersiz olduğu kanaatinden hareketle koruyucu aile hizmeti çalışmaları başlatılmıştır. O tarihlerde halen aktif olan beslemelik faaliyetinden farklı olduğunu belirtmek için koruyucu ailelerin incelenmesi, çocuk ile ailenin eşleştirilmesi, sosyal hizmet uzmanı temini, çocuğun öz anne babayla irtibatı gibi yeni düzenlemeler getirilerek süreç geliştirilmiştir.

Bu dönem içinde koruyucu aile hizmeti alanında 1962 yılında yapılan en önemli çalışmalardan biri “*ikinci milli Sosyal Hizmetler*” konferansıdır. Güncel tutulmaya çalışılan korunmaya muhtaç çocuk üzerine önemli tespitler yapıldı. Sunulan raporda evlatlık olarak satılan çocukların şartlarından bahsedildikten sonra sebebin yoksulluk olduğu ve bu durumun sorumlusu sadece anne baba değil devletin de sorumlu olduğu belirtilmiştir.

“Toplu halde, enstitülerde yaşayan çocukların ne teke tek münasebet kurabilecekleri ne de bir aile havası içinde yaşayabilecekleri düşünülemez. Bu sebeple ruhi gelişmeleri engellemelerle doludur. Aynı yaşta aile içinde yaşayan çocuklarla mukayese edildiklerinde şahsiyet yapılarında önemli kusurlar görülür. Zekâları normal olanlar dahi gerek entelektüel gerek emosiyonel bakımından geri seviyededirler. Kendilerine ve başkalarına güvenleri çok azdır. Pasif ve ürkektirler veya bunu tam aksine

⁹⁸ Resmi Gazete, 1489, (6.5.1930), 8903.

*yersiz bir güvene sahip olup muvazenesizce atak ve mütecavizdirler cemiyet hayatına irtibatları güç olur.”*⁹⁹

Ardından 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu kanunu 23. maddesine göre koruyucu aile kurumu ayrıntılı biçimde düzenlenerek 2.10.1984 yılında ilk koruyucu aile yönetmeliği çıkartılmıştır.¹⁰⁰ 1993 yılına kadar koruyucu aile hizmeti bu yönetmeliğe göre uygulandıktan sonra eksikler giderilerek 1993 de ikinci koruyucu aile yönetmeliği çıkartılmıştır.¹⁰¹ Birkaç defa revize edildikten sonra son haliyle 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁰² 14.12.2012 tarihli 28497 sayılı koruyucu aile yönetmeliği ile koruyucu aile hizmetinin amacı, kapsamı, hukuki dayanak ve tanımları yapılarak, toplumun yapısına uygun olarak düzenlenmiştir.

Türkiye’de korunma ihtiyacı olduğu tespit edilen çocuklara yönelik aile odaklı 3 çeşit bakım türünden biri koruyucu aile modelidir. Öncelikle çocuğun öz ailesine sosyal ve ekonomik destek vererek korur. 2024 itibariyle aynı yardımla desteklenen çocuk sayısı 163.995 dir. İkinci model çocuğun öz ailesinde bakılması mümkün olmayan veya anne baba kaybı sebebiyle şartları uygun çocuklar evlat edindirilirler. 2024 yılı itibariyle bu sayı 19.441 dir. Evlat edindirme ile koruyucu aile hizmeti uygulamasının farkı çocuğun velayet haklarının yine öz ailesinde olduğu ve belirli şartlar dahilinde biyolojik ailesiyle iletişimini sürdürdüğü bir yaklaşım söz konusudur.¹⁰³ Koruyucu aile modeli çocuğun biyolojik ailesine dönme imkânı varsa tercih edilirken, şayet biyolojik ailesine dönme imkânı yoksa evlat edindirme yoluna başvurulur.¹⁰⁴

Üçüncü aile temelli bakım modeli, korunmaya muhtaç çocukların geçici bir süreyle veya rüşt çağına kadar, gönüllü bir ailenin yanında barınarak tüm maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmasını esas alan bir sosyal hizmet yaklaşımıdır. Koruyucu aile sayısı son 22 yılda 19 kat artarak 2024 yılı itibariyle koruyucu aile sayısı 9.949, korunan çocuk sayısı 8.315 olmuştur.

Aile temelli bakım hizmetlerinin mümkün olmadığı durumlarda çocuklar devletin bünyesinde olan çocuk sevgi evlerinde özel görevliler eşliğinde kalırlar. Devlet

⁹⁹ A. Karatay, “Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü”, 389-427.

¹⁰⁰ Resmi Gazete, 02.10.1984, S. 18592.

¹⁰¹ Resmi Gazete, 14.10.1993, S. 21728.

¹⁰² Resmi Gazete, 14.12.2012, S. 28497.

¹⁰³ M. Bulut, “Mâli Bakış Açısından Türkiye’de Koruyucu Aile Uygulaması”, 97-122.

¹⁰⁴ H. Şenocak, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri”, 192.

kurumlarında bakılan çocuk sayısı ise 14.464 dır. Sevindirici olan ise 2017 tarihinde koğuş tipi kurum bakımından vazgeçilmiştir. Koruyucu aile hizmetinde çocuk açısından en başarılı yenilik, koğuş tipi bakım modelinden daha az sayıda yaşanan çocuk evleri modeline geçilmesi sayılmalıdır.

Bakanlık koruyucu aile hizmetinin toplumda bilinirliğini arttırmak amacıyla birçok etkinlik ve çalıştaylar düzenlemektedir. Yapılan bu çalışmalar, koruyucu aile sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamak ve daha fazla çocuğun sevgi dolu bir aile ortamında büyümesini temin etmek açısından büyük önem taşımaktadır. Etkinlikler belirli bir plan dahilinde düzenli olarak gerçekleştirilmekte ve hem toplumsal farkındalık yaratmak hem de ilgili hizmetlerin etkinliğini artırmak için güncellenmektedirler.

2017 yılında Çocuk Hizmetleri Müdürlüğü tarafından yayınlanan bültende, korunma ihtiyacı olan çocukların korunmasına yönelik hizmetler, projeler ve etkinlikler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen önemli çalışmalardan biri, 2017 yılı sonunda düzenlenen “Koruyucu Aile Etki Analizi Projesi Hazırlık Çalıştayı” olmuştur. Koruyucu aile modelinin tanıtımını ve uygulama alanlarının genişletilmesini amaçlayan faaliyetler, 2017 yılı boyunca devam etmiştir. Özellikle, evlat edinmek için sırada bekleyen ailelere yönelik, “geçici süreli koruyucu aile hizmeti” konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Bu hizmet, evlat edinmeyi bekleyen ailelerin çocuklarla kısa süreli bakım süreçlerinde sorumluluk üstlenmesini teşvik etmeyi hedeflemiştir. Ayrıca, “Koruyucu Aileler Koruyucu Aileyi Anlatıyor” başlığıyla, 81 ilde yürütülen bilinçlendirme çalışmaları sayesinde, koruyucu aile sisteminin toplumda daha geniş bir farkındalık kazanması sağlanmıştır. Bu etkinlikler, halihazırda koruyucu aile olarak hizmet veren bireylerin tecrübelerini paylaşmasıyla, sistemin daha geniş kitlelerce benimsenmesine katkıda bulunmuştur. 2018 yılı için planlanan en önemli çalışmalardan biri ise, “Koruyucu Aile Etki Analizi Projesi” olmuştur. Bu proje, koruyucu aile modelinin etkilerini derinlemesine incelemeyi ve hizmet kalitesini artıracak öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2020 yılında Ankara’da Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından düzenlenen Aile Temelli Çocuk Koruma Sistemi Çalıştayı, koruyucu aile sisteminin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla önemli bir platform oluşturmuştur. Çalıştayda, koruyucu aile uygulamalarının mevcut durumu, hizmet modellerinin

iyileştirilmesi, izleme ve destek mekanizmalarının etkinleştirilmesi gibi konular detaylı olarak ele alınmıştır. Çalıştayın sonunda 30 maddelik bir çalıştay bildirisi hazırlanmış ve bu bildiri 29 sayfalık bir rapor şeklinde sunulmuştur. Bildiri, koruyucu aile sisteminin daha etkin ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması için somut öneriler içermektedir. Çalıştayda tartışılan konular ülkemizde koruyucu aile uygulamalarının değerlendirilmesi, koruyucu aile hizmet modellerinin geliştirilmesi ve izleme destek mekanizmalarının geliştirilmesidir. Bildirinin dördüncü maddesinde Bildirinin dikkat çeken maddelerinden biri, Diyanet İşleri Başkanlığı ile iş birliği yapılmasının önemine vurgu yapmaktadır. Dördüncü madde kapsamında, koruyucu aile hizmetlerinin tanıtımı, yaygınlaştırılması ve toplumsal farkındalığın artırılması için Diyanet İşleri Başkanlığı ile mevcut iş birliğinin sürdürülmesi ve daha da güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu madde, koruyucu aile modelinin topluma kazandırılmasında dini değerlerin etkisini ve dini kurumlarla iş birliğinin önemini ortaya koymaktadır.

Bakanlığın yayınlamış olduğu bir faaliyet raporunda özellikle dikkat çekici olan faaliyet, yurt dışı temsilciliklerimizde sunulan hizmetler başlığı altında verilmiştir. Yurt dışında yaşayan vesayet altına alınmış çocukların kendi kültürlerinden olan ailenin yanına yerleştirmesi teşvik edilerek, yurt dışında yaşayan yurttaşların farkındalıklarının artırılmasına dair çalışmalar yapılmıştır.

Bakanlık tarafından Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kuruluş tarihi olan 30 Haziran günü "koruyucu aile günü" olarak ilan edilmiştir. Bu anlamlı günde Diyanet İşleri Başkanlığı, ilgili diğer kamu ve kuruluşların, koruyucu aile derneklerinin, koruyucu ailelerin ve çocukların iştirakiyle koruyucu aile günü kutlanmıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sorumlulukları arasında, mahremiyet bilincinin kazandırılması, mahremiyetin din eğitimi kazanımları arasına girmesi ve bu konunun işleniş biçiminin uzman bir komisyon tarafından belirlenmesi yer almaktadır. Ayrıca, Kur'an kursları, cuma hutbeleri, vaazlar ve hizmet içi eğitimler kapsamında mahremiyet olgusunun ele alınması, bunun yanı sıra edep, haya, müstehcenlik ve sır gibi kavramların dinî ve ahlaki boyutlarının anlatılması, Başkanlık tarafından üzerinde hassasiyetle durulan bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu kapsamda, Diyanet İşleri Başkanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi kurumlarla iş birliği içinde, mahremiyet olgusunu topluma anlatma ve bu bilinci yaygınlaştırma amacıyla birçok çalıştay, medya faaliyeti ve şura düzenlemiştir. Tüm bu faaliyetler sonucunda, raporlar ve bültenler hazırlanarak kamuoyuna şeffaf bir

şekilde duyurulmakta, bu sayede çalışmaların erişilebilirliği ve hesap verebilirliği sağlanmaktadır. Ayrıca koruyucu aile adayları için Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Müdürlüğü internet sayfasında, koruyucu aile hizmetiyle ilgili bilinmesi gereken her türlü bilgiye kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir.¹⁰⁵

1.2.4. Koruyucu Aile Yönetmeliğine Göre Koruyucu Aile Uygulama Süreçleri

Koruyucu aile uygulamaları, Türkiye’de Koruyucu Aile Yönetmeliği çerçevesinde detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Yönetmelik korunma tedbiri verilen çocukların ailelerinin yanından alınarak, daha sağlıklı ve destekleyici bir ortamda büyüyecekleri koruyucu ailelerin yanına yerleştirilmesi sürecini tanımlar. Koruyucu aile hizmeti, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın belirlediği esaslar çerçevesinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilen ve illerde oluşturulan uzman komisyonlar tarafından yürütülen kapsamlı bir uygulamalar bütünüdür. Bu süreçte, özellikle koruyucu aile hizmetinde uzmanlaşmış sosyal çalışmacılar hem aile hem de çocuk için kritik roller üstlenmektedir. Devletin koruma altına aldığı ve bu hizmetten yararlanacak çocukların korunma veya bakım tedbiri ya da acil korunma kararı sebepleriyle birlikte, çocuğun kimlik bilgileri, korunma veya bakım tedbiri veya acil korunma kararı sebepleri, sağlık, psiko-sosyal, fiziksel tüm gelişimlerini içeren tüm detaylı belgeler o anda bulunduğu kuruluşlar tarafından il müdürlüğüne bildirilir. Çocuk hakkında “korunma kararı” veriliyorsa beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan

- a) Ana veya babasız, ana ve babasız
- b) Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan
- c) Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen
- d) Ana veya babası tarafından ihmal edilip çocukları kötü alışkanlığa itilen çocuklar demektir.

Aday koruyucu ailelerin ön başvurusu kabul edildikten sonra genel kabul görmüş sosyal hayat kurallarına uyumu, evlilik özellikleri, çocuk bakımı hususunda yeterliliği, aile bireylerinin özellikleri, ekonomik durumlar, sosyal incelemeyle ele alınır. Çocuk ve aday aile hakkında hazırlanmış dosyalar sosyal çalışmacılar tarafından incelenir ve komisyon tarafından değerlendirilir. Aile ile çocuğun eşleştirilmesi sürecinde, çocuğun

¹⁰⁵ www.aile.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.04.2024.

yüksek yararının gözetilmesi temel önceliktir. Durum değerlendirildikten sonra dört koruyucu aile modelinden en uygun olan aile modeli belirlenir.

Bu kapsamda, kurumda çocuğun davranışları, ihtiyaçları ve sosyal uyum yetenekleri detaylı bir şekilde gözlemlenir ve koruyucu aile adayları ile karşılıklı görüşmeler gerçekleştirilir. Yerleştirme sürecinde, çocuk fikir beyan etme yaşındaysa, onun düşünceleri dikkate alınarak bir yol haritası oluşturulur. Eşleştirme sürecinde çocuk ve aile arasındaki bağın güçlendirilmesi için çeşitli tanışma ve alıştırma programları düzenlenir. Bu süreçte, çocuğun ve ailenin birbirlerini daha iyi tanıyabilmeleri için belirli zaman dilimlerinde günlük veya haftalık buluşmalar gerçekleştirilir. Ancak bu alıştırma dönemi iki ayı aşmayacak şekilde sınırlandırılmıştır. Sürecin her aşamasında koruyucu aile birimi, ailenin ve çocuğun uyumunu değerlendirmeye devam eder. Eşleştirme sürecinde tarafların tam bir uyum yakalaması halinde, çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilir ve bu yerleştirme işlemi sonrasında resmi sözleşme imzalanır. Ancak, koruyucu ailelerin çocuğun hayatıyla ilgili alacakları kararlar, belirli kurallar ve protokoller çerçevesinde şehirden taşınma veya uzun süreli seyahatler, Eğitim ve meslek seçimlerine dair kararlar, sağlık kontrolleri ve tedavi süreçleri gibi konularda mutlaka kurumla iş birliği yapması gereklidir.

Kişilerin evli olması durumunda çiftlerin aynı belgeleri hazırlamaları gerekmektedir. İki yılda bir adli sicil kaydı, sağlık raporu ve eğitim belgeleri yenilenir. Koruyucu aile olmak için evli olmaya gerek yoktur ayrıca ailenin kendi çocuklarının olmasında sakınca da yoktur.

Koruyucu ailenin süreç içerisinde dikkat etmesi gereken hususlar şöyledir:

- a)** Koruyucu ailenin yanına yerleştirilen çocuğun sağlıkla alakalı tüm bakımların sağlanması, bu konudaki protokol gereğince davranması ve uygulamada koruyucu aile birimi ile çalışması gerekmektedir.
- b)** Çocuğa gerekli eğitim-öğretim verme veya meslek sahibi olmasında gayret göstermesi, ayrıca çocuğun hiçbir şekilde çalıştırılmaması gereklidir.
- c)** Koruyucu ailenin çocuğun biyolojik ailesi ile görüşüne engel olmamalıdır.
- d)** Koruyucu aile çocuğun öz ailesi veya onun yakın çevresi ile iletişime girmemesi gerekmektedir. Çocuğun kararlarının dinlenmesi ve fikirlerinin

alınması önemlidir. Çocuğun hayatını ilgilendirecek tüm kararlarda sosyal çalışma görevlisi ile değerlendirme yapılacaktır.

- e) Koruyucu ailenin, gerekli görülen tüm eğitimlere ve çalışmalara katılma zorunluluğu vardır. Koruyucu aile adres, telefon değişikliklerini en az 20 gün önce mutlaka bildirmek zorundadır. Ayrıca müdürlükten habersiz çocuk başka bir kişinin veya ailenin yanına verilmemelidir.
- f) Çocuğun yaşam şartlarında meydana gelen ciddi her türlü değişiklikler il müdürlüğüne bildirilir, çocuk için tekrar en uygun model planlanır. Ailenin yerleşecek çocuk önerisini geçerli mazeret dışında kabul etmesi gereklidir.

Sosyal çalışmacılar tarafından gözlemlenen koruyucu aileler, çocukla sağlıklı ilişkiler kurduğu takdirde o aileye en fazla üç çocuk yerleştirilebilir. Koruyucu ailenin kendi öz çocukları varsa çocuklarının öz haklarını koruyabilmeli, gelen çocukla beraber iletişimin dengeli olmasını sağlayabilmelidir. Ancak bu durumda sürecin verimli işlediği gözlemlendiğinde uygun özellikte başka bir çocuk yerleştirilir.

Koruyucu aile devletten aldığı bu görevi gönüllü yapacağı gibi, çocuğun tüm masrafları devlet tarafından karşılanabilir. Bu masraflar bakım, eğitim, yemek, harçlık gibi bir çocuğun tüm masrafları bakanlık tarafından hazırlanan yönetmelikle belirlenir. Çocuğun sağlık harcamaları sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası tarafından karşılanır. Koruyucu aileye sağlanan bir avantaj koruyucu aile sözleşmesi devam ettiği müddetçe eşlerden birine sosyal sigortalı olma hakkı tanımıştır. İbrazi halinde çocuk bakımı için gönderilen ücrete dahil edilir.

Sosyal çalışma görevlileri, çocuğun aile yanına yerleştirilmesinin ilk yılında en az her ay bir defa evinde izlenir, ikinci yıldan sonra yılda dört defadan az olmamak şartıyla izlenmesi yapılır.

Koruyucu ailelerin çocuğa sağladıkları güvenli ortam, duygusal destek ve genel iyilik hali düzenli olarak uzmanlar tarafından gözlemlenir ve değerlendirilir. Çocuğun davranışları, değerleri, becerileri ve sosyal uyumu takip edilirken, öz ailesiyle iletişim süreci de dikkatle izlenir. Öz aile ile görüşmeler öncesi ve sonrası çocuğun psikolojik durumundaki değişimler kayıt altına alınır. Ayrıca çocuğun çevresindeki riskler değerlendirilir ve kurumlar arası iletişim düzenlenir. Koruyucu aile sürecinin temel

amacı, çocuğu öz ailesine döndürmektir; bu doğrultuda öz aileye yönelik destek ve eğitim çalışmaları yapılır.

Koruyucu aile statüsü, çocuğun beden ve ruh sağlığını olumsuz etkileyen durumlar, toplum değerlerine aykırı davranışlar, ihmal veya istismar gibi gerekçelerle iptal edilebilir. Ayrıca, çocuğun sağlıklı gelişimini engelleyen tutumlar, öz aileyle iletişimin zarar görmesi, talimatlara uymama gibi durumlar da statünün sona erdirilmesine yol açabilir. Koruyucu aile statüsü, çocuğun korunmaya alınma nedenlerinin ortadan kalkması, daha uygun bir bakım modeline yönlendirilmesi veya koruyucu ailenin hizmetten vazgeçmesi durumunda da sonlandırılır. Bu süreçte ilgili raporlar hazırlanır ve kararlar il müdürlüğüne bildirilir.¹⁰⁶

1.2.5. Koruyucu Aile ve Gönüllülüğün Rolü

Koruyucu ailelik, devletin korunmaya muhtaç çocuklar için sunduğu bir hizmet olsa da, bu sistemin işlerliğinin temelinde ailelerin gönüllü katılımı yer alır. Aday ailelerin başvurularından itibaren çocuğun bakım süreci, uzun ve zahmetli bir yolculuğu kapsar. Bu süreç, çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için büyük bir fedakârlık ve sorumluluk gerektirir. Ailelerin, çocuklara yönelik bu sorumluluğu üstlenirken maddi bir karşılık beklememeleri, gönüllülüğün saf insani ve manevi bir eylem olarak ortaya çıkmasını sağlar. Koruyucu ailelik gibi gönüllülük esasına dayalı eylemler, insani duyarlılık ve sosyal sorumluluk bağlamında, bireylerin dini ve ahlaki değerlerini hayata geçirme fırsatı sunar.

Türk Dil Kurumu'na göre gönüllü kelimesi *“bir işi yapmaya yapmayı hiçbir yükümlülüğü yokken isteyerek üstlenen”, “çok istekli”, “seven kimse veya sevgili”* şeklinde tanımlanır.¹⁰⁷ Gönüllülük bir eylemi kendi özgür iradesini kullanarak herhangi bir menfaat beklemeden maddi karşılığı olmaksızın yapılan faaliyetlerdir ve bireylerin yalnızca kendilerini değil, toplumu da ilgilendiren konularda sorumluluk almasını sağlar.

¹⁰⁶ Bu başlık altında, koruyucu aile yönetmeliği özetlenmiştir.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 04.05.2024.

<https://www.aile.gov.tr/ss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-aile-hizmeti/>, Erişim Tarihi: 21.01.2024.

¹⁰⁷ TDK Gönüllü Maddesi.

Gönüllülük, bireyin topluma olan ahlaki yükümlülüğünü yerine getirdiği ve sosyal bağları güçlendirdiği bir araçtır. Bireylerin birbirine olan empati, şefkat ve merhamet duygularını güçlendirirken toplumsal huzuru ve uyumu destekler. Bu nitelikteki faaliyetleri yapana gönüllü denir. Gönüllülüğe “görünmez güç” de denilebilir.¹⁰⁸

İslam literatüründe gönüllülük diğerkâmlık, şefkat, merhamet, cömertlik, sosyal sorumluluk gibi davranışların Allah rızası için yapılan hayır işleri olarak tanımlanır. Bir kişi kâr amacı gütmeyen, gönülden gelen bir iyilik yaptığında, bunu ahiret inancıyla birleştirir ve manevi bir tatmin duyar. Davranışlar bir kişinin yaptığı iyiliğinin kalpten gelerek yapması, iyilik yapanında kalben hoşnut olmasıdır.¹⁰⁹

Gönüllülük faaliyetlerinde bireyin çevresine duyarlı olarak hayatına anlam katması gibi bireysel faydaları olmakla beraber, dezavantajlı bireylere yardım etmek, toplumsal bağların kuvvetlenmesine sebep olur. Dolayısıyla sosyal iletişim dilinin ve ilişkilerinin gelişiminde, ortak değerlerin bulunmasında, sosyal farkındalığın artmasında, toplumsal dayanışma ve barışın en alt tabanına yayılıp toplumun maddi manevi refahını artmasında önemli bir rol oynar.¹¹⁰

Koruyucu ailelik, gönüllülük esasına dayalı bir sosyal sorumluluk örneği olarak, toplumsal iyilik halinin yükseltilmesine katkı sunduğundan, yalnızca korunmaya muhtaç çocukların yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, toplumu daha adil daha yaşanabilir bir hale getirir. Bu sistemin işlerliği, ailelerin gönüllü katılımına bağlı olduğundan, kolektif bilinç ve fedakârlık duygusu büyük bir önem taşır.

Koruyucu aile olabilmek için ailelerin bu konu hakkında yeterli bilgiye sahip olması, toplumu sevmesi ve dezavantajlı çocuklara yardım etme sorumluluğunu içtenlikle hissetmesi gerekir. Bu, yalnızca bireysel bir irade değil, aynı zamanda toplumsal farkındalık ve duyarlılığın bir sonucudur. Kısacası, koruyucu ailelik, bireyin konfor alanından çıkıp toplumun iyiliği için fedakârlık yapmasını gerektirir. Bir ülkede gönüllü koruyucu aile sayısının artması, toplumun mevcut ancak istenmeyen yaralarının en ideal

¹⁰⁸ Selda Taşdemir Afşar, “Gönüllülük Olgusunu Sosyolojik Teorilerle Anlama Denemesi”, *Dergipark*, Cilt 7, 2019, 27-58.

¹⁰⁹ TDV, *İslam Ansiklopedisi*, Gönüllü Maddesi.

¹¹⁰ <https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6n%C3%BCll%C3%BCl%C3%BCk>, Erişim Tarihi: 10.07.2023

şekilde tedavi edilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla bu durum devlete, topluma hem de çocuğa büyük bir katkı sunar.

Mahremiyet kelimesi Türk Dil Kurumuna göre “gizlilik” anlamına gelen bir sözcüktür.¹¹¹ Genel anlamda mahremiyet, bireyin kendi sınırlarını belirlemesi ve başkalarının sınırlarına saygı olarak tanımlanabilir. Bu kavram, bedensel, duygusal, bilişsel ve sosyal özerklikle ilişkilidir. Mahremiyetin ihlal edilmesi, birey üzerinde psikolojik ve sosyal sorunlara yol açabilir. Eğer birey mahremiyet alanını koruyamazsa her açıdan problem yaşayabilir. Bu bağlamda mahremiyet toplum dinamiklerini derinden etkileyen sosyal bir olgudur.¹¹²

Mahremiyet kavramı, toplumun ahlaki değerleri, dini inançları, bireysel özellikleri, zaman ve mekân gibi faktörlere bağlı olarak şekillenir. Mahremiyetin sözlük anlamı, “samimi, içli dışlı, herkesçe bilinmemesi gereken” gibi tanımlamalar içerirken, İslam hukukunda haram olma haliyle de ilişkilendirilir. Bu kavram birçok insan için aynı anlama gelmez ve sadece kişinin özel yaşamını ilgilendiren konular, kişinin yetiştiği ortama, yaşadığı zamana, kültür ortamına göre farklılık göstermesi kavramın çerçevesinin belirlenmesini anlam kaymasına sebebiyet verir.¹¹³

Mahremiyet, mekânsal mahremiyet, kişisel mahremiyet ve bilgi mahremiyeti gibi alt kategorilere ayrılırken, zaman, zihin ve duygu mahremiyeti gibi farklı boyutları da kapsamaktadır. Bu durum, özellikle modern toplumlarda mahremiyetin hem bireysel özgürlük hem de toplumsal düzen açısından taşıdığı önemi vurgular.¹¹⁴

İnsanın dokunulmazlığı olarak düşünüldüğünde mahremiyet kavramı, kadın ve erkek ilişkilerinde özellikle cinsel dokunulmazlık bağlamında önemli bir yer tutar. Mahremiyet eğitimi çocuklara ve ergenlere kadın ve erkek rollerini, kadın ve erkek olmanın anlamını, kadın ve erkek arasındaki davranışlarının seviyesini makul ve ahlaki bir zemine dayandırarak öğretmeyi amaçlar. Mahremiyetin yasakları bir insanın başka bir insanın özel yerlerine bakılmasını, dokunmasını ve bunlar hakkında konuşulmasını,

¹¹¹ TDK, Mahremiyet.

¹¹² <https://www.aile.gov.tr/media/129755/cocuklardamahremiyetbilincikitabi.pdf>, Erişim Tarihi: 01.07.2024

¹¹³ Utma Seçil, “Mahremiyet Olgusu ve Sosyal Medyada Mahremiyetin Serüveni”, *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(59), 2018.

¹¹⁴ <https://www.aile.gov.tr/media/129755/cocuklardamahremiyetbilincikitabi.pdf>, Erişim Tarihi: 01.07.2024.

dinlenmesini kapsadığından, mahremiyetin cinselliği içeren boyutu olduğu görülmektedir.¹¹⁵

Çocukların psikolojik fiziksel sosyal bilişsel duygusal ahlaki gelişimlerini destekleme açısından mahremiyet bilinci önemli bir role sahiptir. Çocukların kendi özel alanının farkına varmaları, diğer bireylerin sınırlarına saygı duymaları kendisiyle çevresi arasında sağlıklı toplumsal ilişkilerinin temelini oluşturur. Bu eğitim öncelikle ebeveynin ve bakım verenlerin örnek tavır ve davranışlarıyla verilebilir.¹¹⁶

Koruyucu ailelerin mahremiyet konusundaki tutumları, aile ile kan bağı olmayan bir çocuğun aynı mekânda yaşaması durumunda daha da önemli hale gelir. Bu bağlamda, toplumda mahremiyet kuralları, aile içi düzeni korumak ve bireyler arasındaki ilişkileri dengelemek için temel bir ilke olarak karşımıza çıkar. Konuyla alakalı diğer önemli kavram mahrem kelimesinden türemiş olan namahrem kelimesidir.

Namahrem, Farsça bir terkip olup “*aralarında evlenme yasağı olmayan kişiler*” anlamına gelir ve İslam hukukunda mahremiyetin önemli bir boyutunu oluşturur. İslam, kadın ve erkeğin yaratılış zaafalarını göz önünde bulundurarak fıtratını korumak için sınırlar getirmiştir. Bu sebeple yakın hısımlar arasında evlenme yasağı koymuştur. Hanefi mezhebine göre, bir kadının mahrem olmayan erkeklerin yanında örtünmesi gereken alanlar bellidir. Bir kadının namahrem olan erkeklerin yanında üst ve ellerin dışında kalan bütün organlarını örtmesi gerekmektedir.¹¹⁷

Koruyucu aile sisteminde, özellikle ergenlik çağına ulaşan çocuklarla ilgili mahremiyet konusundaki hassasiyetler dikkat çekicidir. Dini inançlara bağlı aileler, koruyucu aile olma sürecinde, mahremiyet ve tesettür konularına dair endişeler taşıyabilir. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumun bu tür endişelerine yönelik çalıştaylar düzenleyerek açıklamalar yapmış ve mahremiyetin doğru anlaşılması için rehberlik etmiştir.

Din İşleri Yüksek Kurulu uzmanı Prof. Dr. Ülfet Görgülü güncel dini meseleler istişare toplantısında koruyucu aile hakkında şunları söylemiştir: “*Toplumda elinden tutulmayı, sevgi ve alaka göstermeyi bekleyen pek çok çocuk bulunmaktadır, İslam*

¹¹⁵ Ramazan Diler, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, *Dergipark*, 2(1), 2014, 69-98.

¹¹⁶ <https://www.aile.gov.tr/media/129755/cocuklardamahremiyetbilincikitabi.pdf>, Erişim Tarihi: 01.07.2024.

¹¹⁷ TDV, *İslam Ansiklopedisi*, Mahrem Maddesi.

*hukukunda hukuki sonuç doğuracak şekilde evlat edinme kabul edilmemiş olmakla birlikte iki yaşından küçük olan çocukları emzirmek suretiyle süt evlat edilmesi ya da mahremiyet ile ilgili dini kurallara riayet edilerek himaye altına alınması, koruyucu aile olunması mümkün görünmektedir”.*¹¹⁸

1.3. İSLAM DİNİ VE TARİHİNDEKİ YERİ

Modern koruyucu aile sistemi hukuki temeller ve mevzuatla destelenen toplumsal dayanışma ilkelerine dayalı bir modeldir. Korunmaya muhtaç çocuk kavramı günümüz gerçekliğinde var olduğu gibi geçmiş tarihte de hep var olmuş evrensel bir fenomendir. Dezavantajlı grupların toplum içinde güvenli bir şekilde varlığını sürdürebilmesi, her zaman toplumun ahlaki yapısı ve sosyal sorumluluklarıyla bağlantılı olmuştur. Çocuğun korunmasının tarihsel gelişimi dini kaynaklara göre değerlendirildiğinde dini değerle örülen ahlaki ilkelere göre şekillenmiş bir yapı olduğu görülecektir. İslam toplumlarında yardımlaşma ve toplum içindeki dezavantajlı bireylerin korunması, Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Muhammed'in hayatında vurgulanan temel ilkelerdendir. Bu bağlamda korunmaya muhtaç çocukların İslam ilkeleriyle korunmasının tarihsel gelişimi, aile temelli bir yapı içinde korunması, toplumsal sorumluluklar, dini ve ahlaki yükümlülükler çerçevesinde şekillendiğini görmek mümkündür. Özellikle Kur'an ve Sünnet'te yetimlere karşı gösterilen hassasiyet, müslüman toplum ve bireylerin çocuğun sorumluluğunu almanın dini bir vecibe olarak algılamasına yol açmıştır. Bu sorumluluk, bireyin ahirette karşılığını alacağı bir sevap olarak görülmüş ve toplumdaki güçsüzlerin

korunması, dinî sorumluluklar arasında kabul edilmiştir. Ayrıca yetimlere yapılan yardımlar, ibadet niteliğinde kabul edilmekte ve bireysel ibadetlerin ötesinde, toplumsal bir görev olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁹

Din sosyolojisi perspektifinde koruyucu aile sistemi değerlendirildiğinde, İslam'ın sosyal dayanışma ve sosyal adalet anlayışıyla örtüşen bir uygulama olarak görülebilir. Bu bakış açısıyla, toplumun iç dinamiklerini oluşturan aile bağları ve toplumsal yardımlaşma ilkeleri, korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve gözetilmesi için güçlü bir zemin sağlar. Bu çerçevede, İslam'ın sosyal sorumluluklar anlayışını ele aldığımızda, koruyucu aile

¹¹⁸ https://isamveri.org/pdfdrq/D257638/2018/2018_GORGULUU.pdf, “Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı-6”, Erişim Tarihi: 02.07.2024.

¹¹⁹ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 17-18.

modelinin işlevsellik yönüyle yalnızca modern zamanların bir uygulaması değil, aynı zamanda geçmişte yaşayan müslüman toplumların temel bir uygulaması olduğunu söylenebilir. Bu bağlamda, Hz. Muhammed'in hayatında yetim çocuklara gösterdiği şefkat, ilgi ve destek, sürdürülebilirlik ve imkân yönüyle sosyal bütünlüğün sağlanmasında günümüz aile temelli koruyucu aile sistemi için güçlü bir referans olarak görülebilir.

1.3.1. Kuran ve Sünnet Bağlamında Kimsesiz Çocukların Değeri ve Korunma Kriterleri

Korunma ihtiyacı olan çocukların İslam toplumlarındaki değerini, bu değeri oluşturan inanç kaynakları ve ahlaki sorumlulukları üzerinden değerlendirmek, günümüz koruyucu aile sistemini yorumlamak açısından önemlidir. İslam toplumlarında korunmaya muhtaç çocukların değeri ve bu çocuklara yönelik koruma kriterleri, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in sünneti temelinde dini normlarla şekillenmiştir. Bu iki temel kaynak sayesinde toplumsal değerler ve sosyal yardımlaşma ilkeleri köklü bir biçimde yerleşmiştir. Dolayısıyla Müslüman toplumlar, korunma ihtiyacı olan çocukları koruma yükümlülüğünü kutsal bir görev olarak kabul eder ve bu vesileyle Allah'ın rızasını kazanmayı hedefler. Yapılan her iyiliğin hem bu dünya hem de ahiret hayatı için bir kazanım olduğuna inanılır. Bu sebeple, İslam inançlarını benimseyen bireylerin aileye, çocuğa ve topluma yönelik bakış açısı, ahiret inancıyla şekillenen bir ahlaki yargı çerçevesiyle belirlenir.

İslam öğretilerinde, bir çocuğun korunmaya muhtaç olması halinde çocuk, yaratıcı tarafından aileye ve topluma emanet edilir. Emanet kavramı, toplumda dayanışma ve kolektif bilinç algısını pekiştirir. Kur'an, çocuğu "kurretül ayn" (göz aydınlığı) olarak tanımlar ve sevgiyle yetiştirilmesini öğütler. Bu terim, çocuğa verilen değeri ve toplumun bu emanete karşı duyduğu sorumluluğu ifade eder. Toplum içinde özellikle korunması gereken çocukların varlığı, müslüman toplumlarda dayanışmayı derinleştirir ve ahlaki sorumluluğu bireysel düzeyden toplumsal bir düzeye taşır. İslam öğretilerinde çocuk, ana babasına yüce yaratıcı tarafından verilmiş bir lütuftur. Çocuğun bakımı, İslam terbiyesine göre yetiştirme sorumluluğu önce ana babaya ve sonra topluma verilmiştir. İslami literatürde, korunma ihtiyacı olan çocuklara bakılması ve onlara karşı hassasiyet gösterilmesi konusunda birçok örnek ve ilke bulunur. Bilhassa hadislerde korunmaya

muhtaç çocukların nesep veya fiziksel özelliklerinden bağımsız olarak toplumun bir parçası olarak yetiştirilmesi gerektiği vurgulanır.¹²⁰

Hız. Peygamber'in yetimlere gösterdiği şefkat, tüm müslüman toplum ve aileler için ilham kaynağı olmuş ve bu uygulamanın müslümanlara bir rol model olarak benimsenmesine katkı sağlamıştır. Örneğin, Hız. Muhammed'in, babası Uhud Savaşı'nda şehit olan ve bayram günü yalnız kalan bir çocuğa sahip çıkması, yetim bir çocuğu bizzat himaye ederek onu toplumsal bağlarla kuşatması, İslam toplumunda himayeye muhtaç çocuklara karşı şefkatle yaklaşılmasını teşvik eden önemli bir örnektir. Hız. Muhammed'in "*Neden ağlıyorsun ben baban, Ayşe annen, Fatma kardeşin olsun istemez misin?*" diye bu teklifi bizzat çocuğa yapması ve çocuğun bu teklifi kabulü sonrasında kendi evine götürerek tüm ihtiyaçlarını karşılaması günümüz uygulamaları açısından için örneklik teşkil etmektedir. Hız. Muhammed'in vefatına kadar Beşir bin Akra herhangi bir kurum olmadan, çocuğun rızasıyla, anne baba kardeş figürü içinde, hiçbir maddi beklentisi olmadan onun yanında kalmıştır.

Arapça kökenli "yetim" kelimesi, yalnız kalan, geride kalan ve destekten yoksun bireyleri ifade eder. Bu kavram, toplum içindeki en kırılgan ve desteklenmeye muhtaç bireyler grubuna işaret eder. İslam peygamberi Hız. Muhammed, toplumsal yapı içinde yalnız kalan, çaresiz olan bireylerin dostu olmuş, onlara destek sağlanmasını, toplumun bir görevi ve dini bir vecibe olarak vurgulamıştır. İslam dininde özellikle mağdur durumda olan çocukların korunması, ilahi adaletin ve rahmetin bir gereği olarak kabul edilmiştir. İlk vahyin gelmesiyle Hız. Muhammed'e kendi de bir yetim olduğu, zor şartlarda büyüdüğü hatırlatıldıktan sonra yetimlere nasıl davranması hususunu bildirilmiştir.¹²¹ "*Hayır, hayır! Yetime ikram etmiyorsunuz.*"¹²² "*Gördün mü o hesap ve ceza gönünü yalanlayanı! İşte o yetimi itip kakan, yoksula yedirmeyi özendirmeyen kimsedir.*"¹²³ "*Sakın yetimi aşağılama*".¹²⁴ Kur'an'da yetimlere yönelik davranışlarda empati kurma ve onları ihmal etmeme gerekliliği, Hız. Peygamber'e inen ayetlerde açıkça ifade edilmiştir. Örneğin, "*Yetime ikram etmiyorsunuz,*" ve "*Yetime sakın aşağılayarak davranma*" gibi ayetlerle İslam, mağdur durumdaki bireylere yönelik saygılı ve ince bir

¹²⁰ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 90.

¹²¹ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 17-18.

¹²² Fecr, 17.

¹²³ Maun, 1-3.

¹²⁴ Duha, 6.

yaklaşımı tavsiye eder. Bu tür ayetlerde toplumda empati ve merhameti arttırarak toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve toplumun sosyal adalet temelinde yönetildiği, hakkaniyetin gözetildiği bir sosyal yapı inşasının olduğu görülür.

Beled Suresinde, toplumsal sorumluluğun ve zorluklara göğüs germenin önemini vurgularken, yetimlere yardım etmenin ilahi bir sorumluluk olduğunu belirtir. Bu sûrede, “Sarp yokuş” olarak tanımlanan zor görevler arasında bir yetimi koruma altına almak, onu topluma kazandırmak gibi eylemler yer alır. Ayette bu zor eylemleri yapan bireylerin amel defterlerinin sağdan verileceği belirtildiği gibi ayrıca toplumun güçlü bireylerinin ihtiyaç içindeki çocuklara yönelik desteği sadece bireysel bir iyilik değil, aynı zamanda toplumsal bir zorunluluk olduğudur.

Nisa suresinde yetimlere yapılan iyilikleri, bireyin takvasını ve ahlaki sorumluluğunu yansıtan önemli göstergeler olarak ele alır. “*Arkalarında eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde onların halleri nice olur diye endişe edenler, yetimlere haksızlık etmekten de öylece korksunlar da Allah’ın cezalandırmasından sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.*”¹²⁵ Allah (cc.) bu ayetlerle bir bireyin sosyal hayatın gerçekleri karşısındaki tercihlerinin hayatının devamına nasıl etki edeceğini vurgular. Nisa Suresi 4.ayette yer alan “*Ana babaya, akrabaya, yetimlere iyilik edin*” buyruğu, bireylerin sosyal bağlarını güçlendirerek, dezavantajlı gruplara yönelik toplum içindeki sorumluluğu ortaya koyar. Benzer şekilde, Bakara Suresi’nde iyilik kavramı, “yetimlere, yoksullara, yolda kalanlara malını paylaşanlar” olarak somutlaşır. Bu ayetler bireylerin sosyal adalet sağlama ve paylaşım yükümlülüğünü belirler.

Kur’an’da geçen “*Sana yetimler hakkında soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek yüzüstü bırakmaktan daha hayırlıdır. Eğer onlarla yaşarsanız onlar sizin kardeşlerinizdir.*”¹²⁶ ayeti, toplumun yetimlere sahip çıkması gerektiğini, onlarla kardeşlik hukukunu gözeterek yaşanabileceğini vurgular. Bu ilkelerle İslam, toplumunun kendi bünyesi içinde yaşayan yetimlerin dışlanmasını, itilip kakılmasını, kötü muameleye uğramalarını ayet ve hadislerle engeller.

¹²⁵ Nisa, 9.

¹²⁶ Bakara, 220.

Hız. Peygamber'in "*Allah merhametli olanlara rahmetle muamele eder. Öyleyse yeryüzündekilere karşı merhametli olun ki semada bulunanlarda size rahmet etsinler.*"¹²⁷ hadisi, toplumsal dayanışmanın yalnızca dünyadaki bireyler arasında değil, ilahi rahmet ile de bir bağ kurduğunu ifade eder. Bu perspektif, Müslüman bireylerin topluma karşı sorumluluğunu sosyal bir görev olarak yeniden tanımlar. İslam toplumunda yetimlerin korunması, sadece bireysel bir görev değil, aynı zamanda toplumsal bir bütünlüğü ve sosyal uyumu sağlamanın da yolu olarak kabul edilir.

Hız. Peygamber'in, Müslüman bireyin topluma karşı duyarlı olması gerektiğini vurgulayan hadislerinde de görüldüğü gibi, bir Müslüman, etrafındaki sorunlara kayıtsız kalmamalıdır. Hadislerde, toplumda yetim gibi korumaya muhtaç bireyler ihmal edildiğinde, bu ihmalin tüm toplumun sağlığına ve huzuruna zarar verebileceğine dikkat çekilir. Sosyolojik açıdan bakıldığında, bu tür dini öğretiler, sosyal bağların güçlenmesini, toplumsal duyarlılığı artırmayı ve dayanışma kültürünün sürdürülmesini amaçlar.

İslam'ın yetimlere ve mağdur gruplara yönelik sunduğu koruma ve destek ilkeleri, toplumsal dayanışma, merhamet ve empati değerlerini güçlendiren bir yapıyı ifade eder. Toplum içinde korunmaya muhtaç bireylere karşı sorumluluk, yalnızca bir dini görev değil, sosyal adaletin de bir gereği olarak kabul edilir. İslam'ın bu konudaki ilkeleri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güvenli bir sosyal çevre oluşturulmasına katkıda bulunur, toplumu birleştirir ve toplumsal uyumun sürdürülebilirliğini sağlar.¹²⁸

Bakara suresi 177. ayetinde "*Yüzlerinizi doğu ya da batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik Allah'a ahiret gününe meleklerle kitaplara peygamberlere inanan, malını sevdiği halde akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, dilenenlere, hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren, namazı dosdoğru kılıp zekâtı ödeyen, anlaşma yaptığında sözünde duran, sıkıntı darlık hastalık ve şiddetli savaş zamanlarında sabredenlerin yaptığıdır. Kulluklarında samimi ve dürüst olanlar işte bunlardır. Gerçek takva sahipleri de yine bunlardır*" buyuruyor. Bu ayette iyiliğin ve takva sahibi olmanın yalnızca dini ritüellerle sınırlı olmadığını, aksine toplumun mağdur gruplarına yönelik sosyal sorumlulukların da imanın bir parçası olduğunu vurgular.

¹²⁷ Tirmizi bir 16.

¹²⁸ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 25.

Ayette geçen, malını “sevdiği halde” akrabasına, yetimlere, yoksullara ve zor durumda olanlara verenlerin gerçek iyiliği gerçekleştirdiği ifade edilir. Toplumsal dayanışma ve paylaşım yönüyle de İslam toplumlarının ahlaki ve sosyal yapısında ne kadar merkezi bir yere sahip olduğunu gösterir. Namaz gibi temel bir ibadetin dahi, mal paylaşımı ve toplumsal destekten sonra zikredilmesi, bu değerlerin önemini pekiştirir. Ayette özellikle belirtilen kul olabilmenin en üst seviye şartları sıralanırken iman esaslarına, imandan sonra farz olarak toplumun zor durumda olan insan guruplarını fark ederek malını paylaşanları koymuştur.

*“Dul ve yetimlere yardım eden kimse Allah yolunda cihat eden veya gündüzleri oruç tutarak, geceleri ibadet ederek geçiren kimse gibidir.”*¹²⁹

*“Kul, mümin kardeşinin ihtiyacını gidermeye devam ettiği müddetçe, Allah’u Teala’da onun ihtiyacını giderir.”*¹³⁰

*“Müminler birbirlerine muhabbet, merhamet ve şefkat gösterme hususunda tek bir beden gibidir. O bedenin tek bir organı acı çektiği zaman, bedenin diğer organları da acı çekerler”.*¹³¹ Hz. Muhammed hem bireysel yaşamında hem de peygamberlik döneminde yetimlerin korunması konusunda topluma önderlik etmiştir. Hadislerde, yetimlere yardım etmenin Allah yolunda cihat etmek, gündüz oruç tutup gece ibadet etmekle eşdeğer olduğu belirtilmiştir. Bu ifadeler, İslam toplumlarında yetimlerin bakımı ve korunmasını, manevi bir ödül ile teşvik ederek, bireylerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmesini amaçlar. Müslüman kimliğine sahip birinin, çevresine karşı sorumsuz kalmaması gerektiğini, sorunlara karşı hassasiyetle ve vicdanla yaklaşım müdahale ettiği takdirde kendisinin de bu durumdan fayda göreceği, yetimlere yönelik iyi davranışların, bireysel iyilikten öte toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir unsur olarak görmüş ve ümmetini bu konuda sıkça uyarmıştır.¹³²

Yetimler her zaman toplumda vardır ve toplumların en korunmaya muhtaç ve kırılgan kesimini oluşturur. Maun Suresinin ilk üç ayetinde “Gördün mü o hesap ve ceza

¹²⁹ Müslim, Kitabü’z-zühd, 2.

¹³⁰ Müslim, Birr ve Sıla, 58.

¹³¹ Müslim, birr 66.

¹³² KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 17-35.

gönünü yalanlayanı! İşte o yetimi itip kakan, yoksula yedirmeyi özendirmeyen kimsedir.” der.¹³³

Bu ayetlerde ahiret inancını yalanlayan bireyler ile yetimleri aşağılayıp itip kakanlar arasında ilişki olduğunun belirtilmesi, toplumsal bir değer olarak yetim haklarının ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. Bu ayet, bir toplumun adalet ve merhamet anlayışını belirleyen temel ölçütlerden birinin, dezavantajlı gruplara nasıl davranıldığı olduğunu gösterir.

Ahiret hayatını inkâr edenlerin tersine Allah Kuranı Kerim’de ahiret hayatını önemseyen kişilerin, el-İnsan Suresi 8-22 . ayetleri arasında temsilini şöyle yapıyor:

“Yoksula yetime ve esire seve seve yemek yedirirler. Size ancak Allah rızası için yediriyoruz, sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür isteriz. Çünkü biz, insanların yüzünü ekşiten, asık suratlı bir günde Allah’tan korkarız. Allah’ta onları o günün kötülüğünden korur ve kendilerine bir parlaklık ve mutluluk verir.....” Bu ayetlerde, yoksullara, yetimlere ve esirlere Allah rızası için yapılan iyiliklerin, ahiret mutluluğu ile ödüllendirileceğini belirtir. Ayetlerde, yetimlere seve seve yemek yediren ve hiçbir karşılık beklemeyen kişilerin cennetteki nimetlerle ödüllendirileceği ifade edilir. Bu yaklaşım, bireylerin ahiret inancı yoluyla sosyal sorumluluklarının pekiştirilmesi ve bu sayede toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi amacını taşır. Surenin temsil ettiği iyilerin bu uygulamaları insanlığın gereği olmaktan ziyade ahiret mutluluğu için en önemli bir hakikat olduğunu göstermektedir.¹³⁴

Hiz. Muhammed’in hayat hikâyesi, yetimlere karşı gösterilmesi gereken hassasiyetin canlı bir örneğidir. Kendisi de yetim olarak büyüyen Peygamber, yetimlerin korunmasını ve haklarının gözetilmesini kişisel bir sorumluluk olarak üstlenmiş, ümmetine bu konuda rehberlik etmiştir.¹³⁵ Hiz. Muhammet *“Allah’ım, ben iki zayıfın, yetim ve kadının hakları hususunda insanları şiddetle uyarıyorum, onların haklarına el uzatılmasını yasaklıyorum”*¹³⁶ buyruğu, bu konuya karşı ilkeli durmasıyla hassasiyetini göstermiştir. *“Müslümanların evleri arasında en hayırlı ev, kendisine iyi davranılan bir*

¹³³ Maun, 1-3.

¹³⁴ El, İnsan Suresi, 8-22.

¹³⁵ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 40.

¹³⁶ İbni Mace, Edeb 6.

*yetimin bulunduğu evdir.”*¹³⁷ hadisinde, evlerin arasında bir kıyas yapılmakta ve en hayırlı evin korunma ihtiyacı olan bir çocuğa sıcak bir yuva olduğunu vurgulanır.

Hız. Muhammet yanına kalbinin katılığından kurtulmak için tavsiye isteyen birine tavsiyesi şöyle olmuştur: “*Yetimlerin başını okşa, fakirleri doyur.*” burada kalbin katılığını, sert mizacı yumuşatmak için yetimin başını okşamak gibi kolay yapılan bir eylemle halledileceği belirtilir. Diğer bir hadisinde, “*Kim Allah rızası için bir yetimin başını okşuyorsa, elinin dokunduğu her saç sayısınca iyilik kazanır. Kim yanında bulunan yetim erkek veya kız çocuğuna iyi davranırsa ben ve o cennete şu ikisi gibidir*” der ve baş ve işaret parmağını gösterir.¹³⁸

“*Ben ve yetime kol kanat geren kimse cennette böyle yan yana duracağız*” der.¹³⁹

“*Müslümanlar arasında kim bir yetimin yiyecek ve içeceğini üstlenecek şekilde sahiplenirse Allah onun mutlaka cennete koyar. Ancak affedilmeyecek bir günah işlemiş ise o başka*” buyurmuştur.¹⁴⁰

“*Bir kimse Müslüman anne ve babadan bir yetimi muhtaç olmayacak duruma gelinceye kadar bağrına basar, yemeğini ve içeceğini üstlenirse cennet mutlaka ona vacip olur.*”¹⁴¹ Din sosyolojisi açısından bu tür hadisler değerlendirildiğinde bireyin yalnızca kendine değil, toplumda bulunan zor durumda bireyleri fark edip onlara karşı da sorumlu olduğu anlayışını pekiştirir. Bu tarz hadislerde özellikle vurgulan hayatın gerçekliğinde, insanların elinde olmayan sebeplerden dolayı zor durumda olanlara yapılan en ufak bir desteğin bile yaratıcı tarafından hoş bir eylem olduğu ve ödül olarak cennet vaat edildiği görülüyor. En önemlisi toplumda maruf kabul edilen davranışları yapanları teşvik ederek toplumsal dayanışma ruhunu güçlendiriyor.

Uhud Savaşı’nda şehit olan Hız. Hamza’nın kızı Ümame’nin himayesi için Hız. Ali, Cafer bin Ebi Talib ve Zeyd bin Harise gibi sahabelerin talip olması, İslam toplumunda çocukların korunması ve himayesi konusundaki duyarlılığı gösterir. Hız. Peygamber’in Cafer bin Ebi Talib’i seçmesi, eşinin Ümame’nin teyzesi olması nedeniyle çocuğun en

¹³⁷ İbni Mace, Edeb 6.

¹³⁸ Ahmed Hanbel, Müsned, 5, 250.

¹³⁹ Buhari Edeb, 24.

¹⁴⁰ Ebu Davud, Edeb, 120.

¹⁴¹ Ahmed Hanbel, Müsned, 5, 29.

uygun aile ortamında büyütülmesine özen gösterdiğini ortaya koyar. Bu olayda yetim kızı evinde bakmak isteyen iki kişinin amcasının oğlu, diğeri Zeyd bin harise ile hiçbir kan bağı olmaksızın talip olmasında bir sakınca oluşturmamasıdır.¹⁴² Ümame'nin himayesi konusunda dikkat çeken husus, çocukla himaye eden kişiler arasında mahremiyet durumunun tartışılmamasıdır.

Hız. Peygamber'in yaklaşımı, çocukların korunmasını ve sağlıklı bir büyüme ortamı sağlanmasını önemseyerek öncelemiş, cinsiyet farkının oluşturduğu mahremiyeti ikincil bir konu olarak ele almıştır. Bu yaklaşım, İslam toplumlarında kimsesiz çocukların her yönden korunmasını ve toplumsal düzenin bu şekilde güçlendirilmesini vurgular.

Hız. Ömer'in hilafeti sırasında kimsesiz çocuklara devlet desteği sağlanması, sosyal adaletin ve devletin koruma sorumluluğunun önemli bir örneği olarak öne çıkar. Çocukların masraflarının devlet tarafından karşılanması, onların korunmasının bireysel değil kamusal bir yükümlülük olduğunu gösterir. Ayrıca süttten kesilen çocuklara nafaka bağlanması gibi uygulamalar, anne ve çocukların refahını sağlamayı hedeflemiş ve sosyal dayanışmayı güçlendirmiştir.

İslam hukukçuları, kimsesiz çocukların ihmal edilmesinin toplumsal bir sorumluluk olduğunu ve bu bakımın farz-ı kifâye kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çocuğa sahip çıkılmaması durumunda tüm toplumun bundan sorumlu tutulacağı ve ihmalin yaptırımlarla karşılanması gerektiği belirtilmiştir. Bu, İslam toplumlarında sosyal dayanışma ve kamusal sorumluluğun önemini ortaya koymaktadır.¹⁴³ İslam hukukçuların verdiği genel anlama göre farz-ı kifâye “topluma fayda sağlayan ve kamu yararı olan bir işin toplum içinden malum bir kesimin veya kişinin onun yerine getirilmesiyle gerçekleştirilmiş olmasıdır.”¹⁴⁴

1.3.2. Tebenni Kavramı ve Osmanlı Hukukundaki Yeri

Osmanlı toplumu İslam ilkelerine şekillenmiş bir toplum yapısına sahip olduğundan kimsesiz çocukların korunması ve bakılması hususuna büyük bir hassasiyet

¹⁴² KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 48.

¹⁴³ Saffet Sancaklı, “Hz. Peygamber'in Çocuklara Verdiği Değer Bağlamında Sokak Çocukları Sorununa Genel Bakış”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, 26.

¹⁴⁴ Buğda Alimcan, “İslam Hukukunda Farzı Kifaye Kavramının Sosyal Hayattaki İşlevi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 41, 2023, 1-30.

göstermiştir. Vakıfların, bakıma muhtaç çocukların kıldığı çömlekten dolayı azar işitmesin, kötü muamele görmesin diye ailelere kırılan çömleklerin parasını bile ödediği örnekler, toplumun bu konudaki duyarlılığını yansıtır. Bu yaklaşım, Osmanlı toplumunda dezavantajlı bireylere yönelik bir sosyal sorumluluk ve dayanışma bilincinin kurumsallaştığını göstermektedir.¹⁴⁵

Tebenni, Arapça kökenli bir terim olup “oğulluğa kabul etme” anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de Ahzab Suresi'nde evlat edinme yasaklanmış olmasına rağmen Osmanlı döneminde tebenni uygulaması, kimsesiz çocukların sosyal ve hukuki güvenliklerini sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir sistem olarak karşımıza çıkar. Osmanlı şer'iyye sicillerinde tebenni (evlat edinme) hakkında kayıtlar gösteriyor ki tebenni uygulaması korunmaya muhtaç ve kimsesiz çocukların hem sosyal güvenliklerinin temini hem de hukuk uygulamaları açısından oldukça faydalıdır. Osmanlı toplumunda terk edilen kimsesiz çocuklar, yetim-öksüz, fakir ve zor durumda olan ailelerin çocukları, ahlakını güzelleştirmek amacıyla başka aileye verilen çocuklar veya küçük mühtediler evlatlık olarak başka ailelerin yanlarına verilirlerdi.¹⁴⁶

Osmanlı şer'i mahkemelerinde kayıtlı tebenni örnekleri, bu sistemin nasıl işlediğini göstermektedir. 1638 Mayıs tarihli bir kayıta Kâğıthane'de yaşayan Halil Beşe isimli bir kişinin köyün dışında yaklaşık 10 yaşlarında Yusuf isimli hasta bir çocuğu evlatlık alıp eğitmek talebinde bulunmuştur. Çocuğun akrabası olmadığından tebenni ve terbiyesi için Halil Beşe'ye verilmiştir. Ayrıca ileride çıkabilecek bir yakın akrabası olursa ondan talep edilmek üzere günlük nafaka tahsis edilmesi uygun görülmüştür. 1663 Haziran tarihli başka bir örnekte de ise bakacak kimsesi olmayan Saliha isimli bir kız çocuğunun tebenni ve terbiyesi için Şükrullah kızı Emine'ye verilmesine karar verilmiştir. Şayet yakın bir akraba ortaya çıkarsa o kişiden günlük dört akçe tahsis edilmesine mahkeme karar vermiştir.¹⁴⁷ Mahkemeler, bu tür uygulamalarda hem çocuğun çıkarlarını hem de hukuki süreçleri güvence altına almıştır. Kimsesiz veya kaybolmuş kişileri, büyütme ve İslam terbiyesiyle yetiştirmek için yanına alıp emek veren kişinin ödediği nafaka mahkemece kayıt altına alınması, aniden çocuğunun bir yakını ortaya çıkıp çocuğu geri istemesi

¹⁴⁵ S. Sancaklı, “Hz. Peygamber'in Çocuklara Verdiği Değer Bağlamında Sokak Çocukları Sorununa Genel Bakış”, 29.

¹⁴⁶ Abdurrahman Kurt, *Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri*, C. 2, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1992.

¹⁴⁷ <https://kadisicilleri.org/?blm=ayrmetin&idno=23577>, Erişim Tarihi: 05.05.2023.

durumunda biriken nafakaları çocuğa emek veren kişiye ödemelerini zorunlu kılmıştır. Amaç çocuğu terk etmiş bir velinin aniden ortaya çıkıp çocuğu geri almalarına engel olmasıdır. Osmanlılar, İslam hukukunun evlat edinme yasağını aşmadan tebenni sistemini geliştirerek, çocuğun öz ailesine dair kimliğini korumuş, ancak başka bir aile yanında sıcak bir ortamda büyümesini sağlamıştır. Bu sistemle, çocuğun miras hakkı veya mahremiyet konularında İslam hukukuna aykırı durumların oluşmasını engellemiştir. Bakıma muhtaç çocuklar rüşt yaşları gelene kadar, başka bir sıcak yuvada geçici bakılması İslam'da bir erdem, değer, sevaplı ve onurlu bir amel olarak görülmüştür. Evlatlık bahsiyle alakalı bazı tarihi kayıtlarda çocuğun bağımsız halde yaşayabilmesi kendi ihtiyaçlarını görebilme yaşına, rüşt çağı "*indez-zafer*" tabiri kullanılmakla beraber, çocuğun nafakadan kesilme dönemi anlamına gelen "*I' aneden müstağni oluncaya değin*" ifadesi kullanılmıştır. Herhangi bir sebepten dolayı öz ailesinden ayrılan çocuğun gelişim durumuna göre, çocuk rühd çağına gelinceye kadar uygun bir aileye yerleşmesini sağlamak Osmanlı kadısının en önemli görevlerindendi. Yapılan tüm bu ince çalışmaların temel amacı çocukların aile sıcaklığı içinde korunmaları idi. Çocukların "*evlat edinilmeleri terbiye edilmeleri*" gibi konularda mutlaka kadının izni ve kararı gerekliydi. Mahkeme kararı olmadan bir kişi başka bir şahsı evine alamazdı. Tebenni kayıtlarına göre evlatlığın nafakası, evlat edinen kişi tarafından bağışlanır veya daha sonra çocuğun velisinden alınarak karşılanmıştır.¹⁴⁸ Tebenni uygulaması, kimsesiz çocuğu koruyarak toplumda sosyal dayanışmayı ve bireyler arasındaki yardımlaşmayı teşvik etmiş olsa da zamanla kötüye kullanımlara da yol açmıştır. Evlatlık çocukların ucuz iş gücü veya hizmetçi olarak kullanılması gibi durumlar, sistemin suiistimal edildiğini göstermiştir. Bu tür uygulamalar, toplumsal dayanışmanın zayıfladığı noktalarda, sosyal yapıların deformasyona uğrama riskini de ortaya koyar. Bu nedenle, İslam hukuku, tebenniye sınırlı bir çerçevede izin vermiş, ancak uygulamanın kötüye kullanılmaması için sıkı düzenlemeler getirmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ A. Kurt, *Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri*.

¹⁴⁹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/tebenni>, Erişim Tarihi: 04.04.2023.

1.3.3. Diyanet İşleri Başkanlığının Koruyucu Aile Sistemine İlişkin Değerlendirme ve Uygulamaları

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 12 Temmuz 2017 tarihinde yayımlanan fetvada, İslam'da evlatlık kurumunun hukuki sonuçları nedeniyle kaldırıldığı, ancak kimsesiz çocukların korunmasının teşvik edildiği belirtilmiştir. İslam'ın ilk yıllarında bir süre muhafaza edilen evlatlık kurumu Medine döneminde nazil olan “*Allah evlatlarınızı öz çocuklarınız gibi kılmamıştır*” (Ahzab 33/4) mealindeki ayetle kaldırılmış evlatlık nesebinin evlat edinene bağlanamayacağını ve aralarında mahremiyet ve mirasçılık ilişkisi oluşmayacağını, ifade eder. Buna göre dinimizde kimsesiz çocukların bakım ve gözetilmesi tavsiye edilmiş olmakla birlikte hukuki sonuçlar doğuran evlatlık müessesesi kabul edilmiş değildir.

Bununla birlikte evlatlık kurumu zaman zaman koruyucu aile tarzında varlığını sürdürmüştür. Fetvada, kimsesiz çocuklara bakmanın İslam'da büyük sevap olduğu ve İslam'ın evlatlık müessesesini kaldırılması yetim öksüz ve kimsesiz çocuklarla ilgilenmeyeceği anlamına gelmemektedir. Bilakis İslam'a göre himayeye muhtaç çocuklara bakmak, onları beslemek büyük sevap olduğu ve bir insanlık görevi olarak kabul edildiğini vurgular. Hazreti peygamber işaret ve orta parmağını göstererek; “*ben ve yetimi himaye eden kimse, cennette şöylece beraber olacağız*” diye buyurmuştur.

Sevgiye, şefkate ve korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar, kendilerine yardım eli uzatılarak ailelerin yanında veya çocuk yuvalarında himaye edilerek, eğitilip sanat ve meslek sahibi yapılarak topluma kazandırılmalıdır. Fakat bunu yapmak için hiçbir kimsenin çocuğunu kendi soy kütüğü ile ilişkisini kesmeye öz anne babasını unutturmaya hakkı olmadığı gibi, kanuni mirasçılar arasına katma, aile içi tesettür ve mahremiyet bakımından öz evlat gibi davranması doğru değildir. Bunun yerine İslam'ın tavsiyesi koruma altına almak bakmak, büyütmek, ihtiyaçlarını karşılamak hukuk ve helal-haram kuralları bakımından ona öz çocuğu gibi değil bir din kardeş gibi muamele etmektir.¹⁵⁰

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın koruyucu ailelik konusunda verdiği fetva, toplumsal endişelere yanıt verme amaçlanmıştır ancak uygulamadaki etkisi ve yeterliliği tartışmalıdır. Koruyucu aile modeli, yalnızca dinî konularla sınırlı kalmamalı; çocuğun

¹⁵⁰ <https://www.diyaret.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/35203/basin-aciklamasi>, Erişim Tarihi: 18.02.2023.

psikolojik, duygusal ve sosyal haklarını da içeren kapsamlı bir çerçevede ele alınmalıdır. Fetvanın toplumsal karşılığını ve etkisini anlamak için kamuoyu araştırmaları ve akademik incelemeler yapılması gereklidir. Ayrıca, bu modelin İslam'ın dayanışma ve sosyal adalet ilkeleri bağlamında sosyal yapıyı nasıl etkilediği derinlemesine incelenmelidir.

Diyanet İşleri Başkanlığının koruyucu aile sistemi alanında 1981-2013 yılları arasında resmi bir faaliyeti olmasa da, Türkiye Diyanet Vakfı'nın girişimleriyle konu gündeme taşınmıştır. 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında yapılan protokol, koruyucu aile sisteminin dinî ve sosyal boyutlarını birleştiren, toplumsal dayanışmayı ve sosyal sorumluluğu artırmaya yönelik önemli bir adım olmuştur. Protokolün amacı, aile yapısını koruyarak sosyal hizmet alanlarını genişletmek ve korunmaya muhtaç bireyleri desteklemektir. Türkiye Diyanet Vakfı, aile bireylerini dini, sosyolojik ve kültürel konularda bilgilendirmek, koruyucu aile hizmetlerini desteklemek ve bu hizmetleri dini bağlamda tanıtmak gibi yükümlülükler üstlenmiştir. Din görevlilerinin sürece dahil edilmesiyle toplumsal tabana yayılmıştır. Vakıf yayınlarının imkanlar ölçüsünde bakanlığa bağlı kuruluşlara ücretsiz olarak vermesini sağlamaktır.

29 Mayıs 2013 yılında ve Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın dahilinde yapılan Panelin amacı İslam dininin korunmaya muhtaç çocukların himayesi hususundaki temel prensipleri ortaya çıkarmak ve toplumda koruyucu aile modelinin din bağlamında bilinirliğinin artırılması ve yaygınlaştırılmasıdır. Panelde, İslam'ın mağdur çocuklara yaklaşımı, koruyucu aile modelinin İslami değerlerle uyumu ve bu modelin yaygınlaşmasını engelleyen faktörler ele alınmıştır. Panelde Kur'an-ı Kerim'in ilgili ayetleri, yetimlerin korunması ve toplumun mağdur bireylere karşı sorumlulukları üzerinden yorumlanmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber ve sahabe dönemindeki uygulamalar, somut örneklerle açıklanmıştır. Panelin ardından konuşmaların kitaplaştırılması, dinî ve akademik bilginin toplum geneline yayılmasını sağlamıştır. Panel konuşmaları "*Hz. peygamber döneminden günümüze yetimlerin himaye edinmesi- koruyucu aile olmak*" ismiyle kitap haline getirilmiştir.¹⁵¹

¹⁵¹ <https://www.aile.tr/media/14169/13-turkiye-diyanet-vakfi-arasinda-isbirligi-protokolu-29-05-2013.pdf>, Erişim Tarihi 25.06.2023.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığının, koruyucu aile modeli konusunda yaptığı çalışmalar, İslam'ın toplumsal dayanışma ve dezavantajlı bireylere yönelik hassasiyetini vurgulamaktadır. Protokoller, paneller ve yayınlarla, koruyucu aile sisteminin dinî ve sosyal bağlamda ele alınışı, bireylerin ve ailelerin bilinçlendirilmesine katkı sağlamıştır. bu tür çalışmalar, toplumun manevi değerleriyle uyumlu bir sosyal sorumluluk anlayışının yaygınlaşmasına zemin hazırlar ve koruyucu aile modelinin hem dini motivasyon hem de sosyal boyutlarını birleştirerek toplumsal refahı artırmayı amaçlar.

İKİNCİ BÖLÜM

KORUYUCU AİLELER GÖZÜNDEN KORUYUCU AİLE SİSTEMİ: İLGİLİ DENEYİM VE EYLEMLER

Bu bölümde, Bursa’da yaşayan 14 koruyucu aileyle yapılan mülakatlardan elde edilen bulgular ışığında koruyucu aile sistemine dair ailelerin algı ve deneyimleri ele alınmıştır. Görüşmelerde, ailelerin gönüllü olarak bu sürece dâhil oldukları ve çocukların hayatlarına anlamlı bir katkıda bulunmayı amaçladıkları görülmüştür. Ailelerin sisteme dair deneyimleri hem karşılaştıkları zorluklar hem de süreç boyunca elde ettikleri manevi kazanımlarla şekillenmiştir. Çocukların adaptasyon süreçleri, geçmişten getirdikleri travmalar ve çevreden alınan tepkiler, ailelerin sıkça karşılaştığı konular olmuştur. Buna rağmen, koruyucu aileler, çocukların hayatlarına dokunmanın getirdiği mutluluğu ve bu süreci topluma karşı bir sorumluluk olarak gördüklerini vurgulamıştır. Bu görüşmeler, koruyucu ailelerin, sistemin işleyişi ve iyileştirilmesi adına sundukları değerli perspektifleri ortaya koymaktadır.

2.1. KORUYUCU AİLE OLMANIN NEDENSEL VE AMAÇSAL MOTİFLERİ

Görüşme yaptığımız 14 koruyucu aile, Bursa'nın farklı ilçelerinde yaşamakta ve farklı sosyokültürel, ekonomik, eğitimsel ve dini değerlerle şekillenmiş geçmişlere sahiptir. Ailelerin bir kısmı, kendi memleketlerinden göç ederek ya da evlilik sebebiyle Bursa’ya yerleşmişlerdir. Koruyucu ailelerin hayat hikayeleri, çocuk sahibi olma durumları, dini anlayışları ve içinde bulundukları sosyokültürel çevre, evlerinde kabul ettikleri çocuk hakkında verdikleri kararları doğrudan etkilemiştir.

Koruyucu aile sisteminin temelinde, koruyucu ailelerden üç önemli işlevi yerine getirmeleri beklenir:

1. Çocuğun normal bir gelişim gösterebilmesi için en uygun koşulları hazırlamak (Bakım İşleri)
2. Çocuğun daha fazla örselenmesini engellemek (Koruma işlevi)
3. Çocuğun sağlıklı gelişimi için düzeltici önlemler almak (Tedavi işlevi) ¹⁵²

¹⁵² KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 143-144.

Bu üç işlevi yerine getirmek, yalnızca fiziksel bir bakım sağlamaktan ibaret değildir. Koruyucu ailelerin üstlendiği bu görev, günlük bir hevesle ya da basit bir sorumluluk anlayışıyla yapılabilecek bir durum değildir. Çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemek, onların yaralarını sarmak ve hayatlarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olmak için ailelerin kendi yaşamlarından ciddi fedakârlıklar yapması gerekmektedir. Bu süreç, zaman, emek ve sabır gerektirdiği gibi, ailelerin başkalarının eleştirilerine maruz kalmalarını da beraberinde getirmektedir.

Her koruyucu ailenin bu zorlu göreve talip olma sebepleri farklılık gösterse de hepsinin ortak noktası, çocuklarla güçlü bir duygusal bağ kurarak onların hayatına dokunma becerileri ve isteklilikleridir. Bu bağlamda, koruyucu aile olma eylemi, yalnızca bireysel bir fedakârlık değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluğun bir yansımasıdır.

2.1.1. Merhamet ve Dini Sorumluluk

Dini literatürün en temel kavramalarından biri olan merhamet kavramı “*insanlarda bulunan, onları hem cinslerinin ve diğer canlıların sıkıntıları karşısında duyarlı olmaya ve yardım etmeye sevk eden acıma duygusu olarak belirtilmiştir*”. Acıma duygusu şayet insanın hür iradesiyle yapılırsa ahlaki bir değer taşır. Toplum içinde duygu birliğinin, dayanışma ve paylaşmanın en önemli sebebi merhamet duygusudur. Merhamet duygusunun yansımaları evlat sevgisi, ana babaya saygı, akraba haklarını gözetme, yaşlılara yoksullara, hastalara, engellilere, yetimlere, kimsesizlere yardım etmek olarak kabul edilebilir.¹⁵³

Ahlak bir kimsenin elinden ve dilinden zarar görmediği ve herkesin birbirine elinden geldiğince yardım ettiği bir ilişki biçimi olan merhamet duygusudur. Merhametli olmak, bir insanın zor durumdaki başka bir insanın rahatlamasını amaçlaması, ahlaki bir erdem olarak sayılmaktadır. Ahlaki değer açısından sadece iyi karakterlere sahip bireylerde sevgi ve şefkatin bulunacağı ve bunun ancak kişinin iradesini desteklemesiyle olduğunu düşünülür. Bencilliği ve kötülüğü düzeltip iyiliğin toplumda yayılmasını

¹⁵³ TDV, İslam Ansiklopedisi, Merhamet Maddesi.

sağlayan tek şey merhamettir ve insanı gerçek adalet ve insan sevgisine götüren bir duygudur.¹⁵⁴

KA-5: Çocukların o gözlerindeki sevgiyle size öyle minnetle bakması. Yani çocuklar sana anne diye sarılıyor eteklerine. Bir kere de beni al diye yalvarıyor kucağına bir sorumluluktur. Bence bir sürü annesi olmayan çocuk var ve bir sürü evlat arayan insan var. Yani devletin bunu kolaylaştırması lazım.

KA-6: Şöyle söyleyeyim para dışındaki bütün olaylar birbirine zincirleme giden olaylar. Dini duygular evet bir çocuğun hayatına dokunuyorsun kurtarıyorsun, sosyal olarak bu çocuğu topluma kazandırıyor diyorsun, topluma karışsın. Bir anne baba sevgisi kadar olmasa da o ortamda yüz çocuğun içinde kaybolup gitmesine mâni olayım hayatına dokunayım diyorsun kurtarma çabası. Merhamet zaten var. O olmazsa kesinlikle bakılmaz. Çünkü herkes kendi çocuğuna bakamıyor.

KA-12: Önce Merhamet diye ben öyle düşünüyorum çünkü merhametin olmazsa bakamazsın merhametin olmazsa o çocuğa nasıl davranırsın ben öyle düşünüyorum ve aldığın çocuğu da yuva içerisinde aile ortamını bilmiyorlar o çocuk geldiğinde çok değişik bir şeydi onu o hale getirmek tabii ki çok zor bir de çok kalmamış zaten merhametin olacak ki onu o ortamı alıştırsın aile ortamında çevrene alıştırsın.

KA-13: Tabii ki merhamet, ben kızken zaten mahallenin çocuklarını bakardım kuzenlerimi yeğenlerimi bakardım şu an eltimin çocukları da bana deli olur. Aslında bu da bir sorumluluk duygusu içeriyor çünkü kuruma giden çocuğun başına neler geldiğini biliyorum. Ben asla bir çocuğun sosyal hizmetlerde büyümesinden yana değilim.

KA-8: Merhametten dolayı, bir filiz, bir fidan, bir insanı alayım büyür büyür ağaç olur meyve verir. Ben de onu aldım, büyüttüm, okul okuttum kendi evladım gibi.

KA-5: Size sığınan masum bir çocuk var ona bir aile olmak demek. Yani bir yetimin elinden tutmak demek. Yani senin burada vaktin var gücün var her şeyin var çocuk orada anne diye ağlaması bana acı verdi ne bileyim.

¹⁵⁴ Ş. Handan Akın, “Merhamet Kavramı ve Schopenhauerin Merhamet Yaklaşımının Değerlendirilerek Farklı Düşünülen Görüşleriyle Karşılaştırılması”, *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 5(3), 2018, 126-131.

Sosyal yaşamda tüm birey ilişkilerinde zor durumda olana acıma, merhamet etme merkezi noktadadır. Anne babanın kendi öz evlatlarına gösterdiği merhameti, empati kurarak bundan mahrum olan diğer başka çocuklara da göstermesi hem dini bir sorumluluk hem de insani bir görev olarak kabul edilebilir. Allah'ın yarattığı masum bir çocuğu koruyup kollama vazife ve sorumluluk bilinci bütün koruyucu annelerin ortak düşüncesi olduğu gözlenmiştir. Kullandıkları cümleler, yaptıkları dua, temenniler ve kullandıkları vücut dili ile ifade etmişlerdir. Allah'ın emanetleri, Allah'ın nasibi, Allah'ın melekleri gibi cümleler annelerin bu konudaki hassasiyetini göstermektedir.

Bu tür bir yaklaşım, merhametin sadece bir duygu olmaktan öteye geçerek, somut eylemlerle hayata geçirildiği bir örnek teşkil etmektedir. Koruyucu anneler, masum bir çocuğun hayatına dokunmayı, insan olmanın gereği olarak görmektedirler.

2.1.2. Bakım Ödeneği

Bakım ödeneği, her ay düzenli olarak koruyucu ailelere, bakılan çocuğun yaşına özel, durumuna bakılarak verilen bakım ücretidir. Senede yazlık, kışlık olmak üzere iki defa kıyafet parası verilir. Her eğitim yılı başlangıcında eğitim harcamaları ödenir. Verilen bu ücret aileye değil, çocuğun ihtiyaçlarını gidermesi için verilen bir ödenektir. Bakım ödeneği alma koruyucu aile olma motivasyonu olarak görülebilir. Fakat ailelerin ifadelerine göre ücret sadece çocuğun ihtiyacına yetmektedir.

KA-4: O dönem para ihtiyacım olduğu için ve oğlum kardeş istediği için aldım.

Yapılan görüşmelerde, koruyucu ailelerin maddi ödeneklere bakış açılarının, sistemin işleyişi açısından dikkate değer bir çeşitlilik sergilediği gözlemlenmiştir. Görüşülen ailelerden yalnızca biri, başlangıçta koruyucu aile olmayı maddi bir motivasyonla tercih ettiğini ifade etmiştir. Ancak, çocuğun aileye gelmesinden kısa bir süre sonra ekonomik durumlarının düzeldiğini ve artık verilen ödeneği kızı için biriktirdiğini belirtmiştir. Bu durum, çocuğun varlığının ailenin ekonomik dengesine dolaylı bir katkıda bulunmuş olabileceğini düşündürmektedir.

Diğer koruyucu aileler ise verilen ödeneği sadece çocukların ihtiyaçları için harcadıklarını, hatta çoğu zaman bu miktarın yetmediği durumlarda kendi bütçelerinden ilave ettiklerini ifade etmişlerdir. Bazı aileler ise çocukların gelecekteki eğitim masraflarına destek sağlamak amacıyla ödenekleri biriktirdiklerini belirtmişlerdir. Bu

durum, koruyucu ailelerin, çocukların ihtiyaçlarını önceledikleri ve onların ileriki yaşamlarına yönelik uzun vadeli planlar yapma konusundaki sorumluluk bilincini ortaya koymaktadır.

KA-6: Para olayına gelince de şöyle söyleyeyim. Aldığı paralar zaten kendilerine gidiyor çocuk okutuyorsunuz, ne kadar masrafı olduğunu biliyorsunuz. Yani şöyle çocuğun ayakları büyüme de top oynuyor çok fazla top sevdiği için her fırsatta her şeye vurduğu için bir ay daha ötesi yok yani, ki o da kaliteli alırsan bir hafta aldıkları para zaten kendilerine yemin ediyorum yetmiyor bile. Niye ben Ankara'ya gidiyorum yol parası orada geziyoruz. Diyemem ki para bitti sana harcayamam bu parayı diyemezsin ki.

KA-3: Para hiç değil zaten biz ona verilen parayı biriktiriyoruz, yemiyoruz. Özel okula göndereceğimiz için ilkokuldan sonra oraya vereceğiz. Ben annelik duygusunu yaşamak istedim eşim ve ben bir tane çocuğu kurtaralım dedik. Orada kötü mü oluyorlar değil ama topluma daha yararlı bir çocuk olsun istedik.

KA-5: Ama bazı bölgelerde suiistimal edildiğini duydum. Çünkü çocuk üzerinden para alan aileler varmış. Biz asla böyle bir talebimiz olmadı. Sosyal hizmetlerden gelen pedagoğlara da dedik ki sözleşme yapalım çocuk hakkında bir hesap açalım, eğer devletin böyle bir imkânı varsa. Evimize asla öyle bir para giremez, çocuk alsın parayı biz de ileride büyüdüğünde, 18 yaşına girdiğinde çocuğun kendi parası olsun. Eğer ki hani benim para için böyle bir şey aldığımı düşünüyorsunuz, dedim gelen beylere de konuştuk, sonradan işte olmayacağına karar verdik.

Yapılan bir çalışmaya göre koruyucu aile yanında kalan çocuk sayısının, koruyucu aile modeli için yapılan harcamalardaki artış ile doğru orantılı olarak artmadığı görülmüştür. Dolayısıyla Türkiye’de koruyucu ailelerin koruyucu aile sistemine bakışı maddi boyutundan ziyade manevi boyutuyla yaklaşıldığını söylemek mümkündür.¹⁵⁵

2.1.3. Biyolojik Çocuk Sahibi Olamama

Tıbbi açıdan biyolojik çocuk sahibi olma ümidi olmayan aileler için çocuk sahibi olamama, büyük bir ıstırap ve mutsuzluk sebebi olabilir. Hatta boşanma veya ikinci eş ile

¹⁵⁵ M. Bulut, “Mâli Bakış Açısından Türkiye’de Koruyucu Aile Uygulaması”, 97-122.

evlenmeye kadar gidebilir. Birçok tedavi yöntemleri denendiği halde yıllarca çocuk sahibi olmayı ümit edenler için koruyucu aile sistemi büyük bir fırsat sayılabilir. Annelik içgüdüsünü, bakıma muhtaç bir çocukla tatmin etmek iki taraflı fayda sağlayacaktır.

KA-3: Benim için zor ama çok güzel onun tarifi anlatılamaz çok güzel bir duygu. Zor yanı var ama kendi çocuğunuz olsa farklı duygular olur. Onu taşımadım ama başkasına ait bir çocuğu kendi çocuğun gibi kabul etmek o başka bir duygu, kendi çocuğundan daha farklı daha güzel duygular, emanet hissi var zaten.

KA-8: Çocuklarımız olmadığı için.

KA-7: Ben hep çocuk özlemi duyuyordum eşime hep söylüyordum. Ama o karşı çıkıyordu.

KA-3: Çocuğun hayatına dokunmak işte düzgün bir çocuk yetiştirmek.

KA-3: Anne olmak büyük sorumluluk.

KA-7: Koruyucu aile olmak o çocuğu her şeyiyle korumak yani her anlamda tam bir çatı.

KA-3: Çocuğum yok, çok mutlu olduk tabii ki, yani her şeyle çok mutlu etti ve evlat özlemini giderdi, ondan sonra ona faydalı olduğumuzu gördükçe de çok mutlu olduk, yani ben herkese tavsiye ediyorum.

2.1.4. Sosyal Sorumluluk ve Vatandaşlık Bilinci

Sosyal sorumluluk kişinin öz çıkarları olmadan ve hiçbir kazanım gütmekten toplumdaki her kesime faydalı olmayı amaçlayan bilinçli eylemler bütünüdür. Toplumda adaletin sağlanmasında, dezavantajlı olan insanların durumlarının iyileştirilmelerinde, eğitim, sağlık, çevre, gelir eşitsizliği gibi tüm konuları kapsamaktadır. Bireylerin, kurumların, toplumun bilinç halleri yükseldikçe sosyal sorumluluk da artmaktadır. Bireyin sosyal sorumluluk hususunda duyarlı olması yasal mecburiyetlerin ötesinde gönüllük esasına dayanarak faaliyette bulunmasıdır.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Deniz Yıldız, "Güncel ve Teknolojik Gelişmeler Işığında İnsan Kaynakları Yönetimi", *Researchgate*, 2021, 293-306.

Görüşme yapılan koruyucu ailelerin, toplumdaki dezavantajlı bir çocuğa hiçbir kâr amacı gütmeyen, salt insani ve vicdani değerlerle yaklaşarak sıcak bir yuva olma gayreti içinde oldukları gözlemlenmiştir. Bu aileler, ilgili bakanlığa gönüllü ve bilinçli bir şekilde başvurarak sosyal sorumluluk bilinci yüksek bireyler olduklarını ortaya koymaktadır.

Koruyucu aileler, hikayesini bile bilmedikleri, karakteristik özelliklerini ve davranışlarını ancak birlikte yaşamaya başladıktan sonra tanıyabilecekleri bir çocuğu emanet almayı kabul etmişlerdir. Bu durum, çocukla empati kurma becerilerinin yanı sıra, toplumun dezavantajlı bireylerine yönelik duyarlılıklarının da yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle, çocukların geçmişte yaşadığı travmaların bilinmeyen boyutlarına rağmen, onları koruma altına almayı ve yeni bir yaşam sunmayı göze almak, ciddi bir adanmışlık ve fedakârlık örneğidir.

KA-2: Vallahi en başta ihtiyacı olan birinin hayatına dokunmaktır. Yani onu bir dönem yardımcı olmayı düşünüyordum ama sonradan farklı gelişti işte hani bir bebek altmış günlüktü. Altı yıl oldu o yüzden düşüncelerim her şeyim şimdi daha farklı, ilk gittiğimde daha farklıydı şimdi daha farklı.

KA- 8: Gözündeki mutluluğu görmek güzel bir duygu.

KA-10: Bizce koruyucu aile olmak insanın kendi çocuğu olmak demek, vatana, millete, topluma, kendisine, ilerdeki evleneceği kişi için ailesi için çocuklar için düzgün sağlıklı bir insan yetiştirmek.

KA-8: Koruyucu aile olmak bir evladı yuvadan kurtarıp aile ortamında büyümesini sağlamak, sevgi vermektir.

KA-11: Yatırım demek, gelecek ve diğer dünyamız için.

KA-12: Verilen emanetleri evine alıp eğitim, aile ortamında yetiştirmek bu noktada bizlere böyle öğretiler.

KA-5: Sorumluluk olarak görüyorum çünkü her ailenin yanında bir çocuk olması gerektiğini düşünüyorum, altı buçuk yıldan beri koruyucu anneyim.

2.1.5. Dernek vb. Sosyal Ağların Etkisi

Sosyal öğrenmeyle bireyin başka insanların davranışlarını gözleyerek ve taklit yoluyla öğrenebilir. Bireylerin bulundukları ortamdan etkilendiklerini ve davranışlarını

buna göre ayarladıkları ayrıca bu davranışlarıyla yine kendi çevrelerini de etkiledikleri görülmüştür.¹⁵⁷

Görüşülen üç koruyucu aile, uzun yıllar boyunca sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak çalıştıktan sonra, bu deneyimlerin ve gözlemlerin etkisiyle koruyucu aile olmaya karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Bu aileler, özellikle kurumlarda büyüyen çocukların maddi ihtiyaçlarının devlet tarafından son derece iyi karşılanmasına rağmen, duygusal açıdan yetersiz kaldıklarına tanıklık etmişlerdir.

Çocukların, kurum ortamında gelen her kadına “anne” diyerek yakınlık göstermeleri ve tanıştıkları her kadına dokunma ihtiyacı hissetmeleri gibi davranışlar, bu anneler üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Bu tür davranışlar, çocukların duygusal bir bağ kurma arayışını ve sevgiye olan ihtiyaçlarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu gözlemlerden etkilenen anneler, çocukların yalnızca maddi olarak değil, aynı zamanda duygusal açıdan da desteklenebileceği bir ortam sağlamak amacıyla, onları kendi evlerinde büyütme kararı almışlardır.

KA-1: Ben oralarda (kurumda) yıllarca gönüllülük de yaptım.

2.2. KORUYUCU AİLE OLDUKTAN SONRA YAŞANAN DENEYİMLER

Koruyucu aile olduktan sonra ailelerin hayatında pek çok yönden derin değişimler yaşanmıştır. Görüşme yaptığımız aileler, çocukların eve katılmalarıyla birlikte hem duygusal dünyalarında hem de günlük yaşam rutinlerinde önemli dönüşümler geçirmiştir. Bu süreçte aileler, çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra, kendilerini beklenmedik sorumluluklarla yüzleşirken bulmuşlardır. Çocukların sevgiyi yeniden öğrenmesi, güven geliştirmesi ve aile içindeki rolleri benimsemesi zaman almıştır.

2.2.1. Artan Sorumluluk- Hissedilen Yetersizlik

Koruyucu ailelerin, eve gelen çocuklarla birlikte devlete karşı olduğu kadar, masum çocuğa karşı da derin bir sorumluluk hissetmeleri, sürecin doğal bir sonucudur. Fakat eve

¹⁵⁷ Mustafa Bayrakçı, “Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması”, *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 14, 2007, 198-200.

kabul edilen çocuğun geçmiş travmalarından kaynaklanan biyolojik veya psikolojik sorunlarla karşılaşma olasılığı, aileler için başlangıçta ciddi bir belirsizlik ve tedirginlik yaratabilir. Bu durum, ailelerin çocuğun ihtiyaçlarına uygun şekilde nasıl davranacaklarını bilemedikleri ve kimi zaman yetersizlik duygusuna kapıldıkları bir adaptasyon sürecine neden olmaktadır.

Görüşülen ailelerin birçoğu, karşılaştıkları zorluklar karşısında zaman zaman pes etme noktasına geldiklerini, hatta çocuğu geri verme düşüncesine kapıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu tür kriz anlarında, sosyal hizmet uzmanlarının rehberlik ve danışmanlık hizmetleri kritik bir rol oynar. Ailelere, çocukların özel durumlarını anlama ve onlara doğru şekilde yaklaşma konusunda destek sağlayarak, yaşanan zorlukların aşılmasına katkıda bulunurlar.

KA-6: İki tane öz çocuğum var, olumlu yönleri de çok fazla oldu. Çok olumsuz yönlerle de karşılaştık, yeni geldiğinde eşimle de tartıştığımız dönemler oldu; *“Beceremiyoruz, yapamıyoruz, ahlaki yönlerini düzeltemiyor, yeri geliyor başkasına karşı mahcup oluyoruz.”* dediği zamanlarda oldu ama ben karşısında dimdik durdum.

KA-10: Eşimde dedi *“İyi düşündün mü ben çekiniyorum, korkuyorum”* dedi, kötü şeyler falan olur, bir şeyler olur, çocuk kaçır gider, ben *“Allah ile konuştum”* dedim, *“Allah’ım böyle böyle düşünüyorum ben”* dedim, eminim güzel şeyler olacak. Çünkü niyetin neyse akıbetin o oluyor.

KA-10: Dört tane çocuğum var, küçük oğlum *“anne çok güzel bir şey düşünüyorsun ama Allah korusun bunun kötü günlerinde düşün dedi, hani hiç yapmadık ya bir insan evine alıyorsun, tanımadığın birisinin çocuğun ailesi gelir, ne bileyim hani belki işte çocuğu aldı diye bağırabilir”*.

KA-1: Fakat çocuklarla oturup konuştuğumuzda çocuklara *“Biz böyle bir şeye niyet ettik bir çocuğun ailesi olalım”* dediğimizde gittiler toplantı yaptılar kendi aralarında geldiler *“biz karar verdik bir çocuğu alabilirsiniz ama biz o çocuğa adil davranamazsak, oyuncaklarımızı veremezsek biz onu döversek ona da vurursak Allah katında biz sorumlu oluruz böyle deyince o an için vazgeçtik tekrar yıllar sonra nasip oldu.”*

KA-2: Ona (yaşına) ben karar veremedim. Benim istediğim bu yaşındaydı (7-8), ama kurum bir çocuk yani hastaymış bakılacak durumu yokmuş. Bir buçuk aylıkken beni aradılar ben gittim gördüm bakamam dedim. İşte bir kucağına al falan dediler. Ben kucağıma aldım uyuyordu eşimde uyandı, işaret parmağını uzattı, parmağını tuttu ve gülümsedi, ona herkes ağladı. Onu görünce öyle ve ben yine dedim, bakamam, bıraktım dışarı çıktım. Bir vicdan azabı, ben de buradan aşağı (kalbini göstererek) böyle bir şey indi o kadar vicdan azabı duydum ki, ondan sonra hemen aradım ben dedim tamam istiyorum alacağım. Sonra da bir hafta sonra aldık zaten.

KA-5: Arkadaşıma dedim hasta buna bakamam ben korkarım abla dedim, kendi çocuğun olsa bakar mıydın dedi bana, ondan sonra ben şöyle bir düşündüm, hani bu çocuk benim de olabilirdi, Allah bana nur topu gibi çocuk vermiş yani benim bu çocuğa bakmam lazım, ondan sonra işte böyle başladı oğlumla maceramız, hastalığı işte tedavi ettirdik sonra bitkisel şeyler kullandık geçti, şu anda hiç astımı yok.

KA-7: Çocuk ile iletişim zorlu tabii ki, en başta yaşıyorsun şöyle, çünkü çocuğu tanımıyorsun, o seni tanımıyor ve bu süreç biraz zor oluyor, yani bağlanma süreci olmuş oluyor, ondan sonra çocuğu biraz tanımaya çalışıyorsun, bir hareket yapıyor onu neden yaptığını bilmiyorsun, o beni çok zorluyor, çok üzülüyordum, onu hep tanımaya çalıştım, ondan sonra çok şükür tanıdık, emek verdim.

2.2.2. Fedakârlık

Koruyucu ailelerin yerleştirme sürecine aktif şekilde dahil edilmesi hem çocuğun hem de ailenin uyum sürecini kolaylaştırmak açısından kritik öneme sahiptir. Ailelere, çocukların özgeçmişleri, geçmiş deneyimleri, duygusal durumları, düşünceleri ve kaygıları hakkında bilgilendirme yapılmalı, aynı zamanda kurumun aileden beklentileri net bir şekilde ifade edilmelidir. Aile ziyaretlerinin önemi vurgulanarak, çocuğun yeni ortama adaptasyon sürecinde sağlıklı bir destek mekanizması oluşturulmalıdır.

Koruyucu ailelerin, çocuğun duygu dünyası ile kendi duyguları arasında dengeli bir ilişki kurması kolay olmayabilir. İlk başta yoğun bir şefkat ve merhametle başlayan etkileşimler, zamanla artan iş yükü ve karşılaşılan zorluklarla yerini tükenmişlik hissine bırakabilir. Özellikle küçük yaşlardaki çocuklar ya da zihinsel ve bedensel engelleri olan

çocuklarla ilgilenmek, aileler için ciddi bir fiziksel ve duygusal emek gerektirir. Bu gibi durumlarda, koruyucu ailelerin yaşadığı tükenmişlik hissini ifade edebilecekleri, danışmanlık alabilecekleri bir destek ağı oluşturulmalıdır. Pes etme, bıkmaya ya da çocuğu geri verme düşüncelerinin doğması olasıdır. Ancak böyle durumlarda çocuğun tekrar örselenme riskini en aza indirmek için, ailenin yaşadığı zorluklar konusunda profesyonel bir şekilde desteklenmesi şarttır.

KA-6: Şu an benim çantamı omzuma alıp gezeceğim yaş. Annem mesela tek kaldı, oğlum orada ama çocukların okulu var diye ben fedakârlık yapıyorum, gidemiyorum, babam öldüğünde de on gün kalabildim, çocukların okulu var diye geri döndüm ki benim çocuklarım büyüktü. Ben istesem annemin yanında 2-3 ay kalabilirdim, fedakârlığa dönüyor sizin hayatınızda çoğu şey, çok şeyden feragat ediyorsunuz, gücünüzden feragat ediyorsunuz, uykunuzdan, ders çalıştırırken vaktinizden feragat ediyorsunuz ama ne diyorsunuz? “*Bana sorsan niye bunu yapıyorsun?*”: Ben bu çocuğu köprü altında görürsem korkusu var. Farklı yolda görürsem korkusu var, o zaman işte vicdanım girecek devreye, keşke biraz daha sabretseydim diye hep bunu düşünerek sekiz yıla kadar tamamladık, biraz daha sabır düzelecek her şey güzel olacak.

KA-3: Çok yoruluyorum, gece de uyanıyorum ben onun için. Üstünü örtmek ya da tuvaletini gidermek için.

KA-6: Kendi kızım ömründen ömür gitti anne diyor, anlamıyorum bu kadar çaba niye, anlamıyorum niye bu kadar mücadele ediyorsun, elindeki malzeme bu düzeltmiyorsun daha niye uğraşıyorsun.

2.2.3. Çelişkiler ve Endişeler

Koruyucu aile olmak tüm boyutları incelendiğinde oldukça zor bir görevdir. Koruyucu anne babanın üstleneceği rollerde çelişkiler olabilir. Koruyucu aile günlük rutin hayatında çocuğa anne, babalık yapar ve kurumun yerine onun bakımını üstlenir, fakat biyolojik ailenin sahip olduğu haklara sahip değildir. Hiçbir şekilde onun yerine geçemez. Onu öz annesi, babası gibi sevecek fakat biyolojik ailesiyle sevgi yarışına girmeyecek kadar da uzak kalmalıdır. Aile, koruyucu aile sistemindeki rolünü nasıl gördüğü çok önemlidir. Kendisini eğer biyolojik ailenin yerine geçtiğini düşünüyorsa

çocuk ile öz ailesi arasındaki ilişkiyi istemeyecek hatta engellemek isteyecektir. Halbuki koruyucu aile söz konusu hizmetin bir ekip üyesidir. Üçlünün kaliteli bir ilişkisi için sosyal hizmet uzmanının eşleştirme ve yerleştirmede uyum oluşturması en önemli görevidir.¹⁵⁸

Görüşme yapılan koruyucu ailelerden biri, bu sürecin duygusal yükünü açıkça ifade etmiştir. Ailenin, bir hata yapmaları durumunda çocuğun ellerinden alınacağı korkusuyla yaşadığı kaygı, sistemin zorluklarını yansıtmaktadır. Özellikle, çocuğun biyolojik ailesiyle olan bağlantılar, koruyucu aile için hem bir tedirginlik hem de sürekli bir belirsizlik kaynağı olabilmektedir. Örneğin, bir ailenin yıllarca biyolojik aileden gelebilecek geri alma talebi korkusuyla yaşadığı, ancak biyolojik ailenin bir süre sonra iletişim kurmayı bırakmasıyla rahatlamaları, bu karmaşık ilişkinin doğasını göstermektedir.

KA-3: Koruyucu aile diyoruz, haaa evlatlık mı diyorlar, arada sırada mı size geliyor diyorlar, bilgileri yok, biyolojik anneleri var deyince haaa diyorlar, toplumumuzda bencillik ön safhada, bir çocuğa ne kadar yardımcı oluyorsan ol yani, kendi ailesiyle daha mutlu olacaksa onun iyiliği için bazı şeylere katlanacaksın, aşırı sahiplenme var, birey olarak bakman lazım, ama toplumda ben ona emek vereceğim büyüyecek sonra çekip gidecek.

KA-13: Koruyucu aileliği öğrendi herkes, benim çocuğum diyor; bu bir bencilliktir, annelik aslında çocuğu doğurmak değil, emek vermekmiş, onu büyütmekmiş aslında, kızımı daha rahat büyütüyorum, tecrübeli olduğum için galiba kız çocuğu değil de erkek çocuğunu evlatlık edinmek ister misiniz deyince kabul etmeyebilirdim, kız olması benim için önemli bir faktör.

KA-2: Bence endişeleniyorlar, geri gider diye, alırlar diye, tabii çünkü alanlar herkes bence çocuğu gibi görmeye başlıyor, bir zaman sonra ya giderse endişesi taşıyorlar, bir de kurumun bizden istedikleri çok şeyler, çok ağır geliyor bazen, ne gibi mesela? İki yılda bir raporlarınızı yeniliyorsunuz, devlet hastanelerine yetki vermeleri lazım, gidiyorsun ya parayla alıyorsun, raporlarını iki yılda bir alıyorsun, bunlar zor, başvurmak zor hafifletilebilir, mesela okula yazdıracağım onu yazdıramadım, niye yani hep uğraşıyorsun, mesela şehir dışına çıkacaksın üç dört

¹⁵⁸ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 135.

gün önce dilekçe veriyorsun çıkabilir miyim diye, sürekli tetikte olma hali var, o zaman devlet hastanelerini böyle bir yetki vermeleri lazım.

2.3. KORUYUCU AİLE SÜRECİNE UYUM VE DEĞİŞİM

Koruyucu aileye yerleştirilen bir çocuğun gelişi, yalnızca çocuğun değil, aynı zamanda ailenin de hayatını köklü bir şekilde değiştiren bir süreçtir. Özellikle uzun yıllar çocuk özlemiyle sessiz ve sakin bir yaşam süren aileler için, biyolojik bir doğum yaşamadan çocuk sahibi olmanın deneyimi, eşsiz ve karmaşık bir dönüşüme neden olmaktadır. Bu süreçte koruyucu aile, yeni bir bireyin fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken, günlük rutinlerinden yaşam tarzlarına kadar pek çok alanda değişimle yüzleşir.

Çocuğun aileye gelişiyle birlikte tüm aile bireylerinin duygusal dünyasında ve yaşam standartlarında ciddi değişim ve dönüşümler gözlemlenir. Bu değişim, sadece fiziksel bir düzenlemeden ibaret olmayıp, ailenin duygusal bağ kurma süreçlerinden, toplumsal rollerine kadar pek çok boyutu etkiler. Çocuğun yeni ailesine alışma sürecindeki zorluklar, ailenin sabır, empati ve problem çözme yeteneklerini sınar.

Koruma altına alınan çocukların büyük bir kısmı, öz ailelerinde ciddi ihmal ve istismara uğramış olmaları nedeniyle davranışsal ve psikolojik sorunlarla mücadele etmektedir. Bu durum, çocukların çoğunda davranış bozuklukları, gelişim gerilikleri ve bazen mental ya da bedensel engellerle kendini göstermektedir. Örneğin, sebepsiz görünen ağlamalar, yaşına uygun davranışların sergilenememesi veya sürekli huzursuzluk, çocuğun geçmişindeki travmatik deneyimlerin yansımalarıdır.

2.3.1. Aile Bireylerinin Tutum ve Tepkileri

Ailenin öz çocuklarının bulunması durumunda, yeni gelen çocuğa gösterilen yoğun ilgi ve ihtimam, kıskançlık ve huzursuzluk gibi duygusal tepkilere yol açabilmektedir. Bu durum, öz çocukların, ailenin sevgi ve ilgisinin bölündüğüne dair endişe hissetmelerine neden olabilir. Ancak, zamanla aile içindeki bu tepkilerin azaldığı ve yerini kabul ve kardeşlik duygusuna bıraktığı gözlemlenmiştir. Aile bireyleri arasında uygun davranışlar sergilendikçe ve her bir bireyin ihtiyaçları gözetilerek iletişim kuruldukça, dengeli bir ortam sağlanabilmektedir. Öz çocuklar, aileye yeni katılan kardeşlerine karşı başlangıçta

hissettikleri mesafeyi, empati ve anlayış geliştirdikçe aşmışlardır. Koruyucu ailelerin bu süreçte sabırlı ve adil bir yaklaşım sergilemeleri, aile bireyleri arasında sağlıklı bir bağ kurulmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

KA-9: Kızım bize geldiğinde 1,5 yaşındaydı, daha yürüyemiyordu bile, bize geldiğinde öz kızımda üniversitedeydi, her şey ona alınıyordu, kıyafette şeyde olsun, kızım gelince haliyle küçük olunca ona yönelince biraz kıskançlık oldu, fakat şimdi maşallah iyi, çok güzel sahiplendi, farkında ileride kardeş gibi olacağız gideceğiz geleceğiz diye konuşmalarımız var.

KA-10: Dediler size uygun görüldü araştırmalarda eve geleceğiz. Sevindim; bir heyecan, sanki böyle yeni çocuğunuz olacak, o gün yeni bir çocuğunuz doğacak, o his oluşuyor insanda. Annem “Aslan oğlum ne de yakışıklıymış benim oğlum, gel yavrum benim, anneannesinin güzel yavrusu, hoş geldin” derken çocuk oturdu, oyun oynamaya, sonra “Şehit düşen oğlum geldi, hoş geldin” dedi “Senin abinim bundan sonra, iyi gününde de, kötü gününde de hep birlikteyiz, bu ev benim olduğu kadar senin de evin” dedi “Benim dolabım senin de dolabın” dedi “İstediğin her şeyi buradan alabilirsin, bir şapka mı istedin onu takabilirsin, saat mi beğendin onu takabilirsin, benim olan her şey senin” dedi.

KA-13: Ben kızımı aldığımda yeğenlerim çok üzüldüler, sen bizi az seveceksin diye istemediler, bizde çocuk sevgisi çok var hatta taşıyor.

KA-6: Oğlum karışmıyor ama oğlum ne iyiye karışır ne kötüye, sen bilirsin anne diyor. Mesela hiçbir şekilde karışmaz, niye annemi üzüyorsunuz, niye böyle yapıyorsunuz, ne haliniz varsa görün, bana dokunmayın havasında, ama onlarda da merhamet var, mesela bazen öyle oluyor ki çikolata, çocuklarım diyorum benim oğlan biraz abur cuburu seviyor, çikolatalarını yedi ise ertesi gün bakıyorum üç beş tane fazla olmuş, anne ben çocukların çikolatasını yedim, ama yerine koydum diyor. Onlar da hak yemekten çok korkuyor, onların hakkını yersem bana vebali geçerse korkuları çok fazla oluyor, o bende de var, doğal olarak onlar da öyle aşılamışım ki, onlar da korkuyor.

2.3.2. Gündelik Yaşamın Dönüşümü

Koruyucu ailelerin, yeni çocukla birlikte yaşadıkları duygu, düşünce ve davranışlardaki değişimlerin yanı sıra, günlük yaşam rutinlerinde de önemli dönüşümler gerçekleşmiştir. Özellikle çocuğu olmayan aileler için, doğum süreci yaşanmadan bir bebeğin eve dahil olması, aile yaşamında yeni bir heyecan ve hareketlilik yaratmıştır. Çocuğun ihtiyaçlarına uygun olarak odasının düzenlenmesi, mobilya seçimi, oyuncak ve kıyafet temini gibi hazırlıklar, ailenin gündelik hayatına farklı bir telaş ve anlam katmıştır.

Günlük yaşamda çocuğun bakımına yönelik yeni aktiviteler eklenmiş; örneğin, çocuğu parka götürme, onunla oyun oynama, sohbet etme gibi etkinlikler, ailelerin rutinlerinde belirgin değişimlere yol açmıştır. Bu değişiklikler, koruyucu ailenin yaşına, eğitim durumuna, gelir seviyesine, çalışma koşullarına ve öz çocuğunun varlığına göre farklılık gösterebilmiştir. Ayrıca, çocuğun yaşı, cinsiyeti, geçmişte yaşadığı travmalar ve hikayesi, bu dönüşümlerin nasıl şekilleneceğini belirleyen önemli faktörler arasında yer almıştır.

Çocuğun okul çağına gelmesiyle, koruyucu aileler akademik süreçlere dahil olmuş; okul araç gereçlerinin temini, öğretmenlerle iletişim kurulması ve ders başarısının takibi gibi sorumluluklar üstlenmişlerdir. Ancak, bu sürecin aileler için bir yük haline gelmediği, aksine çocukların mutluluğunu gördüklerinde duydukları memnuniyetin, bu uğraşlara anlam kazandırdığı ifade edilmiştir. Aileler, emanet aldıkları çocuğun mutluluğunun kendi mutluluklarıyla birleştiğini ve bu süreçte doğru bir yolda ilerlediklerini düşündüklerini vurgulamışlardır.

KA-2: Vallahi eskiden AVM'ye gitmezdik şimdi AVM'ye gidiyoruz yani ona göre her şey onun istediğine göre. Sanki benim öz çocuğum gibi. Hepsi öyle muamele ediyor, herkes seviyor. Yani normal bir çocuk nasıl biliyorsa öyle hiçbir farkı yok. Mesela babam 65 yaşında bu yaştan sonra hamur oynamaya başladı, onunla oyun oynar parka götürür. Mesela önce onu doyurur, babamla yemek yiyorsak onu yedirir ondan sonra kendi yer babam.

KA-5: O bizim hayatımızdan bir parça oldu, yani zaten onu dışarıdan gelmiş gibi görmüyoruz, bana diyorlar kaç çocuğun var, dört çocuğum var diyorum.

KA-3: Çamaşırımız arttı, yemek daha düzenli, alışverişimiz arttı, süt ve meyve eksik olmaması gerekiyor, pasta, kek, kurabiye yapıyorum. Eskiden o kadar yapmıyordum, yorgunluğum arttı ama mutluluğum da arttı.

KA-1: Kırklı yaşlardaydım, gece kalkıyoruz, evde bayağı bir hareketliyiz, mutluluk kaynağımız oldu o bizim, çok pozitif olduk o geldikten sonra.

KA- 13: İki oğlumuz var, onunla bütün hayatımız değişti, tabii ki zor geldi, ama komşum sağ olsun yardım etti, geldiğinde kızım küçüktü ve bakma hususunda zorluk çekiyordum, biz komşumla altı üstü oturuyoruz, tedirginliklerimi ona söylediğimde “Sen al yardımcı olurum” dedi. Kapımız 7/24 açık, kızımız iki evin arasında büyüyor, komşum kızımın teyzesi oldu.

KA- 1: Yaşantımızı tabii biraz kısıtlıyor, küçük olduğu için ama ayarlıyoruz, ilk yıllar bebek olduğu için gelinim bile bakıyor, hafta içi biz bakıyoruz hafta sonu gelinim; “*Anne çocuk bizde kalsın sen dinlen*” diyor.

KA-11: Eve uğur değil huzur geldi, çok konuşuyor, onu kendi hayatımıza kattık ve iki çocuğum var kreşe gönderiyoruz ve yardım parası almıyoruz, çocuklarımızın arasında da hiçbir kıskançlık yok, kızımız evin paşası.

KA-8: Çok değişiklik oldu hayatımızda, kendimi meyvesiz ağaç gibi hissediyordum, eşim her zaman destek verdi ve yardım ederdi.

2.3.3. Çocuğun Aileye Kattıkları; Bereket ve Rızık

Tüm kadim kültür ve dinlerde kabul gören bir fenomen olarak bereket malın, ömrün, sağlığın, mutluluğun, huzurun, neslin artmasına vesile olan nesneler veya durumlardır. İnsanlar bereketlerinin artması için inançları doğrultusunda ameller ve dualar yaparlar. Bereketi yaratıcının kendi rızası için yaptığı her hayırlı eylemin karşılığında insanlara verdiği bir lütuf olarak kabul edildiğinde hem dünya hem de ahirette kişiyi mutlu yapacağına inanılır.¹⁵⁹

KA-1: Eşim birçok şeyi ona bağlıyor, iş bağlantıları o geldikten sonra oldu, eşim kriz dönemindeydi, 99 depreminden sonra krizden etkilendi, çocuğumuz olmasaydı

¹⁵⁹ Nafi Uysal, *Dini Bir Kavram Olarak Bereketin Mahiyeti*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ 2009.

işlerimiz böyle olmazdı, daha farklı boyutta olurdu hatta iflas bile ederdik, dükkanı kapatabilirdik, birçok şubemizi kapattık bir merkezde topladık, rabbim başka kapılar açtı, resmi bir kaç belge aldılar işleri devam ediyor; “*Onun hürmetine oluyor bunlar*” der eşim, umreye gidiyoruz her sene, eşim her seferinde o çocuğun hürmetine diyor, yoksa gidecek durumumuz yok, öyle enteresanlıkları var.

KA-4: 10 yıl önce kızımın bizim hayatımıza girmesiyle her şey yolunda gitti. Uğur getirdi, bizim o zamanlar maddi durumumuz kötüydü, çocuğumuza süt alacak durumumuz yoktu ama her şey kızımdan sonra farklı oldu.

Bazı koruyucu aileler, çocuklarını evlerine kabul ettikleri andan itibaren, masum yavruya karşı gösterdikleri hassasiyetten ötürü Allah’ın kendilerinden razı olduğunu hissettiklerini ifade etmişlerdir. Aileler, bu süreçte hayatlarında ters giden birçok durumun düzelmeye başladığını ve hiç ummadıkları yerlerden bereket geldiğini dile getirmişlerdir. Bu manevi kazanımlar, ailelerin yalnızca çocuğun hayatını iyileştirmekle kalmadığını, aynı zamanda kendi yaşamlarında da anlamlı bir huzur ve tatmin duygusu hissettiklerini göstermektedir. Çocuklara olan bu şefkat ve merhametle ilişkilendirilen bereket anlayışı, koruyucu ailelerin deneyimlerini hem maddi hem de manevi açıdan zenginleştirmiştir.

KA-14: Öz çocuklarım var torunlarım bile var, rızığımız daha da çoğaldı, hani Peygamberimiz süt annesine giderdi, süt annesine gittiğinde bereketlenirdi, hakikaten biz o zaman iflas ettik, dini açıdan güzel bir şey oldu, biz o zaman evimizi sattık, borçlarımızı nasıl ödeyeceğiz diye evlerimizi sattık, Allah bize bir güzellik verdi, inanın paramıza bereket geldi, çocuklarımı üniversitede okuttum, ben paraya sıkışmadım, bu evi aldım, arsa aldık, inan millet bize dedi ki “*Çocuktan aldığınız parayla mı zengin oldunuz*” milletin kafasında düşünceleri bu olmuştu.

2.4. ÇOCUKTA GÖZLENEN DEĞİŞİMLER

Kurumdan ayrılarak yeni bir aileye yerleştirilen çocuk, duygu ve düşünce dünyasında önemli değişimler yaşar. Kendi biyolojik ailesinden taşıdığı yaşanmışlıkların etkileri, ardından kurum ortamına uyum sağlama çabasıyla birleşir. Bu durum, çocuğun güven ve aidiyet duygularını zedelemiş olabilir. Eğer çocuk, koruyucu aile yanına yerleştirilmek için gerekli özelliklere sahipse, kapsamlı değerlendirmeler sonrasında bir

aileye yerleştirilir. Bu süreçte, çocuğun travmatik geçmişine yönelik anlayışlı bir yaklaşım ve destekleyici bir çevre, onun yeni yaşamına daha sağlıklı bir şekilde uyum sağlamasına katkı sağlar.

2.4.1. Aidiyet ve Uyum

Bir bireyin nereye ait olduğunu bilmesi derin bir ihtiyaç olarak görülür. Bu sebeple insan başka insanlarla bağ kurma, güvende hissetme, sevmeye sevilme, arkadaşlık kurma gibi her türlü etkileşime açıktır. Hayatın anlamı, bulunduğu ortam içinde kendine ait bir yer bulmak olarak tanımlanır. İnsan etrafıyla empati kurarak, zamanla ortama uygun tepkiler vermeyi öğrenir. Bu uyumlu tepkiler insanları birbirine bağlayan psikososyal bağ olarak nitelenmektedir. Özellikle çocukların başkalarıyla duygusal bağ kurma yeteneği vardır.¹⁶⁰

KA-1: O kadar zekiler ki, hele kurumdakiler rol yapıyor, siz değil onlar size uyum sağlarlar, o çocuklarda kişisine göre o kadar akıl var ki, hepsi duygusal zeka ağları çok gelişmiş, toplu yaşam olduğu için bir çok bakıcı anneleri var ya, bir haftada üç tane anne değişiyor, üç anne ile haşır neşirler, her anne ona farklı davranıyor, bu çocuk her anneye nasıl davranacağını biliyor, dolayısıyla sizin ailenize gelse size nasıl davranacağını, ona göre davranıyor, çocuk kurumda yaramaz belki, ama size geldiğinde fevkalâde uyumlu, ne denirse yapar, hanım hanımcık bir kız olabiliyor, biz onu çok yaşadık, sizi sevmesi.... Biz onu diyoruz insana yapılan her şeyin karşılığı geri geliyor, veriyor çocuk sizi anlıyor yani, onun için siz bir şeyler yaptığınızı ona değer verdiğinizi fark ediyor ve nasıl olması gerekiyorsa ona göre davranıyor, endişe etmesinler

Korunmaya muhtaç çocukların, koruyucu aileleriyle birlikte geçirdikleri günlük yaşantılar, beraber yemek yemek, sohbet etmek, alışveriş yapmak, sevgi ve onay görmek, değerlendirildiğinde, çocukların kısa sürede yeni ailelerine bağlandıkları ve kendilerini bu ailenin bir bireyi olarak görmeye başladıkları gözlemlenmiştir. Çocukların uyum süreçlerinde, yaşlarından kaynaklanan esneklik ve adaptasyon becerileri, bu bağlanmayı hızlandıran temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, sağlıklı bir aile

¹⁶⁰ Hacer Tekerci, “Çocuklar İçin Aidiyet Ölçeği: Geçerlilik Güvenirlilik Çalışması”, *Researchgate*, Sayı 37, (2023), 734-749.

ortamının, çocukların aidiyet hissi geliştirmeleri üzerindeki olumlu etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

KA-5: Oğluma diyormuş öğretmenini “ne yapıyorsun mutlu musun” diyormuş eski öğretmenini biliyordu, ben eskiden dernekte çalışıyordum “...ama günün birinde bir aile seçmem gerekiyordu, ben de anneşimi seçtim ben şimdi ailemle yaşıyorum” diyormuş.

KA-5: Üç tane çocuğumuz var, nasıl diyeyim; o bizim evin maskotu. O bizim evin neşesi, anneannesine veya babaannesine gidiyor benimki, tabii ki ev sessiz kalıyor, geliyor senin gözüne bakıyor, “bugün neden mutsuzsun sen, bugün neden üzgünsün, ben mi üzdüm seni böyle?” yani çocukla bizim aramızda kendi çocuklarımla kuramadığım bir bağ var, benim çocuğa ihtiyacım yoktu, çocuğun bana ihtiyacı vardı.

KA-10: Sen bize koruyucu anne olduğunu hissettirmedin, ablalarım, abilerim hissettirmedin, hiç koruyucu ailede gibi hissetmiyoruz kendimizi, bizim kendi ailemiz, büyük oğlum diyor ki; anne sen bir şey yapma dediğin zaman ben onu yaptığımda, mutlaka kötü bir şey başıma geliyor veya sen hissediyorsun diyor, ben diyorum ki; çünkü ben sizin annenizim, Allah annelere his vermiş bildiriyor bazı şeyleri baştan, mesela bir şey olsun mutlaka ben onu biliyorum, baştan olacağı zaman hissediyorum, aralarında hiç kıskançlık yok.

KA-5: Çocukların tepkileri, çocuklar daha çok istedi, ben dışarıdayken direkt oğlumu arıyorum, öz kızım da direkt onu arıyor, babası şehir dışından onu arıyor, geldiği zaman onunla yatıyor. Gidince mesela bir şey veriyorlar okuldan yemiyor, abisine getiriyor, mesela ben çikolata alayım paylaşır hemen üçe paylaştırır, hepsi öyle, yani asla bir kıskançlık olmadı. Oğlum bizim içimizde büyüdüğü için, bizim gibi oldu, altı aylıktı geldiğinde. Bizim huylarımızı aldı, bizden biri gibi davranıyor yani bizim zaten. Sadece doğurmadım ben onu, öyle diyeyim sadece doğurmadım.

2.5. TEPKİLERE RAĞMEN KORYUCU AİLELİK: AKRABALARIN TEPKİ VE DEĞERLENDİRMELERİ

Koruyucu ailelerin yanına yerleştirilen çocukların yaşamlarına dâhil olmaları, sadece ailenin değil, akrabaların da çeşitli şekillerde etkilenmesine yol açmaktadır.

Akrabalar, geçmişini bilmedikleri bir çocuğa nasıl tepki vereceklerini başlangıçta kestiremeyebilirler. Bu belirsizlik, zamanla olumlu ya da olumsuz tepkilere dönüşebilir. Akrabaların çocukla ilgili yaklaşımları, büyük ölçüde kendi eğitim düzeylerine, empati ve anlayış becerilerine bağlıdır. Hoşgörülü akrabalar, çocuğun yeni ortamına uyum sürecini desteklerken, daha az anlayışlı bireyler olumsuz bir atmosfer yaratabilir. Bu durum, koruyucu ailenin çocuğun çevresiyle olan ilişkilerinde denge kurma sorumluluğunu daha da önemli hale getirmektedir.

2.5.1. Aile İçi Olumlu Tepkiler

Koruyucu aile sistemi, toplumda farklı bilgi düzeylerine sahip bireyler tarafından çeşitli şekillerde algılanmaktadır. Bu konuda bilgi sahibi olanlar, sistemin çocuklar üzerindeki olumlu etkilerinin farkında olarak koruyucu aileleri takdir etmekte ve bu durumu değerli bir sorumluluk olarak görmektedir. Özellikle biyolojik çocuğu olmayan ailelerin yakın çevreleri, eve gelen çocuğu kendi torunları ya da aile bireylerinden biri gibi benimseyerek, bu durumu coşkuyla karşılamaktadır. Akrabaların, sanki yeni doğmuş bir bebek ailenin bir parçası olmuş gibi sevinç göstermesi, koruyucu aile sisteminin toplumsal boyutunu güçlendiren önemli bir unsurdur. Bu bağlamda, koruyucu ailelerin yakın çevrelerinden gördükleri bu tür destek hem ailelerin motivasyonunu artırmakta hem de sistemin toplumda yaygınlaşmasını teşvik etmektedir.

KA-6: Takdir eden çok fazla, bazen beni çok üzdüklerini bilen, okulda falan yaptıklarından, onlarla da konuşan çok oluyor, mesela hani üzmeysin, yapmayın, bak çok iyi bir aile, sizin geleceğiniz burası, bunu yapıp hayatınızla oynamayın, daha çok bu şekil konuşmalar var, çoğu da bilmiyor, çocuklar bana benzediği için açıklama gereği duymadım, çok yerde hiç kimseye açıklama yapmıyorum.

KA-8: Niye alıyorsun, bakıyorsun, hiç denmedi, çünkü herkesi hazırladık. Biz koruyucu aile olacağız, size anneanne diyecek, size hala diyecek, bütün etrafımız biliyordu, yani kızım geldiği gün bayram gibi, yani yeni doğmuş bebeği hani hastaneden getirirsin ya aynen öyle, yaş günleri, partiler falan bütün ailem...

KA-3: ...zaten herkes kabullendi, önce ben anlattım tabii ki yani böyle bir şey yapmaya niyetlendik biz, eşime de dedim, “Sizinde desteğinizi almak istiyorum” dedim aileme, tabii her şeyi açıkça konuştuk “Onlar da siz nasıl isterseniz öyle

yapın” dediler yani “Siz yeter ki mutlu olun, biz sonuna kadar destek oluruz” dediler. Kayınvalidem, kendi annem, amcaları, teyzeleri yani hepsi o kadar çok seviyor ki çok güzel gerçekten.

KA-7: Bizi destekleyenler hep oldu, ondan sonra biz de almak istiyoruz dediler, bizi teşvik ettiniz dediler, çok güzel yaptınız, çok büyük cesaret dediler, alan olmadı söyleyen çok oldu, ama biz de yapacağız böyle diyen çok oldu, yani yadırgayan, eleştiren hiç olmadı, herkes pozitif baktı, her şey çok güzel gelişti, yani hiç ben ters bir tepki kimseden almadım, çok şükür her şey yolunda gitti.

KA-14: Şimdi gelinler bile kızımı çok sevdi, oğlanları o kadar çok seviyor ki, kardeşim gibi diyor, bizde hiç özlük üveylik; “Oradan alındı, buradan alındı” ağzımızı o konuda hiç açmadık, bak şu anda bile konuyu açamıyorum anlatabildim mi.

2.5.2. Aile içi Olumsuz Tepkiler

Yakın akraba çevresinde, koruyucu aile sistemine yönelik olumsuz tepkiler arasında en sık karşılaşılan durum kıskançlık olmuştur. Koruyucu annenin, eve gelen çocukla ilgilenmesi ve bu ilginin doğal olarak çevresiyle olan ilişkilerinin yönünü değiştirmesi, bazı akrabaların tepkisel davranışlar sergilemesine neden olmuştur. Bu tür kıskançlık duyguları, özellikle koruyucu annenin zaman ve enerjisinin çocuğa yönelmesiyle, çevresindeki bazı bireylerde ilgi kaybı hissi uyandırmıştır. Ancak bu durum, zamanla ailenin ve çocuğun birbirine alışmasıyla dengelenmiş, ilişkilerdeki olumsuz etkiler büyük ölçüde azalmıştır.

KA-14: Çocuklarımin arasında değil de akraba arasında kıskançlık oldu, mesela yeğenlerim beni kıskandı; “Niye aldın, niye baktın, bizim sevgimizi ona akıttın” gibilerinden hala daha kıskançlıkları vardır. Bizim anne babamız bizi onun gibi büyük sevmiyor, onun gibi kolejlerde okutmuyor. O yazlıkta kışıkta, biz hiç böyle değiliz. O zengin hayatı yaşıyor. Zengin değiliz, yaşamayı bildikten sonra zengin gibi yaşanır.

KA-13: ..”sen nasıl bir annesin, bak abartma oğlun kıskanır seni” dediler, ben ise hiç öyle düşünmedim, gerçek bir kızım olsaydı, ben onu aynı şekilde sevecektim, sen bu kızı iki oğlundan daha fazla seviyorsun dediler.

2.6. ÇEVREDEN GELEN OLUMSUZ TEPKİLER

Aileye yeni katılan bir çocukla birlikte, koruyucu ailelerin çevreleriyle daha sık iletişim kurmaları kaçınılmaz hale gelmektedir. Ancak, çevrenin dini yaşayış tarzı ve anlayışında, ailenin tutumlarına veya çocuğun aileye katılımıyla ortaya çıkan değişikliklere yönelik farklılıklar algılandığında, bu durum tepkilere neden olabilmektedir. Çevredeki bireylerin dini hassasiyetlerinin ya da değer yargılarının ailedeki değişimlere uygun olmadığını düşündükleri takdirde, tepkilerini açık ya da dolaylı davranışlarla ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Bu tür durumlar hem aile hem de çocuk açısından duygusal bir yük oluşturabilmekte ve tarafların ilişkilerinde gerilim yaratabilmektedir.

2.6.1. Başkasının Çocuğuna Bakma

Koruyucu aileler, çevreden gelen eleştirilerle sıklıkla karşılaşmış, özellikle “kendi biyolojik çocuğunuz yokken neden başkasının çocuğuna bakıyorsunuz?” gibi sorgulamalarla karşı karşıya kalmışlardır. Bazı aileler, bu eleştirileri ağır ve haksız bulmuş, başkalarının çocuklarına duyulan merhametin sorgulanmasını yadırgamıştır. Ancak koruyucu ailelerin önemli bir kısmı bu eleştirileri insani perspektiften anlamlandırarak cevaplandırmıştır.

Onlara göre, mağdur durumda olan ve mağduriyet sebebi ne olursa olsun her çocuğa yardım etmek, Allah’ın yarattığı bir kul olarak ona merhamet göstermek dini bir sorumluluk ve insanlık vazifesiydi. Aileler, kendilerinin de hayatlarında merhamet bekledikleri anlar olabileceğini belirterek, başkasına merhamet göstermenin Allah’ında onlara merhamet edeceğine inanmaktadır.

Bazı koruyucu aileler, bu sürecin sadece çocuğun değil, kendi hayatlarının da olumlu yönde değişmesine vesile olduğunu ifade etmişlerdir. Sürekli sağlık problemleri yaşayan aile bireyleri, çocuğa bakmaya başladıktan sonra kendilerinde fiziksel ve psikolojik olarak iyileşmeler gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, koruyucu ailelik yapmanın, ailelerin yaşamlarına manevi ve duygusal anlamda büyük katkılar sağladığını ortaya koymaktadır.

KA-8: Benim arkadaşlarımsa hep dediler, elalemin çocuğunu niye bakıyorsun, niye aldınız, helal değil, mahrem ama koruduktan sonra niye olsun ki, kendi çocuğumda sonuçta korunuyor. O da korunur, yani erkek olsa tamam, ben belki benim açık durmam hatta, ama erkek değil kız.

KA-4: Bir kişi dışında herkes karşı çıktı, tepkili davrandı; “Senin çocuğun var alemin bakmadığını sen mi bakacaksın?” dediler.

2.6.2. Keyfi Bozmak, Başa Dert Almak

Koruyucu ailelerin karşılaştığı bir diğer yaygın eleştiri, özellikle annelerin, hayatlarının en rahat dönemlerinde neden başkalarının ilgilenmediği, sevmediği hatta zarar verdiği bir çocuğun sorumluluğunu üstlendikleri olmuştur. Bu eleştiriler, çoğu koruyucu aile tarafından anlayışla karşılanmakla birlikte, çocuğun hayatlarına kattığı olumlu etkiler sebebiyle önemsenmemiştir. Koruyucu aileler, çocukların kendilerine verdiği manevi tatminin, hayatlarına kattığı pozitif duyguların ve anlamın bu eleştirilerin önüne geçtiğini vurgulamışlardır. Birçok aile, çevreden gelen eleştirilerin kendilerini kararlarından caydırmadığını, aksine yaptıkları işin doğruluğuna olan inançlarını pekiştirdiğini ifade etmiştir. Bu durum, koruyucu ailelerin kararlarının ne kadar bilinçli ve kararlı olduğunu göstermekte, çocukların aileler üzerindeki olumlu etkilerinin altını çizmektedir.

KA-2: Arkadaşlarımız, komşularımız çoğu desteklemedi, mesela yaşlılar torunları var balkondan bana bağıyorlar, “Başına dert niye arıyordun?” öyle diyen de oldu, akraba çevremiz kesinlikle sahiplendiler, öz gibi hiçbir farkı yok yani, çünkü onlarla büyüdü.

KA-3: Daha düşünce aşamasındayken, bir arkadaşım; “Artık emeklilik yaşın geldi, tam rahata erdin gezeceksin, tozacaksın, bir çocuğun sorumluluğu zor, çünkü bütün hayatın ona endeksli olacak” dedi, “Senin yerinde olsam almazdım” dedi.

KA-8: Hiç kimsenin düşüncesini önemsemiyoruz, çünkü biz ailece karar verdik, eleştiri: “Çocuğunuz var, rahatınızı bozdunuz”.

KA-1: “Rahatınızı kaçırdınız, niye bu çocuğu aldınız?” diyen yakın akrabalarımız oldu, “Şimdi her şeyi hallettin, bu çocukla hasta olursan” dedi yakın çevrem.

KA-14: Eleştirenler oldu, niye aldın, niye keyfini bozdun.

2.6.3. Mahremiyet; Sorunlar ve Çözüm Stratejileri

Görüşme yaptığımız ailelerin tümünde, mahremiyet kavramının bilindiği ve bu konuda belirli bir hassasiyetin olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, namahrem olma olgusuna verilen anlam ve bu konuda sergilenen tutumların her ailede farklılık gösterdiği dikkat çekmiştir. Bu durumun dini boyutu, aileler üzerinde belirgin bir etki yaratmakta ve kimi zaman bu hassasiyet, ailelerin yakın akraba ve arkadaş çevrelerinde eleştiri konusu olabilmektedir.

Özellikle eve gelen çocuğun erkek olması durumunda, çocuğun buluğ çağına ulaştığında annesine ve evde bulunan kız çocuklarına namahrem olacağı, aynı şekilde, kız çocuğunun ise buluğ çağına erdiğinde babaya veya evde bulunan erkeklere namahrem olacağı düşüncesi, ailelerin yaşam düzenine dair dini kaygılar yaratmaktadır. Bu durum, evdeki yaşamın tesettür kurallarına göre düzenlenmesini gerektirebilir. Ancak, bazı aileler bu kuralı farklı dini yöntemlerle çözmeye çalışırken, diğer ailelerin bu konuda daha esnek davrandığı gözlenmiştir. Bu farklılıklar, mahremiyet kavramının dini boyutuna dair algı ve uygulamaların aileden aileye değiştiğini ve bu durumun hem aile içi ilişkilerde hem de çevresel tepkilerde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

KA-13: Ben şunu fark ettim ki; herkes koruyucu ailelik yapamayacağını anladım, arkadaşlarım, çevremdekiler ama sen dini boyutu biliyor musun neden evlatlık aldın, Rabbim bana nasip etti ve aldım, ben şanslı olarak görüyorum kendimi; “Sen o çocuğu nasıl koruyup kollayacaksın?”.

KA-1: Bir de “Hem ileride ne olacak bu çocuk, size namahrem olacak, dini açıdan?” Onu söyleyen çok oluyor, ilerisini Rabbim bilir, dedik hep, gaybı Allah bilir, hiçbir şeyin garantisi yok, yaşayacağız, yaşamayacağız, onun buluğ çağı geldiğinde olacağım olmayacağım. Eğer yaşarsak da o 12 yaşında olsa, ben 60'lı yaşlarda olacağım.

KA-12: Eleştiren olur olmasına da dışarıya ben kimseyi konuşturmak istemem, beni tanıyan benim akrabalarım benim çocuğumun ailemin nasıl olduğunu zaten tanıyorlar, o konuda kimse bizi eleştiremezler, biz aile olarak dışarıda mesela yeğenlerim var yetişkin büyük benim büyük oğlum yanında olan da bunlarda bu

küçüğünden değil de büyüğünden daha çok çekinirler. Mesela bir yerde erkeklerle konuşmayasınız, gezmeyesiniz, abilik yaparlar, onlar da çekinirler ondan, sonra yakanızı böyle açıp gezmeyin, bacağınız böyle gezmeyin ayıptır, kimseyle konuşmayın, bak herkes kandırır, böyle yaparlar diye benim çocuklarım akıl verirler, çekinirler bu küçüğünden değil büyüğünden çekinirler, kızım hem sever hem de tırsar.

Koruyucu aileler, gönüllü olarak bu sorumluluğu üstlendiklerinde öncelikli motivasyonlarının çocuğun geleceğine katkıda bulunmak olduğu görülmektedir. Mağdur bir çocuğu gördüklerinde akıllarında ilkin onun ihtiyaçlarını karşılamak, ona huzurlu, güvenli bir ortam sunmak, vatana millete ailesine hayırlı bir evlat olmasını sağlamaktır. Namahrem olma sorunu, ailelerin dini ve toplumsal hassasiyetleri arasında yer alsa da, ailelerin bu konuda kendi gelenek ve göreneklerinden ve dini inanışlarından hareketle çeşitli çözüm yolları geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Onlar için asıl önemli olan, çocuğun güvende hissetmesi ve ihtiyaçlarının sevgi dolu bir şekilde karşılanmasıdır.

2.6.3.1. Rol Model Olmaya Çalışmak

Koruyucu ailelerden bazıları, çocuğun hayatına dokunmanın sağladığı büyük fayda ile mahremiyet konusunu kıyasladıklarında, mahremiyetin önemini bilmekle birlikte, merhametin ve çocuğa sağlanan desteğin daha öncelikli olduğunu düşünmektedirler. Bu aileler, kendi kültürel ve dini değerlerini göz önünde bulundurarak, sorumluluklarına emanet edilen çocuğun yanı sıra kendi çocuklarını da mahremiyet konusunda eğitmiş ve bu konuda tüm aile fertleri hassasiyet göstermeyi tercih etmişlerdir. Bu yaklaşım, hem çocuğa sağlıklı bir yaşam ortamı sunma hem de mahremiyet ilkelerine bağlı kalma çabasını yansıtmaktadır.

KA-14: Baba zaten kendini bilen bir insan koruyor, kızım da koruyor, biz dikkat ediyoruz kızıma babanın yanında soyunup giyinmeyeceğini, hiç öyle bir şey görmedik, nelerin günah olduğunu söylüyoruz, akli yettiğince anlatıyoruz ona, korunmasını biliyor, o yönden mahremiyet olarak işte takılmadım, vallahi ben onu evlat olarak görüyorum, ona bakarsan damat da yabancı ama ben onu oğlum diye seviyorum ona oğlum diyorum.

KA-1: Emzirirken kişinin alması çok mantıklı, tam olarak bu problemi çözmüş değiliz ama işte yaştan kurtaracağımı düşünüyorum, menopoza girdim, zaten fiziksel olarak yaştan bir de çok eski zamanlarda okuduğum bir kitapta evde çalışanlarda mahremiyet var, ama evde çalışıyor, senin yanında yardımcın erkek, kollar şu kadar açılabilir falan böyle dinimizde, böyle kolaylık var, vakti geldiğinde de onu arayacağım, evde yaşayana kolaylık var, öğreteceğiz bizim niyetimiz öyle, kendisi her şeyi öğrenecek dinimizde, biz ailesinin, gerçek ablası olmadığını öğrendikten sonra da, o da kendini koruyacak zamanı gelince, zaten o bize emanet, 10 yıl belki benle kalmayacak, emanet, bizim derdimiz onun hayatını kurtarmak, derdimiz onun hayatının önde gitmesi, hayata ayak uydurması, çünkü bu tür çocuklar geriden başlıyor, doğar doğmaz diğer akranlarına göre suça meyilli, potansiyel bir insan oluyor kurumdakiler.

KA-14: İki oğlum vardı, bunlara yabancı olur, namahrem dediler, evlilik düşer, yarın birbirlerini severler gibi, hiç öyle bir durum olmadı, abi-kardeş gibi ne ondan ne ondan tepki geldi, hiç hala bile ben abisine gönül hoşluğu ile bırakırım orada kalır, yeğenlerine bakar içli dışlıdırılar, ne gelinin aklına kötü bir şey gelir biz öyle bir aile değiliz, herkes sınırını bilir, kızım da abisi eve gelecek ne uygunsuz elbise giyer, kendi de çok hanımdır, bacağı açık giymez, uygunsuz hareketler yapmazlar, el hareketi bile yapmazlar, korkmadım hiç, çocuklarım maşallah taşkınlık yapmazlar.

KA-13: Sonuçta benim öz kızım da olsa abilerinin yanında nasıl giyineceğini, oturup kalkacağını zaten öğretecektim ben ona, bu da aynı şey, ben onu normal sıradan yetiştiriyorum kızımı diyorum, abilerin yanında sakın ha iç çamaşırınla durmayasın zaten kendisi çok dikkat ediyor ben öyle yetiştiriyorum onu, ben öz çocuklarıma demiyorum, bu sizin kardeşiniz odasına girmeyin, ben kızımı koruyorum, mahremiyeti ona öğretiyorum, etrafımdaki insanlar bizimle beraber.

2.6.3.2. Süt Annelik

Bazı aileler, dini açıdan mahremiyet sorununu fıkhi hükümlere dayanarak çözme yoluna gitmişlerdir. Koruyucu aile hizmetine alınan çocuk süt emme çağında ise, emziren kadın ve eşinin süt çocuğu olarak kabul edilmesi, mahremiyetle ilgili dini sakıncaların ortadan kalkmasını sağlamaktadır. Aileler, mahremiyet sorununu dini merkezli çözümlerle giderdiklerinde, bu konuda yaşadıkları tedirginlikleri geride bırakmakta ve gönül rahatlığıyla koruyucu annelik veya koruyucu babalık yapabilmektedirler. Bu fıkhi hükmü bilen aileler, kendi aile yapıları içerisinde süt bağı kurarak hem dini hassasiyetlere uygun bir çözüm üretmiş hem de çocuğun ailenin bir parçası olarak huzurlu bir ortamda büyümesine katkı sağlamışlardır.

KA-5: Dini açıdan evlatlık edinmek yok dediler, ama çocuk o kadar bana muhtaçtı ki, hiç düşünmedim onu, sonradan aklıma geldi o, gerçekten düşünemedim, esas öyle olması lazım. Allah düşündürüyor, ben yaşıyorum dört dörtlük tamam elhamdulillah her şeyimi, ama kıyamadım ona, bir de ablamın kızına süt verdim, ben onun teyzesiyim zaten bana namahrem değil.

2.7. BAKIM SÜRECİNDE ETKİN DEĞERLER

Görüşme yaptığımız on dört koruyucu ailenin farklı kültürel yapılarından bağımsız olarak, çocuklarını yetiştirme konusunda önem verdikleri ortak değerler arasında ahlaklı olma, eğitilmiş bireyler yetiştirme ve iyi bir insan olma gibi unsurlar öne çıkmıştır. Aileler, bu değerlerin çocukların gelecekteki hayatlarına yön vermede büyük katkı sağlayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, çocukları bu doğrultuda yönlendirme çabalarının ailelerin temel önceliklerinden biri olduğu gözlemlenmiştir.

Özellikle eğitime fazlaca önem veren bazı aileler, çocuk için sağlanan maddi ödeneği biriktirerek ileride eğitim masraflarında kullanılmak üzere sakladıklarını belirtmişlerdir. Eğitimin, çocuğun hayatına olumlu katkılar sağlayacak diğer tüm değerleri kapsayıcı bir unsur olduğunu düşünen ailelerin bu yaklaşımı, koruyucu ailelerin çocukların uzun vadeli refahına odaklandıklarını göstermektedir.

Koruyucu aileler, çocukların iyi bir eğitim almalarının, ahlaklı bireyler olarak yetişmelerinin ve iyi bir insan olmalarının, onların 18 yaşından sonra bağımsız bir yaşam

sürdürebilmeleri ve kendi ayakları üzerinde durma becerilerini kazanmaları için temel bir gereklilik olduğunu düşünmektedirler. Bu anlayış, ailelerin çocukları geleceğe hazırlarken hem akademik hem de kişisel gelişimlerini öncelik verdiğini ve çocuklara sağlam bir karakter kazandırmayı hedeflediklerini göstermektedir. Böylelikle, koruyucu ailelerin çocukların yalnızca mevcut sorunlarına değil, aynı zamanda gelecekteki yaşamlarına yönelik kalıcı çözümler sunmaya çalıştıkları görülmektedir.

2.7.1. Ahlaklı Olması

Koruyucu aileler, çocuğun hem aile içinde hem de sosyal çevresiyle uyumlu bir birey olabilmesinin, ahlaki değerleri benimseyip bu değerleri yaşamasıyla mümkün olacağına inanmaktadırlar. Aileler, çocuğa doğruyu yanlıştan ayırma yetisini kazandırmak, empati geliştirmesini sağlamak ve toplumsal kurallara saygılı bir birey olarak yetiştirmek için ahlaklı olmayı temel bir değer olarak görmektedir. Bu ahlaki altyapının, çocuğun hem kişisel gelişimine hem de toplumsal hayatta başarılı bir birey olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KA-1: Ahlaklı olması, eğitilmiş olmasından ziyade iyi bir insan, maneviyatlı ama ilk önce ahlaklı olması.

KA-1: Vallahi benim eşim beş vakit namazını kılan birisi, kendisi onu camiye de götürür yanında, namaz da kıldırır, mesela oturarak su içmeyi öğretir, çok şey öğretir ona, eğitimine de 3 yıldır anaokuluna gidiyordu, birinci sınıfa başlayacak eğitimine.

2.7.2. Eğitilmiş Olması

Koruyucu ailelerin, yanlarına aldıkları çocukların eğitimine büyük önem verdikleri ve çocukların bireysel hikayelerine ve öğrenme kapasitelerine uygun eğitim modelleri seçtikleri gözlemlenmiştir. Her çocuğun geçmişine özgü deneyimleri dikkate alan aileler, çocuklarının eğitim yoluyla vatanına ve ailesine hayırlı bir birey olacağına dair güçlü bir inanç taşımaktadır.

Çocukların eğitim başarılarını arttıran faktörler, çocuğun ruh sağlığına ve hayatındaki maddi manevi ihtiyaçlarının doyumu ile doğru orantılıdır. Bu etkin faktörler çocuğun bir yerde sabit yaşaması, eğitimi önemseyen bir ailesinin olması, dışarıda

kendisine değer veren arkadaşlarının olması, okulunu, öğretmenlerini sevip düzenli gitmesi sayılabilir.¹⁶¹

KA-1: Eğitim için onu önce 3 yıl anaokuluna gönderdik, yaşlı anne olduğum için 3 buçuk yaşında anaokuluna gönderdik, iyi bir eğitim alması gerektiğine inanıyorum, temelinin kuvvetli olması lazım, algıları açık bir çocuk, almaya müsait, biz de evde boş geçmesin, çizgi film, şarkı, türkü, çok meraklı, anaokuluna hemen verdik, 3 buçuk yaşında verdik okula. İyi bir eğitim alması gerektiğine inanıyorum. Eğitimle bir yere gelecek, manevi değerleri de olacak, çift taraflı etmeye çalışıyoruz.

KA-4: Özellikle eğitime, çünkü eğitilmiş olan kişinin her şeye sahip olacağını düşünüyorum.

KA-7: Yani eğitim tabii ki, her zaman eğitim önemli, ama tabii ki dindar bir insan da olsun, yani sonuçta vatana, millete hayırlı bir evlat olsun, başka ne isteriz ki? Ama ne meslek olursa olsun, yeter ki faydalı olsun, iyi bir insan olması kesinlikle çok önemli, tabii ki hepsi var işin içinde, dindar iyi bilgili bir insan olması.

KA-3: Ama eğitime de önem veriyoruz, okulu değiştirdik mesela, bir de okuyordu, tekrar bire başlayacak.

2.7.3. İyi İnsan Olması

Koruyucu ailelerin büyük bir çoğunluğu, çocuklarını yetiştirirken onların "iyi insan" olmalarını en önemli hedef olarak belirlemektedir. Aileler, iyi insan olmanın, ahlaklı bir birey olmayı, çevresine duyarlı davranmayı ve topluma katkı sağlamayı içeren tüm değerleri kapsadığına inanmaktadır. Bu inanç doğrultusunda, çocuğun öncelikle kendisini tanıması ve sevmesi gerektiği, ardından ailesine, çevresine, vatanına ve milletine sevgi ve fayda sağlayacak bir birey haline geleceği vurgulanmıştır. İyi insan olmanın çocuğun yaşamındaki her alanı olumlu etkileyeceğine dair güçlü bir güven, ailelerin çocuk yetiştirme yaklaşımını şekillendirmiştir.

KA-5: Öncelikle iyi bir insan olmasını, dindar olmalı yani hafız olacağım diyor şimdiden, biz ailecek hepimiz imam hatip mezunuyuz, onu da şimdiden İmam Hatip'e hazırlıyoruz, belli onun gideceği okul, ama çok zeki o kadar zeki ki; Ayetel

¹⁶¹ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 128.

Kürsiyi 4 yaşında ezberledi, onu ben hafızlığa hazırlıyorum, yani iyi birisi de olursa, merhametli dindar biri olursa, iyi bir vatansever olursa, yani çocuğa ben onları verebilirim, kendisi zaten kolayca hayatını çizer ondan sonra.

KA-9: İlk önce iyi bir insan, ahlaklı tabii ki okumasını da isterim, elimden geldiği kadar okuturum.

KA-10: Ne bileyim, iyi bir insan olsun, devletimize, milletimize, insanımıza, okuyup başarılı birisi olsun isterim.

KA-14: İyi bir vatandaş olmasını isteriz, Türkiye'miz için düşmanlara kalmasın, en önce vatan için olsun her şey, dindarlıkta önemli tabii ki, ikisinin bir arada olmasını isterim.

KA-3: İyi bir insan olması hepsini kapsar, bence iyi insanlar böyle olur, iyi insanlar sevilir.

2.8. RİSK VE TEHDİTLER

Kurum bakımı ile koruyucu aile bakımı, çocukların fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimleri üzerinde farklı etkiler bırakan iki ayrı bakım modelidir. Özellikle bebeklik döneminde kurum bakımına alınan çocuklarda sıklıkla görülen “kurum hastalığı” ya da “anne yoksunluğu sendromu”, çevreye ilgisizlik, fiziksel gelişimde gerilik, tuvalet eğitimi ve yürüme gibi temel becerilerde gecikmeler gibi olumsuz semptomlarla kendini göstermektedir. Uzun süreli kurum bakımında kalan çocuklarda bu tür sorunların yetişkinlik döneminde de devam ettiği bilimsel olarak ortaya konulmuştur.¹⁶²

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların ise kurumda geçirdikleri süre, bakım sırasında maruz kaldıkları ilgi ve sevgi düzeyi, aileye katıldıkları yaş gibi faktörler, çocukların gelecekteki fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerini doğrudan etkilemektedir. Koruyucu aile modelinde, birebir sevgi ve ilgiye dayalı aile ortamı, çocuğun yaşadığı olumsuzlukların rehabilitasyonuna katkı sağlamak ve sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmasını desteklemektedir.

¹⁶² KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 113.

2.8.1. Küçük Çocukların Gelişimi

Bebek ve küçük çocukların anne babalarından ayrı yaşamak zorunda kaldıkları zaman gelişimsel gecikme, fiziksel gecikme, bağlanma gelişimi, beyin hücrelerinde küçülme (Nöral Atrofi) gibi riskleri taşımaktadırlar. Araştırma sonuçlarına göre bu tip çocuklarda psikolojik problemlerinin görünmesinin yüksek olduğu ve uyaran eksikliği sebebiyle otizm benzeri davranışlarının da görüldüğü belirtilmiştir. Çocuğun süreklilik gerektiren doğrudan güvenli bağlanma ilişkisi kuramamasıyla yaşadıkları ihmalin şiddet ile eşdeğerde olduğu tespit edilmiştir, özellikle beyin gelişimin en hızlı olduğu dönemin 0-3 yaş olduğudur.¹⁶³

KA-7: Tabii ki korkuları olan bir çocuktü, bir ses duyduğunda hemen yüzünü eliyle kapatıyordu, bu hareketi neden yapıyor çok merak ediyordum, ama sonra anladım ki, o sestten korktuğu için yapıyor, kolay olmadı birbirimizi tanımamız da kolay olmadı ama sonrasında birçok şeyi, hepsini hallettik çok şükür, şu anda benim çocuğumdan farkı yok, hasta olduğunu söylüyorlardı zaten,

KA-1: Bakımda yetersiz değildim ama uykularında uykum bölündüğü zaman problem oluyordu, o zaman da ağlarsa çocuklarım bakıyordu gecenin bir bölümünde ben 3 yaşına kadar, bir de ağlayan çocuk niye ağladığını bilmiyoruz, korkuları vardı, korkuyorum, korkuyorum diye ellerini yüzüne götürürdü, tabii anlatamıyor derdini, orada bir şey var, dede geldi, bilmem ne biz de diyoruz ne oluyor çocuğa, gece uykuları olmayan bir çocuktü, zorluyordu bizi bebekken, zor, hele de destek yoksa zor.

2.8.2. Çocuklarda Öğrenme Zorlukları

Her doğan çocuğun eğitim alabilmesi onun en doğal hakkıdır. Kimliğinin gelişmesi, sosyalleşmesi, toplum içinde farklı bireylerle iyi ilişkiler içinde ve iletişim halinde olması, belli değerler ve sorumluluklarla yaşayabilmesi, çevresiyle uyum sağlayabilmesi açısından eğitime ihtiyacı vardır. Fakat dezavantajlı çocuk grubunda olanlar için eğitime erişmek ve devamını sağlamak diğer sağlıklı çocuklara göre daha zor olabilmektedir. Bu

¹⁶³ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 121-124.

sebeple bu özelliklere sahip çocukların durumları öğretmenlerine bildirilmeli ve öğretmenlerinin problemleri çözme becerisine sahip olmaları gerekmektedir.¹⁶⁴

Travmatik bir geçmişe sahip çocukların, özellikle aile içindeki olumsuz koşullar nedeniyle ciddi biyolojik ve psikolojik zararlarla karşılaşma riski oldukça yüksektir. Anne-babanın uyuşturucu ya da alkol bağımlılığı, özellikle annenin hamilelik döneminde zararlı maddeler kullanması, doğan bebekte hem beyin hem de fiziksel gelişim üzerinde kalıcı etkiler bırakabilmektedir. Bu tür koşullarda dünyaya gelen çocuklar, ilerleyen süreçte öğrenme güçlükleri ve davranışsal sorunlar yaşayabilirler.

Ayrıca, sürekli ihmal ve istismar ortamında büyüyen çocukların, duygusal ve zihinsel olarak örselenmeleri, onların akademik başarılarını ve sosyal hayata uyumlarını olumsuz etkilemektedir. Görüşme yapılan koruyucu aileler, bu durumun somut etkilerini birebir tecrübe ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu çocukların rehabilitasyon sürecinde, sevgi dolu bir ortam ve bireysel ilgi, yaşadıkları travmaların etkilerini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır.

KA3: Bize geldiğinde 4. okuluydu, okuması çok kötüydü, çok geriydi, sanırım geçiş dönemlerinde boşluklar olmuş, bazı harfleri öğrenememiş, sayı saymayı bilmiyordu, ona kadar zor sayıyordu, renkleri bilmiyordu, yeşili bilmiyordu, onu da trafik lambalarında öğrendim, tesadüf, havuza götürüyorum kursa, hangisinde geçiyoruz derken anladım, yeşili bilmediğini, oyun hamuru alıp oyunla öğrettik.

KA-7: Çocuk 7 yaşında bana bir gün dedi ki anne bana gülmeyi öğretir misin, çünkü gülerken ağzı yamuluyor çocuk farklı davranışlarda bulunuyordu, nasıl öğretebilirsin şimdi, yok hep aynı, bak otururken kendini bir aynada izle büyük boy bir aynamız vardı, hemen kendini topluyordu orada kendini gördüğünde. Çocuk kaşık kullanmasını bilmiyor, yemin ederim çocuk solak biz bunu sonradan fark ettik, sağla beceremiyor çocuk, dedim ki bir de sol elini kullan bakalım ne değişecek, meğer solak... yazı, kalem tutmasını bilmiyor.

¹⁶⁴ Hatun Taş Delen, Menşure Turhan, Miyase Erikçi, Seçil Özkan, “Okullardaki Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklar Proje Grubu”, *Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeler*, Konya 2014.

2.8.3. Çocuklarda Görülen Davranış Bozuklukları

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların, önceki yaşamlarında maruz kaldıkları olumsuz olaylar nedeniyle yoğun korku, kaygı ve endişe duyguları yaşadıkları görülmektedir. Bu duygusal travmalar, çocukların davranışlarına yansımakta ve çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Çocuklar, yaşadıkları bu travmalar nedeniyle bazen sebepsiz yere ağlama krizleri geçirebilir, bazen de şiddet eğilimi gösterebilirler. Bunun yanı sıra, bazı durumlarda olaylara karşı aşırı duyarsızlık sergileyebilir ya da kontrol edilemeyen öfke nöbetleri yaşayabilirler. Bu tür davranışlar, çocuğun geçmişte yaşadığı olumsuz deneyimlerin bir yansımasıdır ve çoğunlukla onların güvenli bir ortamda bulunmadıklarına dair hislerinin dışavurumudur. Bu noktada, koruyucu ailelerin sabır, anlayış ve sevgi dolu yaklaşımları, çocukların travmalarını atlatmalarında ve güven duygusu geliştirmelerinde kritik bir öneme sahiptir. Koruyucu aile süreci, çocuğun duygusal ve davranışsal iyileşmesi için bir rehabilitasyon zemini oluşturur.

KA-3: İlk başlarda çok uyumluydu kızım, tekrar yurda dönme psikolojisi ile geliyor, sonra karakteri ortaya çıkıyor, biz büyük sorunlar yaşamadık, inatçılık vardı, üvey anne şiddeti görmüş, anladığım kadarıyla psikolojik baskı da görmüş, hem fiziksel hem psikolojik, bazı şeyler yaşamış çocuk, annesini özlediğini hep söylüyordu, sadece gece tuvalete kaldırım dediler, altına yapma alışkanlığı varmış, ben iki saat arayla uyandırıyordum, ama o da uykusuz kalıyordu, sonra düzeni oturttuk ama çocuğun üzerinde psikolojik bir baskı vardı, ben de olabilir, makine burada açıyoruz, yıkıyoruz, oyun oynarken kaçırıyordu, söylemek istemiyordu, önemli değil, yıkarız, kızmıyorsun değil mi diyor bana, hayır niye kızayım, küçükken bende böyle yapıyordum derdim, böyle konuşa konuşa şu an minimuma indi, dün gece tuvaleti gelince beni uyandırdı, ben öyle söylemişim beni uyandır diye, yavaş yavaş kırdık onları.

KA-6: Mesela şimdi abla 4 yıldır yoktu rahatlardı. Okul bitti, geldi, baktığım kızım da ister istemez biraz kıskançlıklar başladı, hiçbir şey yapmazsa o ayakkabılarına çok özenir, ayakkabısına basıp kirletiyor, o bağırıldığı zaman zevk alıyor, ayakkabım kirlenmiş dediğinde kıskanıyor, bariz kıskanıyor yani, yeri geliyor eşyalarını çalıyor, kırıyor, atıyor, dokunuyor, saçıyor, yapıyor yani çünkü o da onun canını

öyle yakıyor, çünkü o benim kızım biliyor onu paylaşmak istemiyorum, oğlum da yok o duygu da kızda var hiçbir şey yapmazsa niye kızılıyorsa onu yapıyor, yapmadım diyor. Sonra ama bıyık altından da gülüyor.

2.8.4. Çocuğun Aileye Bağlanabilmesi

Çocuğun yeni bir aileye yerleşmesi, geçmişteki tüm alışkanlıklarını ve yaşam tarzını yeniden şekillendirmesini gerektirebilir. Yeme alışkanlıkları, uyku düzeni, giyim tercihleri, ilgi alanları, merakları ve duygusal tepkileri, yeni ailesinin düzeni ve değerleri doğrultusunda değişim gösterebilir. Bu süreçte çocuk, yeni kurallar ve beklentilerle karşılaşarak hem duygusal hem de sosyal açıdan bir uyum sağlama çabası içerisine girer.

Yeni bir ortamda çocuk, sevgi ve güven ilişkilerini yeniden inşa etmeyi öğrenmek durumundadır. Kime saygı göstermesi gerektiğini, kimlerle nasıl konuşacağını, duygularını nasıl ifade edeceğini ve yeni yaşamına nasıl uyum sağlayacağını, zihninde adeta yeniden kodlaması gerekir.

Bu uyum süreci, çocuğun travmatik geçmişine ve önceki yaşamındaki alışkanlıklarına bağlı olarak zaman alabilir. Koruyucu ailelerin sabırlı ve tutarlı yaklaşımları, bu dönüşümde kilit rol oynar. Sevgi dolu bir ortamda, çocuk yavaş yavaş kendini güvende hissetmeye başlar ve yeni ailesiyle bağ kurarak, sağlıklı alışkanlıklar ve davranışlar geliştirebilir. Bu süreç, çocuğun hem duygusal hem de sosyal açıdan iyileşmesine önemli katkılar sağlar.

Kurum bakımından sonra koruyucu aileye alınan çocuklarda ilkin bağlanma bozuklukları görülse de her şeye rağmen kendilerine bakan anne babaya ve onların biyolojik çocuklarına zamanla uyum sağlayıp bağlandıkları görülmüştür. Hatta bakıma alınmış küçük çocuğun koruyucu ailesine bağlanması ile biyolojik çocuğun ailesine bağlanması arasında hiçbir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütünü ile Birmingham Üniversitesi'nin 2002-2003 yılları arasında Türkiye'nin de içinde bulunduğu bir araştırma sonucunda 3 yaş ve altı olan hiçbir çocuğun kendisiyle birebir ilgilenecek kişi olmaksızın kurumda kalmaması gerekliliğinin önemi vurgulanmıştır.¹⁶⁵

¹⁶⁵ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 124

KA-12: Kızım konuşmuyordu, yaklaşmıyordu, diğer kız (önceden baktığı kız) da onları yaşamadım. Ama bununla yaşadım, bu da normal, çünkü bunun yaşı büyük, küçük olsa bunun bir küçüğü var koruyucu ailede, o biraz küçük, o daha yaklaşım şey yapıyor, onu mesela kucağına alabiliyorsun, öteki erkek kardeşi, ama benim kızım öyle değil, içine çok kapalı her şeyi anlatıp böyle rahatlayacak bir çocuk değil ki paylaşayım, hani benim ailem benim durumum böyleydi işte, zaten böyle şeyler anlatıyorsan daha çok üzülüyorsun, daha çocuğu bağrına basmak istiyorsun, yani bu sıkıntıları yaşamış etmiş ben de çok çocuğa yaklaşamıyorum, çocuk serin serin şey yapıyor, ilk geldiği dönemlerde konuşamıyoruz, annesinin yerine koyamıyor, anne başka, yabancı, ne bileyim..

KA-8: İlk çocuğumu 8 aylıkken aldım. Onda hiç sıkıntı yaşamadım. İlk beni gördü benim öz oğlum gibi bağlanma problemleri yaşamadık. Üç yıl sonra abisini aldık, abisi üç yaşındaydı. İki yıl sonra da ablasını aldık şu an kızım 9 yaşında. İki farklı koruyucu ailede yaşadktan sonra bize geldi, onunla sıkıntı yaşıyoruz çok ciddi olmasa da, kızım kardeşlerini kıskanıyor.

KA-3: İmkânı varsa bir çocuğun anne babası olması onunla ilgilenmesi ona cenneti vermek gibi bir şey, hemen benimsedi kızım, benim evim, bizim araba, benim odam, beni paylaşmak istemiyor. Arkadaşına yardım edeyim, pantolon düğmesini açayım dedim, o kendisi yapabilir dedi,

KA-10: Şu anda çok çok mutlu, huzurlu, yani ne bileyim, ikimiz oturuyoruz dua okuyoruz, masaya oturup pirinç koyarız bir kaba, tuz koyarız, çünkü anneciğim der bunları da tuzları boşaltalım bereketini arttırsın, güzel şeyler yani bir çocuğun bunları yapması çok güzel, her konuda güzel yetişiyorlar, ben çocukları aşırı seviyorum, sizin çocuğunuz da gelse, benim arkadaşlarımla çocukları gelse yemedikleri yemekleri benim evde yerler, bana gelen çocukların hiçbirisi gitmek istemez ben çocukları çok seviyorum, yani bana şey diyor büyük oğlum; senin kalbin çok büyük sen başkasın diyor bana.

KA-10: Benim çocuklarımı aynı eski zaman çocukları gibi yetiştiriyorum ben, hayır asla hiç kavga olmaz, süper, hep gülüyoruz hatta gülünce de babası geçen gün diyor yeter artık uyusun, çocuk değilsin yani ben de diyorum ki bu mutluluğun belirtisi diyorum bizde çocuklarla gülme deyince daha çok gülerdik, oğlum

diyorum uyuyun artık gülmeyin, baban diyorum daha çok gülüyorlar, ben doğrusunu istersen kıza özendiğim oldu, ama sonra Allah'ım affet beni diye dua ettim, hani içimden ikinci kız olsa diye geçirdiğim için dedim, inanın üç erkek çocuğum yani bir tanesini 10 tane kıza değişmem, o kadar ahlaklı inan!

2.8.5. Çocukların Tekrar Kuruma Dönme Korkusu

Koruyucu ailelerin ve çocukların en büyük ortak korkularından biri, kurulan bağların ve emek verilen sürecin aniden sonlanması ihtimalidir. Koruyucu aileler, alıştıkları ve emek verdikleri çocuğun bir gün ellerinden alınacağı endişesini taşıırken, çocuklar da aynı şekilde koruyucu ailenin yanından ayrılarak tekrar kurum bakımına dönecekleri korkusunu yoğun bir şekilde yaşayabilirler.

Kurumdan koruyucu aile yanına gelen çocuklar, zamanla evde gördükleri özel ilgi, sevgi ve güven sayesinde kendilerini değerli hissetmeye başlarlar. Kurum ortamından farklı olarak, bir aile bireyi olmanın ve bireysel kimliklerini geliştirme imkanının tadını çıkarırlar. Bu duygular, çocukların hayatında yeni bir sayfa açarken, aynı zamanda tekrar kuruma dönme korkusunu da beraberinde getirir. Kurumda, diğer çocuklar arasında “herhangi biri” olmaktansa, koruyucu ailede özel bir birey olarak kabul görmek, çocuk için son derece önemlidir.

Bu korku, çocuğun davranışlarına yansiyabilir. Tekrar kuruma döneceği endişesiyle çocuk, davranış bozuklukları, aşırı bağlanma, içe kapanma gibi tepkiler gösterebilir. Çocuğun bu süreçte kendini güvende hissetmesi çocuğa durumunun istikrarlı olduğu ve koruyucu ailenin yanında güvenle kalacağı özenli davranışlarla gösterilmelidir.

Bu sürecin yönetimi hem koruyucu ailenin hem de çocuğun duygusal ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmasını ve düzenli bir destek gerektirir. Koruyucu ailelerin, çocukların bu korkularını anlamaları ve güvenli bir ortam sunmaya devam etmeleri, çocuğun gelişimine ve hayata tutunmasına büyük katkı sağlar.

KA-10: Büyük oğlum vefat ettikten sonra ilk günlerde çok kötüydim, çok korktular, bizi sosyal hizmetler alacak diye, hele vefat ettiği gün arabalarına dahi binmem, işler çok kötüydü, ilk günlerde iki oğlum kalkmış mutfağı düzenlemiş artık herkes gittikten sonra 2-3 ay sonra bir kalkıyorum mutfağı düzenlemiş, bulaşıkları makineye koymuş, anneciğim bundan önce sen bize çok baktın, bundan

sonra biz sana bakacağız hep yanındayız. İnan böyle değişik ya, zaten ben hemen üç çocuğumu da aldığım zaman, önce onlara böyle sıcaklık sevgi gösterdiğim için aile içinde de onlar zaten size hemen güvenirlerse hemen başlıyor size her şeyini anlatmaya, başlıyor çünkü ilk sevgi ve güven.

2.8.6. Koruyucu Ailelik Hakkında Toplumsal Önyargılar ve Çocukların Sosyal Korunumu

Koruyucu ailelerin, yanlarında büyüyen çocukları çevrelerinden koruma adına, durumlarını gizlemeyi tercih ettikleri gözlemlenen bir durumdur. Bu tercihin arkasında, toplumun koruyucu aile sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması veya ön yargılar barındırması yatmaktadır. Özellikle koruyucu aile yanında büyüyen çocukların, akran zorbalığına ya da alaycı davranışlara maruz kalma olasılığı, ailelerin bu konuyu gizleme gereksinimini artırmaktadır.

Çevredeki bireylerin, koruyucu aile sistemi hakkında yanlış veya eksik bilgilerle oluşturduğu önyargılar arasında büyüyen çocukların okulda mahallede sokakta beraber oynayan koruyucu aile yaşadığını bildiği çocuğu durumundan dolayı incitebilir. Bu durum çocuğun duygusal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir ve hem çocuk hem de koruyucu aile için hassas bir durum oluşturabilir.

Bu nedenle, koruyucu aileler genellikle çocukları sosyal ortamlarda korumak adına, çocuğun geçmişi veya statüsü hakkında bilgi paylaşmaktan kaçınırlar. Çocuğun, diğer çocuklar arasında kendini “farklı” hissetmemesi ve özgüveninin zarar görmemesi için bu tür bir gizlilik yaklaşımı benimsenir. Bu tutum, çocuğun hem sosyal çevresiyle uyum sağlamasını kolaylaştırmak hem de duygusal olarak korunmasını sağlamak adına önemlidir.

Bununla birlikte, toplumda koruyucu aile sistemi hakkında farkındalığın artırılması, bu tür ön yargıların azalmasına ve ailelerin, çocuklarını koruma adına çevrelerinden çekinme durumunun hafıflemesine katkı sağlayabilir. Eğitim ve bilinçlendirme kampanyalarıyla, toplumun bu konudaki bilgi düzeyi artırıldıkça, koruyucu ailelerin ve çocukların daha rahat bir sosyal çevreye kavuşmaları mümkün olacaktır.

Saklanmak, gizlenmek, aile ve çocuklar için durumla baş edebilme mekanizmasıdır, gizlilik sürecinde, kaygı yaşanmaktadır, çocuk için sosyal yönden

reddedilme duygusu, çocuğu oldukça incitir bu sebeple de aile ve çocuk okul idaresine veya arkadaşlarına durumu bildirmez. Çocukların becerilerinin iyi günlerin öne çıkartılması yerine başka ailenin yanında kaldığı güçsüz olduğu yönü açığa çıkartılması kişiliğini oluşturmaya çalışan çocuk için örseleyici olmaktadır. Toplumda ayrımcılık politikalarının damgalamaya sebep vereceğinden çocukla irtibatlı her kesim, özellikle okul idarecileri ve öğretmenleri bu konuda duyarlı olması oldukça önemlidir.¹⁶⁶

Koruyucu aile sistemi hakkında bilgi sahibi olmayan veya yanlış bilgiye sahip olan çocuklar, yine toplumda zaten sayısı az olan koruyucu aileyle yaşayan çocuklarla beraber olduklarında, önyargılarından dolayı onları incitebilmektedirler. Bu damgalama bazen okulda, bazen apartman komşuluklarında, bazen yakın akraba çevrelerinde görülmektedir. Dolayısıyla çocuğun üzerinden kalkamayacağı bir durum hâline gelebilir.

KA-14: Sen dediler teyzenin kızı değilsin ki. Onlar senin koruyucu ailen diye duyunca biraz akli başına geldiği zaman altını ıslatmaya başladı sonradan. Gece gündüz gece gündüz. Ona sabrettim, liseye geçtikten sonra kendi kendine kesildi. Sonra yatağını attık. Sinirlenince burnu kanardı, burnunu yaktırdık. Çok inatçıydı, inadının üstüne gitmedik. Hani biliyoruz ya günah.19 yaşına gelinceye kadar biraz daha.

2.8.7. Sağlık Problemleri

Koruyucu ailelerden elde edilen bilgiler gösteriyor ki; kurum bakımından koruyucu aile yanına geçiş yaşayan çocuklarda % 90 oranında ilk zamanlarda bedensel ve ruhsal düzenlerin bozulduğu fakat geçen sürede sağlıklarının normale döndüğü görülmüştür. Kurumda büyüyen çocuklarla aile yanında yaşayan çocuklar kıyaslandığında düşük doğum ağırlıklı oldukları bulunmuştur.¹⁶⁷

Koruyucu aileler, çocukların yanlarına yerleştiği ilk dönemlerde ciddi sağlık problemleriyle karşılaştıklarını sıklıkla dile getirmişlerdir. Bu süreçte hem fiziksel hem de psikolojik olarak yıpratıcı deneyimler yaşamış, ancak güçlü bir bağlılık ve kararlılıkla bu zorluklarla başa çıkmayı başarmışlardır. Çocukların sağlık durumlarını iyileştirme sürecinde sergiledikleri çaba ve özveri, hikayelerinde sıkça vurgulanmıştır.

¹⁶⁶ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 119

¹⁶⁷ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 131-132

Bazı koruyucu aileler, yanlarına aldıkları çocukların engelli veya özürlü raporları bulunduğunu, ancak düzenli bakım, sevgi dolu bir ortam ve sürekli ilgi sayesinde bu raporların zamanla kaldırıldığını ifade etmişlerdir. Özellikle erken teşhis edilen sorunlar ve ailelerin sağlık takiplerini titizlikle yapmaları, çocukların yaşam kalitesini artırmış ve bazen tamamen iyileşmelerine katkıda bulunmuştur.

Koruyucu ailelerin bu süreçte en büyük motivasyon kaynakları, çocukların sağlık durumlarında gözle görülür olumlu değişimler görmek ve onların hayatlarını daha iyi bir noktaya taşımış olmanın manevi huzurunu yaşamaktır. Ayrıca, bu başarı hikayeleri, koruyucu aile sisteminin yalnızca çocukların barınma ihtiyacını karşılamadığını, aynı zamanda onların fiziksel ve zihinsel sağlıklarına da büyük katkı sağladığını göstermektedir. Bu tür başarılar, koruyucu ailelik uygulamasının ne kadar etkili ve dönüştürücü bir güç olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

KA-5: Oğlumun annesi uyuşturucu kullanmış çok, oğlum da bu yüzden hasta, hem ben öleyim, hem çocuk ölsün diye, hani uyuşturucu kullanmış, zamanında uyuşturucu kullanınca, çocuğa da geçmiş, çocuğa bakıldığı için iyileşti fakat anne iyileşmedi, yazlık ev iyi geldi buraya aldık getirdik, ama dediğim gibi 40 dakika maskeli yaşıyor, 40 dakika normal nefes alıyor, ilaçları var bir sürü, 6 ay kaldı bizde, bu saatte gözleri bağlanıyor, ilaç zarar veriyor diye, yani nefes alamıyor, morarıyor tıkanıyor, nasıl anlatayım yani...

KA-2: Geçen yıl kızım menenjit geçirdi, iki gün sonra ben onu parka götürdüm, başım ağrıyor diye ağladı, hemen acile götürdüm, hiçbir şey yok dediler, gece yine ağladı başım ağrıyor diye, kustu, eşimle götürüp yoğun bakıma aldılar, menenjit diye, benim hiçbir yetkim yok, imza, omurilik sıvısını alacaklar, anneyi arıyorsun, ben müsait değilim diyor, imza göndermiyor, babayı arıyorsun benim işim var diyor, eşim buldu, gitti getirdi öz babasını, imza attı öyle aldılar, ondan sonra yani merhamet yok, bir kere arayıp sormadı, gelmediler yoğun bakımda, 15 gün kaldı, benim eşim işi bıraktı eve getiremedim.

KA-5: Hatta ben onun içine çörek otu yağı koyuyordum, 6 aylıktan sonra her yemeğini, her çorbasına hep çörek otu yağı koyduk, yani ondan sonra iyileşti çok şükür, hiç tıkanmadı, ondan sonra.

KA-7: 14 aylıktı oğlum, konuşamıyordu, 8 dişi vardı ağzında. Mama diyordu o kadar hiçbir şey bilmiyordu. Oğlumun ayağında bir rahatsızlık vardı.

KA-9: Kısmi yürüyemiyordu, konuşamıyordu, gözleri şaşıydı, ağzından sular akıyordu ama bir sene içinde sevgi ile hepsi düzeldi, vallahi özürölük raporu vardı, kalktı bir senede kızım bize geldiğinde özürölük raporu da kaldırdı, kızım biraz takıntılı bir çocuk, mesela yuvada bir bayan onunla ilgileniyormuş onu bırakmamak için hep ona sarıldı, bana çok ters davrandı, ilk başlarda bayağı bir gün çok ağladı, anne, anne diye o bayanı anne olarak biliyor ya, orada onlara anne diyorlarmış, ondan sonra yavaş yavaş şey yaptı, ama erkeklere daha çok eşimle falan daha çok şey var yani baba her istediğini yapıyor.

KA-7: Oğlum ayağında bir rahatsızlığı vardı küçükken ameliyat geçirmiş, tabii ki bir aparat takması gerekiyordu, biz o aparatı da taktık, bir yıl kadar sonrasında zaten oğlum büyüdü, onu çıkarmaya başladı, doktora götürdüğümüzde doktor artık takması gerek yok zaten, kendinden çıkartmış dedi, baştan hep birlikte yattık, odamıza koyduk, beşiğini öyle büyüttüm ben kıyamadım ona tek odada, bak dediler bana, ben dedim; Anadolu pedagojisi ile büyüteceğim dedim ve yanıma aldım çünkü orada ağlayarak uyanıyor, bizim yanımızda gülererek uyandı neden ben çocuğumu üzeyim ki, kesinlikle, ne mucizeler yaşadık.

2.8.8. Kurum Bakımında Büyümüş Çocuklarda Davranış Sorunları

Bir çocuğun doğumdan 18 yaşına kadar olan yaşam süreci, gelişimsel özellikleri açısından belirli dönemlere ayrılır: 0-2 yaş bebeklik dönemi, 3-6 yaş okul öncesi dönem, 6-12 yaş son çocukluk dönemi ve 12-18 yaş ergenlik dönemi. Her bir dönemin kendine özgü psikolojik, sosyal ve duygusal ihtiyaçları bulunmaktadır. Eğer bu ihtiyaçlar gerektiği şekilde karşılanmazsa, çocuğun sağlıklı bir gelişim göstermesi zorlaşır ve bu durum ilerleyen yaşlarda çeşitli davranış bozukluklarına yol açabilir.

Eğer bu yaş aralıklarında çocuğun ruhsal ihtiyaçlarından olan saygı, sevgi ihtiyacı, beğenilme arzusu, onay alabilmesi, olduğu gibi kabul görme isteği, başarabilmek

duygusu, özgüvenli olabilmesi ve kendini güvende hissedebilmesi gibi duyguları tatmin edilmezse çocuğun huzurlu mutlu bir çocukluk dönemi düşünülemez.¹⁶⁸

Yetişkinlik dönemi olumsuzlukları incelendiğinde ise hayata uyum sağlayamayan bireylerin çocukluk dönemleri incelendiğinde biyolojik ailelerinde psikiyatrik problemleri olduğu ve kurum bakımına girmeden önce ihmal ve istismara maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Kendi ailesi yanında maddi ve manevi ihtiyaçları karşılanmayan yaralı çocuklar uzun süre koruyucu ailede yaşadıklarında hayatta ve okulda başarıyı yakalayabildikleri yapılan araştırmalarda görülmüştür. Koruyucu aile yanında büyüyen çocukların yetişkinlik dönemlerinde sevecen, tutarlı, bağlanmayı kurabilme becerileri yüksek olduğu görülmüştür.¹⁶⁹

Kurum bakımında büyümek zorunda kalan çocuklar elbette "kayıp" olarak değerlendirilemez, çünkü bu çocukların tüm temel ihtiyaçları devlet tarafından titizlikle karşılanmaktadır. Ancak bir çocuğun gelişimi yalnızca fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sınırlı değildir. Sevgi, güven, iletişim kurma becerisi ve merhamet gibi duygusal ve sosyal ihtiyaçlar, bir çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişmesinde hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda, koruyucu aile sistemi, bir çocuğun sadece maddi değil, aynı zamanda duygusal ihtiyaçlarını da karşılayan bir bakım modeli olarak öne çıkmaktadır.

Kurum bakımındaki çocuklar, sevmeyi, güven duymayı, sağlıklı bağlanmayı ve sosyal beceriler gerektiren konularda bir rol model ihtiyacı hissederler. Koruyucu ailelerin sunduğu sıcak ve birebir ilişki odaklı ortam, çocukların bu ihtiyaçlarını karşılama konusunda önemli bir avantaj sağlar.

Görüşme yaptığımız bir koruyucu anne, bu durumu etkileyici bir örnekle ifade etmiştir. Devlet korumasında büyümüş bir kız çocuğunun, yetişkinlik döneminde psikiyatrik sorunlar yaşadığını, güvenli bağlanma eksikliği nedeniyle kendi çocuğuna sevgi göstermek ve annelik yapma becerisinde ciddi problemler yaşadığını aktarmıştır. Bu örnek, koruyucu aile sisteminin, çocukların sadece bugünü değil, gelecekteki ilişkilerini ve ebeveynlik becerilerini de şekillendirebileceğini açıkça ortaya koymaktadır.

¹⁶⁸ Birsen Çeken, "Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocuklar ve Hayalleri Üzerine Bir Çalışma", *Ulak Bilge*, C. 45, 2020, 160-171.

¹⁶⁹ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 135-138.

KA-13: Mağdur annelerin çoğu, bu kurumlardan çıkma aslında. Orada yaşamış bir anne ve kendi çocuğunu dahi sevip gülemiyor. Çünkü kendisi de hiç sevgi görmemiş. Sevgi görmeden bir anne çocuğuna ne verebilir.

KA-6: Ben oğlanı aldığımda kaşık kullanmasını bilmiyordu, 7 yaşında kalem kullanmayı bilmiyordu, nasıl oturup kalkacağını bilmiyordu, mimiklerinde bozukluk vardı, davranış bozukluğu vardı, bunun sosyal hizmetlerde kaldığı zaman bu çocuğa hiçbir şey veremezdi bu çocuğun bir aileye ihtiyacı var, özürülü demeyelim de yine de davranış bozukluğu oluyor ama ileride kişilik bozukluğu olarak topluma kazanılıyor, topluma katılan insanlar olacaktı, mesela oğlan ağız, yüz hareketleri gözleri fıldır fıldır sürekli sürekli dayak yiyen bir çocuk aşağılanan bir çocuk, sürekli eller burada ayaklar burada elbiseleri 10 tane, 20 tane düğüm biz hep aynalarla çözdük sorunu haydi oğlum aynada bir davranışına bak hep böyle yapıyordu çok ilginç.

2.8.9. Şiddete Eğilimli Olmaları

Kurum bakımına ihtiyaç duyan bir çocuk, eğer çocukluk döneminde duygusal incinmelere, şiddete, ihmal ya da istismara maruz kalmışsa, bu travmaların etkileri ileriki yaşlarında da kendini gösterebilir. Çocukluk yıllarında sevgi, güven ve kabul görme gibi temel ihtiyaçları karşılanmayan bireylerin, yetişkinliklerinde bu eksikliklerin izlerini taşıyarak, benzer davranışları çevresine yansıtma olasılığı yüksektir.

Özellikle şiddete maruz kalmış bir çocuk, yetişkin olduğunda kendisi de şiddet uygulayan bir birey haline gelebilir. Bu durum, öğrenilmiş davranışların ve sağlıklı rol modellerden yoksun büyümenin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Çocuğun varlığının hiçe sayılması, duygusal ve sosyal gelişimini sekteye uğratarak, ileride güven sorunları, öfke kontrol problemleri ve sağlıklı ilişkiler geliştirmesine neden olabilir.

Küçük yaşlarda ailelerinden birinden veya hepsinden şiddete maruz kalmışsa, cinsel istismara uğramışsa hayata bakışlarında normal sayılmayan değişiklikler oluşur. Çocuk ise kendilerine yapılan bu haksız davranışlara ve kötülöklere kayıtsız kalmamak adına bilinçaltı olarak karşılık vermektedir. Kendi yaşadıklarını etrafındaki insanlardan intikamını alabilmek için uygun şartları yakalamaya çalışırlar. Çocukluk yıllarında

örselenmiş çocuklar büyüdüklerinde aynı şiddeti başkalarında görebilmek için uğraşırlar ve bu durum aslında yaşadıkları travmanın ne kadar büyük olduğunu gösterir.¹⁷⁰

KA-6: Sürekli psikoloğa götürüyoruz, bir boşluk var çocuklarda dolduramadığımız, belki de diyorum, intikam alıyor arkadaşlarından, bilmiyorum ki ne düşündüklerini, çünkü biliyor ki koruyucu aile yanında bir toka, bazen bir küpe cezbediyor, onun da var ama onun canını yakacak illaki, üzecek, bunu benim kızıma da yapıyorlar.

KA-5: Oğlumun kişiliğinden eğer başka yerde toplu yaşam yerinde olsaydı hırçın yaramaz olurdu. O zeki ama zekası anlaşılamazdı, herkesi döven, şiddet çünkü hep ittirir, düşürdü, daha yeni yürüyordu, önüne geleni ittirir, vurur, kafasına oyuncağı ne varsa bir müddet okulda hep döven oldu, ondan herkes korunuyor, şok olmuştuk, doğum gününe diye gittik, herkese saldırıyor, erkekler, kızlar ondan çekiniyorlar, çok rahatsız oldum evdeki çocuk değil bambaşka bir çocukmuş meğerse, onun özel durumu var, diye idare ediyorlarmış, okulun müdürü samimi arkadaşımı üzüldüm, deyince biz onu hep idare ediyoruz dedi müdüre hanım, herkes çok seviyor, sevimli ama dedi burada iyi bir insan olsun ders alsın diye idare ediyoruz, yoksa çok dövüyor herkesi, her gittiği okulda küçük diyorlar ona savunma mekanizması vurmak ne yapsın hatta uzun boyluların sıçırıyor üstüne, çevik tabi koruma mekanizması ilk 6 ay 1 sene kurumdaki toplu yaşam onu çok etkiliyordu mahvediyordu.

KA-6: Annesi vermiş ilk yıl oğlan bir yıl geç başlıyor, anne okula veriyor okulun camlarını kırdı diye anne uğraşmak yerine okuldan alıyor, çünkü çocuk saldırgan bir çocuk diyorum ya... Kimin kafasını mı kırmadı kiminin kolunu mu kırmadı, neler neler yapmadı okulda... bize ne zorluklar kiminin kafasında bu kadar şiş bir de anlatıyor, anne bugün bir arkadaş birini dövdü kafasını şişirdi, oğlum sen olmayasın, yok anne valla, ben niye yapayım, gidiyorum hocaya diyor ki bu senin oğlanı marifeti.

Koruyucu aile sistemi, bu tür travmaların etkilerini hafifletmek ve çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişmesini sağlamak adına kritik bir rol oynar. Sevgi dolu bir ortamda,

¹⁷⁰ Dolunay Şenol, İbrahim Mazman, “Çocuğa Uygulanan Şiddet Türkiye Özelinde Sosyolojik bir Yaklaşım”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (26), 2014, 11-17.

bireysel ilgi ve güven duygusuyla büyüyen bir çocuk, bu olumsuz etkilerden kurtulabilir ve sağlıklı ilişkiler geliştirme şansı elde edebilir.

2.8.10. Öz Aile ile Koruyucu Aile Salınımında Duygusal Gerilimler

Çocuğun biyolojik ailesinden koparak tamamen yabancı bir aileyle yaşamaya başlaması, onun için hem duygusal hem de psikolojik açıdan sarsıcı olabilir. Çocuk, öz ailesini kaybetme endişesi yaşayarak, özlem, ümitsizlik ve hatta kendini suçlama gibi duygulara kapılabilir. Her ne kadar koruyucu aile çocuğa sevgi dolu bir ortam sunsa da çocuk, öz ailesinden ayrılmanın sorumluluğunu koruyucu aileye yükleyebilir ve onlara karşı olumsuz bir tutum geliştirebilir. Koruyucu aile aldığı destek eğitimleri ile bilinçlenerek çocuğun öz ailesi ile sevgi bağıını devam ettirmesi için birlikte olma isteklerine saygı göstermelidirler.¹⁷¹

Koruyucu ailelerden biri, çocuğun öz ailesiyle yaptığı görüşme sonrasında yaşanan bir olayda, çocuğun ciddi bir hayal kırıklığı yaşadığını ve davranışlarının bozulduğunu ifade etmiştir. Öz ailesiyle yaptığı görüşmede, çocuğa “*seni kısa zamanda alacağım, beraber yaşayacağız*” şeklinde bir ümit verilmiş, ancak bu sözler yerine getirilmemiştir. Çocuk, öz ailesine olan bağlılığını sürdürmek isterken, sözlerin tutulmaması nedeniyle duygusal bir karmaşa yaşamış ve bu durum onun koruyucu ailesindeki uyumunu olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu durum, çocuklarda güven duygusunun ne kadar hassas olduğunu ve öz aile ile koruyucu aile arasındaki iletişimin ne derece dikkatle yönetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çocuğa verilen vaatlerin yerine getirilmemesi, onun sadece öz ailesine değil, genel olarak insanlara olan güvenini de sarsabilir. Bu gibi durumlarda, koruyucu ailelerin çocukla açık bir şekilde iletişim kurarak, onu anlamaya çalışması ve profesyonel destek alması kritik önem taşır. Sosyal hizmet uzmanlarının bu süreçteki rehberliği, çocuğun duygusal dengesinin korunmasında temel bir rol oynayabilir.

KA-3: Anne-baba ayrı olduğu için çocuğun tenis topu gibi olmasını istemiyoruz, kızımda istemiyor. Babası çocuğu istiyor ama üvey anne var. Danışmanımız diyor ki bu yaştaki çocuk yalan söylemez hem oturup kızım size anlatmıyor. Bir şeye

¹⁷¹ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 132-135.

istinaden hatırlayıp söylüyor, bitiyor ama özel bal karışımı veriyorum. O da üvey annem bunu bizden saklıyordu diyor, sonra bitiyor.

Koruyucu aileler, kendilerine emanet edilen çocukların öz aileleri hakkında yalnızca temel ve gerekli bilgilerin verildiğini ifade etmişlerdir. Çocuğun öz ailesine dair detayları genellikle çocukların bilinçli bir yaşta olması durumunda, hayatın doğal akışı içerisinde anlattıklarından öğrenmektedirler.

Görüşülen koruyucu aileler, ilk dönemde çocuğa emek verdikleri halde bir gün çocuğun kendilerinden alınacağı korkusunu yoğun bir şekilde yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Ancak zamanla bu kaygılarının azaldığını belirtmişlerdir. Bu durumun temel sebebi, çocuğun öz ailesiyle görüşmelerin zamanla seyrekleşmesi ve hatta bazı durumlarda uzun yıllar boyunca öz ailelerin çocuklarını arayıp sormamalarıdır. Bu süreç, koruyucu ailelerin çocukla kurduğu bağın güçlenmesine ve endişelerinin azalmasına olanak sağlamaktadır.

Ailelerinden herhangi bir olumsuz sebepten dolayı ayrılan kardeşler için en ideal bakım, aile bütünlüğünü korumayı esas alan koruyucu aile modeli olduğu vurgulanmıştır. Ayrılan kardeşlerin kardeşlik bağlarının korunması çok önemlidir. Kardeşlerin böyle bir durumda tekrar dağılması, kardeşlere ikinci defa parçalanma duygusu yaşatacaktır. Fakat kardeşlerin hepsinin aynı yerde yaşama olasılıkları düşüktür.¹⁷²

Görüşme yapılan koruyucu ailelerden biri, ilk başvuruları sırasında kuruma kız çocuk istediklerini belirtmiş, ancak kurum yetkilileri, çocuğun bir abisi olduğunu ve kardeşlerin birbirinden ayrılmamasının daha doğru olacağını ifade etmiştir. Bu durum karşısında aile başlangıçta kesin bir şekilde olumsuz yanıt vermiştir. Ancak devam eden görüşmeler sırasında baba, anneye konuşarak onu ikna etmiş ve sonunda iki kardeşi birden kabul etmişlerdir.

Bir diğer koruyucu aile ise başlangıçta bir çocuğu yanlarına aldıktan sonra, çocuğun abisini ve daha sonra ablasını da yanlarına almıştır. Hiç çocukları olmayan bu aile, şu anda üç kardeşe birden anne ve baba olarak, onların birlikte büyümesini sağlamaktadır.

¹⁷² KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 117.

Başka bir ailede ise ilk olarak bir erkek çocuğu almış ve onu büyötmeye başlamıştır. Zamanla, kurumda bulunan çocuğun kardeşı de ailenin yanına gelmiş ve iki erkek kardeş birlikte büyüyerek aile ortamında hayatlarına devam etmişlerdir.

Bu örnekler, koruyucu ailelerin başlangıçtaki düşünceleriyle süreç içinde yaşadıkları duygusal değişimleri ve kardeşlerin birlikte büyümesinin önemini vurgulamaktadır. Ailelerin gösterdiği bu fedakârlık, çocukların travmatik geçmişlerinden uzaklaşıp sağlıklı bir aile ortamında büyümelerine büyük katkı sağlamaktadır.

KA-11: Kardeş buluşmasında kızımın ablası başka bir ailede. Fakat aile hiçbir şey yaptırmıyor vermiyor. Elma fazladan istese vermiyor. Tuz kullanmıyor kadın yemeklerinde.

KA-3: Kızımın ablası ve abisi var. İlk ay kardeş görüşmesi talep ettik. Çünkü özlüyorum diyordu hatta yüzlerini hatırlayamayacağım diyordu. Görüştüler, ayrılırken gözleri doldu. Eşimin de gözleri doldu. Eve geldik ve dedik ki keşke yerimiz müsait olsa, ekonomik olarak, fiziksel olarak, hepsinin yaş gurubu ayrı sınıfı ayrı. Hepsiyle tek tek ilgilenmek lazım. 10 yaş genç olsaydım üçünü birden alırdım ranza alırdım. Onun vicdanın yaşadık eşimle. Onlara da yakın yerlerden aile arıyoruz.

2.8.11. Engelli Çocuklar

Korunma ihtiyacı olan engelli ve hasta çocuklar için de koruyucu aile sistemi, en uygun aile tipidir. Gelişmiş ölkelerde özel bakım ihtiyacı olan çocuklar için uygun koşulları sağlayan ailelerin bulunması amacıyla teşvik edici özel program modelleri düzenlenir ve bu tip aileler için yardımcı hizmetler geliştirilmiştir.¹⁷³

Görüşme yapılan ailelerden biri, yanlarına aldıkları çocuğun başlangıçta özörlü raporu olduğunu, ancak iyi bir bakım ve ilgi sayesinde bu raporun kaldırıldığını ifade etmiştir. Bu durum, koruyucu ailelerin çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerinde oynadığı olumlu rolü gözler önüne sermektedir.

Bir diğer koruyucu aile ise mental özörlü raporu bulunan bir çocuğa bakmaktadır. Çocuğun zor algılama ve davranış sorunları nedeniyle ailenin hayatı zaman zaman

¹⁷³ KAGEM, *Koruyucu Aile Olmak*, 117.

oldukça zorlaşmıştır. Özellikle çocuğun evdeki halıyı ve koltukları yakmaya teşebbüs etmesi gibi ciddi problemler yaşanmıştır. Ancak aile, bu durumlara rağmen kuruma hiçbir şikâyetle bulunmamış, hatta çocuğu geri vermeyi dahi düşünmemiştir. Aile, bu zorlukların üstesinden gelmeye çalışarak çocuğun hayatında pozitif bir değişim yaratmayı tercih etmiştir.

Bu örnekler, koruyucu ailelerin üstlendikleri sorumlulukların ne kadar ağır olduğunu ve bu sorumlulukları yerine getirirken gösterdikleri fedakârlığı ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, çocuklara sağlanan sevgi dolu bir ortamın, onların gelişimi üzerinde ne kadar etkili olabileceğini de göstermektedir.

KA-10: Ortanca oğlum (mental gerilik var) ezan okunduğu zaman geçende ben ama nasıl duymuyorum (namaz kılıyorum ama) o anda iş yapıyorum, anneciğim dedim, neden oraya buraya koşturuyorsun, anneciğim tuvaletim geldi ama giremem dedi, ne oldu oğlum, neden giremiyorsun dedim, hiç aklıma gelmiyor anneciğim ezan okunuyor duymuyor musun, ben nasıl girerim tuvalete dedi, şu anda 16 yaşında, bunlar çok güzel şeyler, mesela benim çocuklarım birilerini mutlu edince, mutlu oluyorlar, en küçüğü 12 yaşında, ilk aldığım oğlum diyor keşke daha çok çocuk alabilsen, daha çok bakabilsen, daha çok çocuk yetiştiren.

Özel ilgi gerektiren bedensel veya zihinsel engelli çocukların bakımlarını üstlenen ailelerin anne baba gibi temel eğitimlerin yanı sıra birinci ve ikinci kademe koruyucu aile eğitim almaları zorunludur. Bu aileler diğer ailelere göre biraz daha fazla ödenek almaktadırlar.

2.9. KORUYUCU AİLE OLMANIN ANLAMI

Bursa’da yaşayan 14 koruyucu ailenin, korunmaya muhtaç çocuklara kapılarını açarak zorlu koruyucu ailelik sürecine dahil olmalarının temelinde, çocuklara yükledikleri derin anlam ve yüksek bir sorumluluk bilinci yatmaktadır. Bu aileler, kendi özel yaşam alanlarını, çocukluk dönemlerini sağlıklı geçiremeyen, çoğu zaman geçmiş hikayesini dahi bilmedikleri, travmatik bir geçmişe sahip, mental ya da bedensel engelleri bulunan çocuklarla paylaşmayı göze almışlardır.

Koruyucu aile olmanın anlamı, yalnızca fiziksel bir bakım sağlamaktan ibaret değildir; aynı zamanda güvenli, sevgi dolu ve destekleyici bir yuva sunmak, bu çocukların

hayatlarına yeni bir yön çizebilmek anlamına gelir. Ancak bu süreç, aileler için tahmin edilemeyecek kadar zorlayıcı bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Aileler, bu büyük sorumluluğu üstlenirken, kendi hayatlarından, zamanlarından ve konfor alanlarından fedakârlık etmek zorunda kalmaktadır.

Bu fedakârlığın temelinde, yaptıkları eyleme yükledikleri yüce ve aşkın anlam yatmaktadır. Bu anlam, yalnızca bireysel bir merhamet duygusundan değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın, insanlığın ve derin manevi değerlerin bir yansımasıdır. Koruyucu aileler için, bu süreç, bir çocuğun hayatında iz bırakmanın ötesinde, kendi yaşamlarına da manevi bir anlam ve derinlik katan bir deneyim olarak şekillenmektedir. Bu durum, toplumda koruyucu aile sisteminin anlaşılması ve yaygınlaşması açısından da önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

İnsan yaşamak için bir anlama ihtiyaç duyan tek canlıdır. Hayatı anlama ve insanın kendi hayatını anlamlandırma çabaları insanlık tarihi kadar eskidir ve var olmaya devam edecektir. İnsanın hayatı anlama ve anlamlandırma ihtiyacı onu kutsala inanmaya yönlendirir. Kutsala inanış, insanın yaşamında bocalayacağı belirsizlikleri gidermesine, aidiyet ve köklülük duygusuna sahip olabilmesine yardımcı olur. Dini inanışlar kutsalın en güçlü formudur. Bu sayede insanın yaratılışına, ölümüne, kökenine, çeşitli tabiat olaylarına karşı tatmin edici cevaplar verir. İnsanı bu dünya ve öte dünyada bir amaca ulaşması için insana telkinler verir. Bir nedene adanmak başka insanların iyiliğine çalışmak, insanlığa hizmet etmek, faydalı olmak, ihtiyacı olanın hayatına dokunmak bireyin anlamsızlık duyguna karşı güçlü bir panzehirdir.¹⁷⁴

KA-3: Evde oturuyorsunuz hiçbir sıkıntı yok ama çok boş geliyor insana hayat, bir amacınız hedefiniz yok, çok monoton bir hayata döndü, sosyal aktivitelerim vardı ama benim bir eksikliğim vardı duygusal anlamda, eşim de bunu fark etti, çocuğumuz geldikten sonra hayatımız çok olumlu değişti, daha mutlu uyanıyorum ben.

KA-1: Bir çocuğun hayallerini dokunmak ya da yaşamasına dokunmak, dokunurken onlar da sana dokunuyor aslında. Hayatına dokunuyor. Sen onların hayatına dokunuyorsun. Orada kendi dışında da bir dünyanın bir yaşantının

¹⁷⁴ İbrahim Yüksel, “Varoluşsal Anlam Arayışı ve Kutsalın Etkisi”, *Dergipark*, 1(1), 2021, 65-106.

olduğunu öğreniyorsun, acı ya da tatlı daha farklı bakıyorsun her şeye, olaylara daha farklı bakıyorsun.

Koruyucu aile olmak demek ortada kalmış ihtiyacı olan yuvası olmayan bir çocuğa aile olmak demek. Çocuklar açıkta değil kurumda yuvaları var ama... Evet; barınıyorlar, doyuruluyorlar, giydireyorlar ama ruh olarak hiç sevilmediklerini gördüm. O zaman niyet etmiştim koruyucu aile olmayı, eşim de istedi.

Koruyucu ailelerle gerçekleştirdiğimiz görüşmeler sırasında, ailelerin verdikleri tepkiler, heyecanları ve baktıkları çocuklara gösterdikleri özen, ancak insanlığa faydalı olma ve hizmet etme gibi yüksek bir ideale adanmışlıkla açıklanabilir. Bu ailelerin, üstlendikleri sorumluluğu yalnızca bir görev olarak değil, aynı zamanda manevi bir anlam ve derin bir bağlılıkla yerine getirdikleri açıkça görülmüştür.

Görüşme yaptığımız koruyucu ailelerin büyük bir kısmı, uzun yıllar boyunca üstlendikleri bu anlamlı sorumluluk sayesinde edindikleri deneyimlerin, yaşadıkları anıların ve karşılaştıkları problemlerin ardından gelen çözümlerin hayatlarına derin bir anlam kattığını ifade etmişlerdir. Çocuklarla paylaştıkları sevgi dolu anların, şefkat ve merhametle dokunan sözlerin, bu deneyimlerin bir parçası olmanın kendilerini manevi olarak zenginleştirdiğini dile getirmişlerdir.

Koruyucu ailelere yönelttiğimiz “*koruyucu aile olmayı başka ailelere tavsiye eder misiniz?*” sorusuna aldığımız yanıtlar ise bu duyguların en samimi ifadesi olmuştur. Aileler, çocukların hayatına dokunmanın sadece çocuklar için değil, kendileri için de büyük bir mutluluk ve manevi tatmin kaynağı olduğunu belirterek, bu yüce sorumluluğun toplumda daha fazla insan tarafından üstlenilmesi gerektiğini güçlü bir şekilde vurgulamışlardır.

KA-1: Tabii ki herkese söylüyorum, olması gereken gücünün yettiği kadar, biz bebek aldık gücümüz yetti, gücünüz yetmedi üç yaşında, dört yaşında alsınlar, 10 yaşında alsınlar, büyük olmasında hiç sorun olmaz, orada hedefler ve çocuğu bilmek çok önemli, 9 yaşındaki çocuk nasıl davranır, nelerden hoşlanır, neler yapmak lazım, çocuğun karakterini değiştirmek için değil de ahlakını değiştirmek için uğraşmak lazım, ahlakla beraber karakterde bundan etkileniyor

KA-1: Sayı arttırılmalı ve arttırılması için ne gerekiyorsa yapılmalı, müdür beye zaman zaman söylüyoruz, ne gerekiyorsa anlatın millete, bilmiyorlar, gidin gruplara anlatın, insanların bilmediğini düşünüyorum ben yani bir koruyucu aile olabileceklerini bunun bir kolaylık olduğunu yani gencinden yaşlısına anlatmaları gerekiyor, sorun bence nerede biliyor musunuz? Bizim halkımız, özellikle çocuğu olmayan, kurumlara gidecek bir çocuk alacak kimse, bir çocuğun elinden tutayım düşünmüyor, bu çocuklar dışarıda 18 yaşında oradan çıktıktan sonra da hırsız olur, huysuz olur, madde satıcısı olur, kızsı kötü yola düşer diye düşünmüyor. Devlet, nasıl olsa onların arkasında, 18 yaşında tamam bir işe sokuyor.

KA-3: Türkiye'de sayı arttırılmalı, hiçbir çocuk yurttta kalmamalı. Ben tecrübesizim, çocuk hakkında, mesela ablam var çocuklara uygun yaşam şekilleri ve evleri var, bizim kendimize endeksli hayatımızı vardı.

KA-3: Çocuklu ailelerin yanına birer çocuk yerleştirilebilir. Neden çünkü çocuk, çocuklardan daha çok motive olur, arkadaşların davranışlarından motive oluyor, mesela kızım bizde de kedi var onu anlattık biz, onu sokakta bulduk, annesi babası olduk, hep onu bize anlatır, mesela oradan bile kendine motive oluyor, biz ona onun ablasısın dedik, onu alıyor kucağına gel kardeşim diyor, şarkılar söylüyor. Kedinin de huyu değişti, o geldikten sonra agresifti, şimdi çok yumuşak... Koruyucu ailelik hakkında yeterli bilgi yok, nedir ne değildir kimse bilmiyor.

KA-2: Bence her çocuk aile de büyüsün, kurum ortamında büyümesin, bizim eski danışmanımız öyle diyordu, mesela kızım her yere gitti, Türkiye'nin her yerine gitti, 6 yaşında ama her yeri biliyor, eğer dedim burada bir şey de 17-18 çocukla sadece bahçeye çıkabiliyordu, yani orayı da bilmiyorum ama o hep öyle derdi.

SONUÇ

Her çocuk, dünyaya geldiği andan itibaren, temel haklarını da beraberinde getirir. Çocukluk dönemi, bireyin karakterinin şekillendiği, iletişim becerilerinin ve yeteneklerinin geliştiği, sevgi, saygı ve güven ortamında büyümesi gereken kritik bir süreçtir. Bu dönemde çocuğa sağlanan destek ve imkanlar, onun geleceğini inşa ederken sağlam bir temel oluşturur. Sağlıklı bireylerin varlığı, sağlıklı toplumların temelini oluşturur ve birey-toplum-devlet arasındaki dinamiklerin sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını sağlar. Bu nedenle çocuğun iyilik halinde olması, sadece bireysel refahı değil, aynı zamanda kültürel mirasın nesiller arasında aktarımını ve toplumun geleceğini güvence altına alır.

Devletler, varlıklarını sürdürmek için sorumluluk bilincine sahip, yaratıcı, çözüm odaklı, duyarlı ve bilinçli vatandaşlar yetiştirmeyi hedefler. Ancak toplumun her çocuğa eşit fırsatlar sunması mümkün değildir. Risk altındaki çocuklar, zihinsel, fiziksel ve ruhsal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayamadıkları takdirde, hayata dezavantajlı bir başlangıç yapar. Bu durum, yalnızca bireyin geleceğini değil, aynı zamanda toplumsal yapının sürdürülebilirliğini de tehlikeye atar.

Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde, risk altındaki çocuklar için çeşitli bakım modelleri uygulanmaktadır. Türkiye’de ve uluslararası araştırmalarda, koruyucu aile sisteminin çocukların ihtiyaçlarını karşılama ve topluma kazandırılma süreçlerinde en etkili yöntem olduğunu ortaya koymuştur. Koruyucu aile sistemi, çocuğun sevgi ve güven ortamında, aile sıcaklığına en yakın koşullarda büyümesini sağlayarak hem fiziksel hem de duygusal gelişimlerine katkıda bulunmaktadır.

Türkiye’de koruyucu aile sisteminin bilinirliğini artırmak ve daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamak adına, ilgili bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Ancak, koruyucu aile sisteminin 1961 yılından itibaren tarihsel gelişimine bakıldığında, istenen düzeye henüz ulaşamadığı görülmektedir. Bu durum, sistemin etkinliğini artırmak ve daha fazla ailenin koruyucu aile olma sürecine katılımını teşvik etmek için yenilikçi stratejiler geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’de koruyucu aile sisteminin ilk uygulamalarından günümüze kadar olan süreçte yapılan değerlendirmeler, bu sistemin toplum tarafından kabul edilmesinin ve uygulanmasının kolay olmadığına işaret etmektedir. Bu durum, toplumun geleneksel

değerleri, örfleri, inanç sistemleri ve sosyokültürel yapısı ile kanunlar arasında oluşan uyumsuzluktan kaynaklanabilir.

Koruyucu aile sistemi, her ne kadar evrensel bir amaca hizmet etse de, uygulanabilirliği açısından yerel toplumun sosyal dokusuyla uyumlu hale getirilmesi büyük önem taşır. Bir toplumun geleneksel değerleri, inançları ve kültürel yapısı göz önünde bulundurulmadan oluşturulan politikalar, uygulamada dirençle karşılaşabilir ve sistemin işlevselliğini kısıtlayabilir. Bu nedenle, koruyucu aile sisteminin yerel dinamiklere uygun şekilde yeniden üretilmesi, toplumun bu sisteme olan yaklaşımını olumlu yönde etkileyecektir. Sosyal hizmetler bağlamında, korunma ihtiyacı olan çocukların kanunen sıkı korunduğu bir sistem, bireylerin gönüllü katılımını sınırlayıcı bir unsur olarak görülebilir. Ancak bu tür sistemlerin toplum nezdinde kabul görmesi, gönüllülük temelli bir motivasyonla desteklenebilir. Bu motivasyonun temel kaynaklarından biri, dini ve kültürel değerlerdir.

Koruyucu aile sisteminin daha geniş bir toplum kesimine yayılması, dini değerlerin ve kültürün bu sistemle daha güçlü bir şekilde ilişkilendirilmesiyle mümkün olabilir. Gönüllülük esasının dini bir vecibe olarak algılanması, merhamet duygusunun toplumsal düzeyde güçlendirilmesi ve mahremiyet kavramının aileler tarafından içselleştirilmesi, koruyucu aile olmayı cazip hale getirebilir. Bu durum, sadece sistemin işlevselliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve sosyal adaleti güçlendiren bir mekanizma oluşturabilir.

İslam dininin yetimlere ve mağdur gruplara yönelik koruma ve destek ilkeleri toplumsal dayanışma, merhamet ve empati değerlerini güçlendiren bir yapıyı ifade eder. Toplum içinde özellikle korunmaya muhtaç çocuklara karşı sorumluluk, yalnızca bir sosyal adaletin bir gereği olarak değil dini bir yükümlülük olarak da kabul edilir. İslam'ın bu konudaki ilkeleri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güvenli bir sosyal çevre oluşturulmasına katkıda bulunur, toplumu birleştirir ve toplumsal uyumun sürdürülebilirliğini sağlayabilir.

Koruyucu aile yönetmeliği kanunlarla örülmüş, işlevleri, şartları, amacı belirlenmişken şayet sisteme koruyucu aile başvurusu olmazsa sistem yürürlüğe giremez. Bu konuda yaptığımız saha çalışmamızda elde ettiğimiz bulgularımızda üzerinde

durulması gereken önemli konulardan birinin gönüllü olma halinin hangi sebeplerle aktif hale geldiğidir.

Araştırmamız sonucunda;

Gönüllülük, bireyin toplum ve sosyal çevresi için sorumluluk alması anlamına gelir. Araştırmada, manevi değerlerin gönüllülük motivasyonu üzerindeki etkisi dikkat çekmiştir. Merhamet, yardımlaşma ve vicdani sorumluluk gibi değerlerin aileleri koruyucu aile olmaya teşvik ettiği belirlenmiştir. Özellikle, dini öğretiler ve ahlaki yükümlülüklerin bu süreçte önemli bir rol oynadığı gözlemlenmiştir.

Araştırmamızda, dini inançların ve mahremiyet kavramının koruyucu aile olmaya karar verme sürecinde oldukça belirleyici bir etken olduğu tespit edilmiştir. Koruyucu aile adayları, eve alınan yabancı bir çocuğun, ergenlik döneminden sonra namahrem olabileceği endişesi taşımaktadır. Bu durum, aile içinde sürekli tesettürlü olma gerekliliği gibi pratik kaygılarla birleştiğinde, koruyucu aile olma motivasyonunu zayıflatmaktadır. Bununla birlikte, İslam dini öğretilerinin korunmaya muhtaç çocukları koruma ve gözetme konusunda açık teşviklerde bulunduğu, Hz. Muhammed'in ve sahabenin uygulamalarının bu hassasiyeti dengeleyen örnekler sunduğu görülmektedir.

Koruyucu aile sisteminin toplum tarafından tam olarak bilinmemesi, sistemin yaygınlaşmasının önündeki temel engellerden biri olduğu görülmüştür. Toplumda koruyucu aile olmanın büyük maddi ve manevi sorumluluk gerektirdiği algısı bulunmaktadır. Bu sebeple bazı aileler, bu sürecin yaşam standartlarını zorlayacağını veya çocukların bakım masraflarını karşılamakta zorlanabileceklerini düşünmektedir.

Koruyucu ailelere ödenen maddi desteklerin, aileler için temel bir motivasyon kaynağı olmadığı belirlenmiştir. Görüşme yapılan ailelerin çoğunluğu, bu desteği çocuğun eğitime veya gelecekteki ihtiyaçlarına yönelik bir birikim olarak değerlendirmiştir. Bu durumun koruyucu ailelerin motivasyonlarında maddiyattan daha ziyade manevi ve insani değerler etrafında şekillendiğini göstermektedir.

Görüşülen ailelerin çevrelerinde koruyucu aile olmak isteyen adayların karşılaştıkları uzun ve detaylı değerlendirme süreçleri, bazı adayları caydırabildiğini belirtmişlerdir. Başvuru, eşleştirme ve devam süreçlerinin karmaşık olması, sistemi daha az çekici hale getirebildiği ifade edilmiştir.

Koruyucu aileler, korunma ihtiyacı olan çocukların travmatik geçmişlerini anlamada ve onları sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırmada yüksek bir sorumluluk bilinci taşımaktadır. Gönüllülük halinin aktifleşmesinde, ailenin bu sorumluluğun farkında olması ve empati kurabilmesi temel bir motivasyon kaynağı olmaktadır.

Koruyucu ailelerin günlük dil kullanımında dini değerlerin ve kültürel motiflerin sıkça yer aldığı tespit edilmiştir. “Allah’ın emaneti”, “sevap”, “günah”, “Allah korusun”, “hayırlı evlat”, “inşallah”, “Allah’a dua etmek”, “namahrem” ve “merhamet” gibi ifadeler, koruyucu ailelerin düşünce yapısını ve yaklaşımlarını şekillendiren önemli birer kavramsal arka plan sunmaktadır. Bu tür ifadeler, ailelerin koruyucu ailelik sürecine dini ve kültürel bir anlam yüklediğini göstermektedir.

Koruyucu aile ile çocuk arasında zamanla gelişen duygusal bağın, çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal yaralarının iyileşmesine önemli ölçüde katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Bu bağ, çocuğun hayata tutunmasını ve sağlıklı bir birey olarak topluma entegre olmasını destekleyen en güçlü unsurlardan biridir. Duygusal bağ hem koruyucu aile hem de çocuk için olumlu bir deneyim sunduğu görülmüştür.

Araştırma sonucunda elde edilen verilerden ve ilgili analizlerimizden hareketle sisteme ilişkin şu önerilerde bulunabilir:

- Ailelerin koruyucu aile sistemine katılmama nedenlerinin ayrıntılı bilimsel araştırmalarla incelenmesi, sistemin eksik yönlerini ve ailelerin çekincelerini anlamak adına önemli bir adım olacaktır. Bu tür araştırmalar, koruyucu aile sistemine dair farklı perspektifler geliştirerek çözüm önerilerinin çeşitlenmesini sağlayabilir.
- Mahremiyet konusunda hassasiyeti olan ailelerin şüphelerini gidermek adına, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kur’an ayetlerini ve Hz. Muhammed’in uygulamalarını çocuğun korunması bağlamında açıklaması büyük bir farkındalık yaratabilir. Din görevlilerinin bu konuda toplumsal rehberlik yapması, ailelerin kaygılarını azaltarak gönüllü katılımı artırabilir.
- Diyanet görevlilerinin, mahremiyetin günümüz koşullarında nasıl uygulanabileceğine dair pratik hayatlarından örnekler sunmaları, ailelerin bu konudaki tereddütlerini gidermede etkili olabilir. Gerçek hayat uygulamaları,

dini değerlerin koruyucu aile sisteminde nasıl şekillendiğini görsel bir şekilde ortaya koyacaktır.

- Koruyucu aile olmak, çoğu zaman gönüllülüğe dayanan duygusal bir karardır. Hikayelerini bilmediğimiz çocuklar sıradan birer birey olarak algılanabilirken, trajik ve acıklı geçmişleri bilindiğinde bu durum insanların harekete geçmesini kolaylaştırabilir. Devletin veya ilgili kurumların, gönüllü koruyucu ailelik davranışını teşvik etmek adına bu hikayeleri anonimleştirilmiş bir şekilde paylaşması, toplumda farkındalık yaratabilir.
- Türkiye'nin çok kültürlü yapısı göz önünde bulundurularak, koruyucu aile yönetmeliğinin yerel dokulara uygun hale getirilmesi önerilmektedir. Bölgelere özgü esneklikler tanınarak her şehir için kendi sosyal ve kültürel yapısına uygun düzenlemeler yapılması, sistemin daha işlevsel ve etkili olmasını sağlayabilir.
- Her mahallenin bir sağlık ocağı olduğu gibi, ailevi sorunların çözümüne yönelik “sağlıklı aile” birimleri oluşturulması önerilmektedir. Bu birimler, çocuğun risk altına girmesini önleyecek önleyici tedbirler alabilir ve çocuğun biyolojik ailesi içinde sağlıklı bir şekilde büyümesini destekleyebilir.
- Biyolojik olarak çocuk sahibi olamayan ailelere rehberlik edecek koruyucu aile birimlerinin kadın doğum kliniklerinde kurulması, bu ailelerin endişelerini gidermek ve koruyucu aile sistemini bir çözüm olarak görmelerini sağlamak adına önemli bir adım olacaktır. Tüp bebek merkezlerinde zaman ve kaynak kaybı yaşamak yerine, bu ailelere koruyucu aile olmanın avantajları ve anlamı anlatılmalıdır.
- Koruyucu aile sistemini daha geniş kitlelere tanıtmak için sosyal medya araçlarının aktif kullanımı teşvik edilmelidir. Ayrıca bu konuda farkındalık yaratacak sinema filmleri, belgeseller ve kamu spotları hazırlanarak sistemin yaygınlaşması sağlanabilir.

Bu öneriler, koruyucu aile sisteminin toplumda daha yaygın bir şekilde kabul görmesine ve gönüllü koruyucu aile sayısının artırılmasına yönelik farklı adımlar sunabilmeyi amaçlamıştır. Dini değerler ve kültürel unsurların sistemin içine entegre edilmesi, bu sürecin en önemli itici gücü olabilir.

KAYNAKÇA

- Abukan Bilge, *Travmatik Deneyimi Olan Çocuklara Yönelik Koruyucu Aile Hizmetinin Profesyonellerin Gözünden Değerlendirilmesi; bir Uygulama Model Önerisi*, (Doktora Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Odaklı Sosyal Hizmet Bilim Dalı, Ankara 2020
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, *Koruyucu Aile Yönetmeliği*, Resmi Gazete Sayısı 28497, 2012
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Genelge 2015/06 VI. Aile Şurası Komisyon Raporları ve Bildiriler*.
- Akbaş, Ayşe ve Berk, Zeynep, *Koruyucu Aile Çocuklarında Psikopatoloji ve Davranış Sorunlarını Yordayıcı Etkenler*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, İstanbul 2023
- Akçe, İslam, Hüseyin, Doğan, “Cinsel İstismara Maruz Kalmış Çocuklar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(2), 2020, 12-20.
- Akın, Ş. Handan, “Merhamet Kavramı ve Schopenhauerin Merhamet Yaklaşımının Değerlendirilerek Farklı Düşünülen Görüşleriyle Karşılaştırılması”, *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 5(3), 2018, 126-131.
- Aktay, Müne, “İstismar ve İhmalin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Tedavisi”, *GPD*, 1(2), 2020, 169-184
- Akyüz, Emine, *Çocuk Hukuku*, 5. Basım, Pegem Akademi, Ankara 2016.
- Bayrakçı, Mustafa, “Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması”, *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 14, (Ekim 2007), 198-200.
- Buğda, Alimcan, “İslam Hukukunda Farzı Kifaye Kavramının Sosyal Hayattaki İşlevi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 41, 2023, 1-30.
- Bulut, Mehmet, “Mâli Bakış Açısından Türkiye'de Koruyucu Aile Uygulaması”, *Anasay*, Sayı 20, 2022, 97-122.

Bütçe, Sunumu 2024 yılı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Calapoğlu, Alperen, *Koruyucu Ailelikte Seçim ve Eşleştirme Süreçlerinin Bütünleşik bir Bilgi Sistemi ile Değerlendirmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilişim Sistemleri Ana Bilim Dalı, Burdur 2021.

Canatan, Kadir ve Yıldırım, Ergün, *Aile Sosyolojisi*, 4. Basım, İstanbul 2013.

Caner Yavuz, *Korunmaya Muhtaç Çocukların Koruma ve Bakım Altına Alınma Nedenleri*, (Yüksek Lisans Tezi), 9 Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2016.

Çalışkanoğlu Ekşi, Pelin, *Koruyucu Ailelerin Koruyucu Olma Motivasyonları Altında Yatan Sebepler ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı İstanbul 2023.

Çeken, Birsen, “Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocuklar ve Hayalleri Üzerine Bir Çalışma”, *Ulakbilge*, (2020 Şubat), 160-171.

Diler, Ramazan, “Mahremiyet Eğitimi ve Önemi”, *Dergipark*, 2(1), 2014, 69-98.

Doğan, Beyhan, *Alman Çocuk Koruma Sisteminde Türkiye’de Ailelerin Kültür ve Güç Bağlamında Koruyucu Aile Olma Deneyimi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı (Doktora Tezi), Ankara 2020.

Dolunay, Şenol ve Mazman, İbrahim, “Çocuğa Uygulanan Şiddet Türkiye Özelinde Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (26), 2014, 11-17.

Erdal, Leman, “Türkiye’de Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 2014-2, 171-192.

Görgülü, Ülfet, “Koruyucu Aile Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı 23, 2014, 45-58.

Haliboğlu, Sinem, *Koruyucu Aile Olmaya Karar Vermeye de Etkili Olan Faktörler Koruyucu Aileler Üzerine Nitel bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Burdur

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Burdur 2022.

İzci, Lale, “Türkiye ve İngiltere de Koruyucu Aile Sisteminin Karşılaştırılması”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 50, 2020, 140-163

KAGEM, *Hiz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi Koruyucu Aile Olmak*, 1. Basım, Türk Diyanet Vakfı, 2014.

Kahraman, Fatma, *Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti Sakarya ve Kocaeli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kocaeli 2007.

Karataş, Kasım, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(2), 2007, 7-20.

Karatay, Abdullah, “Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü”, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, 2017, 389-427.

Karatay, Abdullah, *Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu*, (Doktora Tezi), İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

Kaymakcı, Yavuz Selim, “Koruyucu Aile Hizmet Modeli İle İlgili Yapılan Çalışmaların Sosyal Sermaye Bağlamında Analizi”, *Dergipark*, 2(2), 2021, 122-136.

Kılınç, Ayşe Nur, “Türk Hukukunda Koruyucu Aile Sözleşmesi ve Koruyucu Aile ile Çocuk Arasındaki Hukuki İlişkinin Değerlendirilmesi”, *Dergipark*, 28(3), 2020, 1217-1261.

Kitiş Selin, *Kalpten bir Ev Koruyucu Aile Müdahale Programını Çocuk ve Ailelerin Üzerindeki Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul 2019.

Koç, Tuğba, *Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmetinin Etkinliğinin Artırılmasına*

KOREV, *Koruyucu Aileler Gözüyle Koruyucu Ailelik Modelinin Değerlendirilmesi Çalıştayı Sonuç Raporu*, Ankara 2016, 8.

Koşar, Nesrin G., *Sosyal Hizmetlerde Aile Ve Çocuk Refahı Alanı*, Ankara 1992.

Kuran-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı

Kurt, Abdurrahman, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi*, 2. Basım, Sentez Yayıncılık, 2013.

Kurt, Abdurrahman, *Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri*, C. 2, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, 548-560.

Kuş, Sabiha, *Koruyucu Aile Hizmeti ve Toplumsal Farkındalık: Çanakkale İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2014.

Küsmez Burak, “Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal ve Alternatif Hizmet Modelleri Bir Temellendirme”, *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 4 (3), 2020, 201-225.

Neşe, Erol ve Şimşek, Zeynep, *Korunma Gereksinimi Olan Çocuklar Kurum Bakımı ve Koruyucu Aile Sistemi Koruyucu Aile Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı*, Ankara 2008, 151-152.

Ören, Kenan, *Sosyal Politika*, 5. Baskı, Rağbet Yayınları, 2017.

Özgentürk, İlyas, “Çocuk İstismarı ve İhmal”, *International Jurnal of Human Sciences*, 11(2), 2014, 266-278.

Pehlivan, Ayşe, *Türk Hukukunda Koruyucu Aile Kurumu*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul 2023

Resmi Gazete, 02.10.1984, S.18592

Resmi Gazete, 14.10.1993, S.21728

Resmi Gazete, 14.12.2012, S.28497

Resmi Gazete, S.1489, (6.5.1930), S.8903

Sancaklı, Saffet, “Hz. Peygamber'in Çocuklara Verdiği Değer Bağlamında Sokak Çocukları Sorununa Genel Bakış”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, 7-32.

- Sarıbay, Aygöl, *Türkiye’deki Koruyucu Ailelerin Motivasyonları Deneyimleri ve İhtiyaçları*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul 2020.
- Sayın, Hatice Nurperi, *Koruyucu Ailede Yetişen Çocukların Gözüyle Koruyucu Ailelerin Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı, İstanbul 2019.
- Sayın, Kasım ve Paslı, Figen, Almanya İngiltere ve Türkiye'nin Koruyucu Aile Sistemlerinin Karşılaştırılması, *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 2021, 194-215.
- Şahin Kaya, Zuhale, *Uzmanların Gözünden Türkiye’de Koruyucu Aile Programı Üzerine bir Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Ankara 2019.
- Şenocak, Hasan, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri”, *Dergipark*, 2006, 51-177.
- Tanrıverdi, Ayşe Betül, *Koruyucu Aile Üzerine Sosyolojik bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sivas 2022.
- Taşdelen, Hatun & Turhan, Menşure, & Erikçi Miyase, & Özkan ve Seçil, *Okullardaki Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklar Proje Grubu*, Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeler, Konya 2014.
- Taşdemir Afşar, Selda, “Gönüllülük Olgusunu Sosyolojik Teorilerle Anlama Denemesi”, *Dergipark*, Cilt 7, 2019, 27-58.
- TDK, Gönüllü Maddesi, Mahremiyet Maddesi
- TDV, *İslam Ansiklopedisi*, Gönüllü Maddesi, Mahrem Maddesi, Merhamet Maddesi.
- Tekerci, Hacer, “Çocuklar İçin Aidiyet Ölçeği: Geçerlilik Güvenirlik Çalışması”, *Researchgate*, Sayı 37, 2023, 734-749
- Tezel, Zeynep & Demirel, Barış ve Şahinkaya Zuhale, Ailelerin Koruyucu Aile Olmaya Karar Vermelerinde Etkili Olan Etmenler İle Koruyucu Aile Olmanın Anlam ve Önemi, *Dergipark*, 19(43), 2018, 15-20.

- Uğurlu, Zeynep ve Gülsen, İpek Aksoy, “Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması”. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 2014, 1-24.
- Utma, Seçil, “Mahremiyet Olgusu ve Sosyal Medyada Mahremiyetin Serüveni”, *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(59), 2018, 1193-1254.
- Uysal, Nafi, *Dini Bir Kavram Olarak Bereketin Mahiyeti*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ 2009.
- Uyumaz, Alper, “Türk Medeni Kanununa Göre Çocuğun İhmali ve Anne Babaya Karşı Korunması”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 14, (Nisan 2016), 1971-2005.
- Üstüner, Seval - Erol Neşe ve Şimşek Zeynep, “Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları”. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(3), 2005, 130-140.
- Yağmurlu, Bilge – Sandıkçı, Yasemin ve Harma, Mehmet, *I. Aile Şurası Komisyon Raporları ve Bildiriler*, 80-81, Ankara 2014.
- Yay, Serdar, “Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet”, *Dergipark*, 3(9), 2014, 147-162.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2013.
- Yıldız, Deniz, “Güncel ve Teknolojik Gelişmeler Işığında İnsan Kaynakları Yönetimi”, *Researchgate*, 2021, 293-306.
- Yolcuoğlu, İsmet Galip, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi”, *Aile ve Toplum*, 5(18), 2009, 54-55.
- Yönelik Çözüm Önerileri Türkiye ve Hollanda Karşılaştırması*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa 2016.
- Yörükoğlu, Atalay, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, İstanbul 2007.
- Yüksel, İbrahim, “Varoluşsal Anlam Arayışı ve Kutsalın Etkisi”, *Dergipark*, 1(1), (29.12.2021), 65-106.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, SHK 3. Madde, B. Bendi, Erişim Tarihi:10.12.2023
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140219-1.htm>, Kanun 6518, 30. Madde, Sayı:28918, Erişim Tarihi:19.02.2014
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 03.02.2024
- <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-%C3%A7ocuk-istismari-ve-aile-i%C3%A7i-%C5%9Fiddet-ara%C5%9Firmasi-%C3%B6zet-raporu-2010>, Türkiye'de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması, UNICEF Özet Raporu 2010, Erişim Tarihi: 05.06.2024
- ÇHS in 41. Maddesi, <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, Erişim Tarihi: 04.12.2023
- ÇHS in 19. Maddesi, <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, Erişim Tarihi: 04.12.2023
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16840&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 06.12.2023
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm>, KAY, Sayı : 28497, Erişim Tarihi:14.12.2012
- <https://www.unicef.org/croatia/en/world-childrens-day>, Erişim Tarihi: 26.06.2024
- <https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-aile-hizmeti/>, Erişim Tarihi: 10.12.2023
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>, Çocuk destek merkezi yönetmeliği Sayı : 29310, Erişim Tarihi:25.03.2015
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi:10.12.2023
- <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, Erişim Tarihi: 04.12.2023

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16840&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 06.12.2023

<https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-aile-hizmeti/>, Erişim Tarihi: 10.12.2023

https://isamveri.org/pdfdrg/D257638/2018/2018_GORGULUU.pdf, “Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı-6”, Erişim Tarihi: 02.07.2024

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> , Erişim Tarihi: 15.12.2023

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 15.12.2023

<https://www.aile.gov.tr/media/37660/athgm-yonerge-ekim-2017-son-hali.pdf>, Erişim Tarihi: 17.12.2023

<https://www.aile.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.08.2024

<https://koruyucu.ailevecalisma.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.04.2024

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>, Erişim Tarihi: 05.12.2023

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/70840/1084697>, Erişim Tarihi: 01.06.2024

<https://koruyucu.ailevecalisma.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.04.2024

<https://www.korev.org.tr/p/21/istatistik-bilgileri>, Erişim Tarihi:10.10.2023

www.aile.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.04.2024

<https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-aile-hizmeti/>, Erişim Tarihi: 21.01.2024

<https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6n%C3%BCll%C3%BC>, Erişim Tarihi: 10.07.2023

<https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, Erişim Tarihi: 26.07.2024

www.aile.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.04.2024

<https://www.aile.gov.tr/media/129755/cocuklardamahremiyetbilincikitabi.pdf>, Erişim Tarihi: 01.07.2024

<https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/35203/basin-aciklamasi>, Erişim
Tarihi: 18.02.2023

<https://kadisicilleri.org/?blm=ayrmetin&idno=23577>, Erişim Tarihi:05.05.2023

<https://islamansiklopedisi.org.tr/tebenni>, Erişim Tarihi: 04.04.2023

<https://www.aile.gov.tr/chgm>, Erişim Tarihi: 16.06.2024

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 04.05.2024

<https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/koruyucu-aile-hizmeti/>,
Erişim Tarihi: 21.01.2024

<https://www.aile.gov.tr/media/129755/cocuklardamahremiyetbilincikitabi.pdf>, Erişim
Tarihi: 01.07.2024

EKLER

EK-1. Mülakat Soruları

- 1) Yaşınız?
- 2) Eğitim durumunuz?
- 3) Medeni haliniz?
- 4) Hangi şehirde doğdunuz?
- 5) Doğum tarihiniz?
- 6) Koruyucu aile olmak sizce ne demektir?
- 7) Koruyucu Aile olmaya ne zaman karar verdiniz?
- 8) Koruyucu Aile olmaya sizi motive eden etkenler nelerdir?
merhamet , dini , sosyal sorumluluk , vatandaşlık görevi , verilen para
- 9) Kaç yıldan beri Koruyucu Ailesiniz?
- 10) Öz Çocuklarınız var mı?
- 11) Koruyucu Aile olduktan sonra hayatınızda ne gibi değişiklikler oldu?
- 12) Kendi öz ailenizde aile bireyleri açısından değişiklikler oldu mu?
oldu ise nelerdir? (duygusal , ekonomik vs.)
- 13) Çocuklarınız arasında kıskançlık yaşıyor mu?
- 14) Mağdur çocuğu seçerken neleri tercih ettiniz?
(Cinsiyet , yaş , çocuğun size verdiği tepkiler , savaş mağduru , yetim olma vs.)
- 15) Çocuğu alırken neler yaşanacağı hakkında bilgilendirildiniz mi?
- 16) Çocuk ile iletişim zorluğu yaşadınız mı ?
yaşadıysanız nelerdir?
- 17) Çocuğun tıbbi ve psikolojik gelişimi hakkında bilgilendirildiniz mi?
- 18) Çocuk için yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?
- 19) Çocuğu geleceğe hazırlama hususunda nelere dikkat edersiniz?
eğitimine , dindar olmasına , iyi bir insan veya yurttaş olmasına?
- 20) Çocuğun öz ailesi tarafından bir gün sizden alınacağı endişesi taşıyor musunuz?
- 21) Çocukla duygusal bağ kurmada zorlandınız mı?
- 22) Yaşadığınız sosyal çevrede sizi destekleyenler oldu mu?
olduysa size yaklaşımları nasıldı?
- 23) Sizi yadırgayanlar, eleştirenler oldu mu?

olduysa tepkileri nasıl oldu?

24) Çocuk bakımından kendinizi yetersiz hissettiğiniz oldu mu?

olduysa nelerdir? (psikolojik vs.)

25) Koruyucu aile olmayı tavsiye eder misiniz?

26) Sizce koruyucu aile sayısı arttırılmalı mı?

27) Bu konuda yaşanan sorunlar nelerdir?

28) Çocuğu evlatlık edinmek ister miydiniz?

29) Kendinizi çaresiz hissettiğinizde çocuğu geri vermeyi düşündünüz mü?

30) Koruyucu aile olduğunuzu aileniz ve çevreniz biliyor mu?

31) Çocuk büyüdüğü zaman onunla ilişkinizi sürdürmek ister misiniz?

32) Mahremiyet hakkında ne düşünüyorsunuz?

33) Çocuğunuz nerden aldınız?

34) Ebeveyni var mı? Hikayesini merak ediyor musunuz?

35) Çocuk okula gidiyorsa, okuldaki sosyal davranışları ve akademik başarısı nedir?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Günçer İnce Dağcı
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	
Medeni Durumu	

Eğitim Durumu	
Ön Lisans Öğrenimi	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Meslek Yüksekokulu
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yabancı Diller	Almanca

Mesleği	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni
Çalıştığı Kurum	
Adres	
Tel:	
E-Posta	